

5. Cizinci v ČR



Obsah

357	5.1 VIETNAMCI
393	5.2 UKRAJINCI
423	5.3 BĚLORUSOVÉ
437	5.4 MUSLIMOVÉ
467	5.5 PROFILY CIZINCŮ ŽIJÍCÍCH V ČR



5.1. Vietnamci



Obsah

- 359** CÍLE
- 360** *CO VÍME O VIETNAMU?*
- 363** Z DĚJIN VIETNAMU
- 365** UDÁLOSTI 20. STOLETÍ – PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE
- 367** SOUČASNÝ VIETNAM
- 368** *HÁDEJ, KDO PŘIJDE NA VEČEŘI*
- 372** ČESKO-VIETNAMSKÉ VZTAHY DO ROKU 1989
- 374** VIETNAMCI V ČESKÉ REPUBLICE – SOUČASNOST
- 376** *CO SE STALO NA TRŽIŠTI*
- 381** KULTURNÍ SPECIFIKA
- 385** *STEREOTYPY O VIETNAMCÍCH*
- 389** *TELEVIZNÍ DEBATA – VIETNAMSKÉ PODNIKÁNÍ V ČECHÁCH*
- 391** CO SI MYSLÍ ČEŠI O VIETNAMCÍCH
- 392** LITERATURA K TÉMATU



Cíle

studenti

- znají základní údaje o Vietnamu v minulosti a dnes
- znají základní údaje o Vietnamcích v ČR
- uvědomují si mnohost a rozdílnost kulturních návyků a respektují je
- chápou, jak se gesta a mimika podílí na mezilidské komunikaci
- vědí, že se význam nonverbálních komunikačních prostředků liší v závislosti na sdílené kultuře
- znají vybraná specifika vietnamské kultury
- jsou schopni odhalit předsudky vůči Vietnamcům a racionálně je vyvracet



Co víme o Vietnamu?

Cíle

studenti

- jsou schopni kriticky posoudit úroveň svých vědomostí o Vietnamu
- znají základní údaje o Vietnamu v minulosti a dnes
- znají základní údaje o Vietnamcích v ČR
- umějí odhalit předsudky, které vycházejí z nevědomosti
- dokážou zpracovávat informace v textu a prezentovat je ostatním

Velikost skupiny

libovolná

Čas

1. fáze 30 minut, 2. fáze 40–60 minut

Pomůcky

- archy balícího papíru nebo papíry na flipchart
- barevné fixy
- do dvojic kopie Informací pro učitele ze stran 363–367, 372–373, 374–375, 381–384
- tabule, křída

Popis / postup

1. fáze:

1. Rozdělte studenty do skupin po 4–5.
2. Vyzvěte studenty, aby na arch papíru shromáždili co nejvíce informací, které souvisí s Vietnamem a Vietnamci. Informace nemusí být v této fázi přesné; povzbuzujte studenty, aby zaznamenali co nejvíce okamžitých nápadů a asociací, které je v souvislosti s Vietnamem a Vietnamci napadají. Pokud studenti váhají, jaký typ údajů mají zaznamenávat, můžete je motivovat otázkami: *Víte něco o minulosti Vietnamu? Jaké je ve Vietnamu státní zřízení? Jaká životní úroveň? Kolik je v současné době*



Co víme o Vietnamu?

Vietnamců v ČR? Jak se dostali Vietnamci do ČR? Proč sem přicházejí a co zde dělají? Znáte nějaké vietnamské zvyky? Jaké je nejčastější vietnamské náboženství? atp.

- Požádejte studenty, aby rozdělili informace, které v předchozí fázi shromáždili, do **kategorií: určitě víme, domníváme se, potřebujeme zjistit**.
- Skupiny postupně prezentují ostatním výsledek své práce (použijí archy papíru) a zároveň označí uvedené kategorie. Zapisujte výsledky na tabuli. Smyslem je shromáždít na tabuli co nejvíce utříděných informací o Vietnamu a Vietnamcích.
- Vraťte se ke kategoriím **určitě víme, domníváme se, potřebujeme zjistit**. Vyzvěte studenty, aby se společně pokusili odpovědět na otázku, jaká je úroveň znalostí o Vietnamu ve třídě. Ve které kategorii je nejvíc údajů? Studenti by měli označit oblasti, o kterých ví málo (nebo nic), a zformulovat, co je třeba doplnit, aby jejich informace o Vietnamu a Vietnamcích byla dostatečná. (Zde je možné aktivitu ukončit a pokračovat v příští lekci. Studentům je vhodné zadat, aby se informace, které postrádají, pokusili do příští lekce sami zjistit. Další fáze potom bude začínat studentskou prezentací zjištěných údajů.)

2. fáze:

- Rozdejte studentům do dvojic kopie informací pro učitele tak, aby polovina třídy pracovala s Informacemi ze stran 363–367, 372–373 a druhá polovina ze stran 374–375, 381–384.
- Vyzvěte studenty, aby ve dvojicích pozorně přečetli předložené texty a podtrhali v nich:
 - modře to, co již věděli z předchozí fáze
 - červeně to, co je pro ně nové
 - zeleně to, co je nejvíc zaujalo nebo překvapilo
 - žlutě to, co považují za nejdůležitější
 - černě to, čemu nerozumějí a potřebují vysvětlit
 Barvy se mohou překrývat!
- Dvojice se spojí do dvou velkých skupin podle toho, se kterým textem pracovaly. Ve skupině by se měla každá dvojice dostat ke slovu a vysvětlit ostatním, jak a proč podtrhala údaje v textu. Pokud je počet účastníků vysoký, je vhodné omezit dobu promluvy každé dvojice.
- Skupiny vyberou informace, které chtějí sdělit ostatním, a dohodnou se na způsobu prezentace (mluvčí a jejich případné střídání, zapisovatel na tabuli apod.)
- Skupiny prezentují ostatním svoje téma.
První skupina: **Vietnam**. Druhá skupina: **Vietnamci v ČR**.



Co víme o Vietnamu?

Hodnocení / reflexe

Reflexe spočívá v diskusi nad dokončenou aktivitou. Návrhy motivačních otázek:

- *Jak se změnila vaše znalost o Vietnamu a Vietnamcích? Co pro vás bylo nejpřekvapivější? Změnili jste na základě nových informací některé své názory? Jak jsou vnímáni Vietnamci v ČR? Vycházejí předsudky vůči Vietnamcům z neznalosti fakt? Vysvětlete. Co by se měla veřejnost o Vietnamcích dozvědět?*
- *Jaký je podle vás nejefektivnější způsob zpracování informací z textu? Jak vám vyhovoval použitý způsob? Dokázali byste navrhnout jeho vylepšení?*



Z dějin Vietnamu

Vietnam se může pochlubit opravdu starobytlou tradicí. Kmeny Vietů se na území dnešního severního Vietnamu trvale usadily na počátku doby bronzové. Skutečně obdivuhodnou památkou na tuto dobu jsou až 3 tisíce let staré velké bronzové bubny s rituální funkcí, jejichž bohatý dekor se dnes stal nositelem idejí a cenných sdělení o duchovním a hmotném životě svých tvůrců. Vietové nebo-li národnost Kinh tvoří nejpočetnější etnikum vietnamského státu, dalších 54 jinoetnických skupin obývá především horské oblasti.

Celý život a kultura Vietů se odvíjela od intenzivních a náročných zemědělských prací při pěstování vodní rýže. Jeho součástí bylo také systematické budování hrází, které měly chránit lidi i jejich práci před každoročním rozvodněním vodních toků v monzunovém období. Pro zajímavost: od 11. století n. l. tak začaly vznikat dnešní hráze u Hanoje s celkovou délkou 1 665 km a výškou 13,70 m nad mořem, ač na pohled nenápadné, svou mohutností srovnatelné s Velkou čínskou zdí nebo egyptskými pyramidami.

Po více než tisíc let se upevňovala kulturní identita Vietů, než se roku 111 př. n. l. dostali pod čínskou dominaci. Tisíciletou, mnohdy krutou čínskou nadvládu provázal silný odpor a mnoho povstání, přesto stykem s čínskou kulturou došlo ke změnám, které spoluurčily kulturní rysy nynějšího vietnamského společenství. Proběhla vzájemná výměna řady kulturních prvků: Číňané se naučili například sklízni dvou úrod rýže ročně, inkrustaci perletí, Vietové mimo jiné výrobě papíru a porcelánu, ale co je podstatné – seznámili se s buddhismem (také přes Indii), taoismem a konfucianstvím.

Roku 938 n. l. se Vietům podařilo obnovit politickou nezávislost a čínské kulturní prvky začali využívat k rozkvětu vlastního státu. Společnost se postupně přesunula k feudalismu. Roku 1076 byla založena v Than Longu (současné Hanoji), v Chrámu literatury, zasvěceném Konfuciovi a tehdejšímu centru kultury a vzdělanosti, Národní akademie, obdoba naší univerzity (oproti ní má založení nejstarší univerzity ve Střední Evropě takřka 300 let zpoždění). Konfucianství se od 13. století stalo státní ideologií, buddhismus životní filosofií. Pomalu se vytvořil nábožensko-filosofický směr Tam Giao, Trojí náboženství, syntéza konfucianství, buddhismu a taoismu. Tato směs, navíc okořeněna původním animismem, se dodnes prolíná myšlenkovým světem Vietnamců.

13. století je rovněž ve znamení události, kdy se jak Vietnam, tak země Koruny české staly v téměř stejném časovém okamžiku objektem vpádu mocného národa Mongolů: Vietnamcům se jejich útok vždy podařilo odrazit.

Od 15. století se na území Vietnamu dostávají evropští misionáři a obchodníci. Vietnamci tehdy uznávali jejich technické i léčitelské znalosti, ale svou „nekulturností“



Z dějin Vietnamu

pro ně byli barbary. Dílem portugalských a španělských misionářů byl zápis vietnamštiny do latinky, který zdokonalil Alexandre de Rhodes. Od 18. století se mezi misionáři přinášející do Vietnamu křesťanství začali objevovat i čeští jezuité.

Na přelomu 18. a 19. století nabyl Vietnam takové rozlohy, jakou má dnes: ve střední části došlo k fúzi s poraženým státem Čampa, na jihu k získání delty Mekongu na Khméřském království. Dodnes se zde proto odrážejí hinduistické a indické kulturní vlivy.

V polovině 19. století se na území celé Indočíny systematicky usazují Francouzi, kteří nakonec z Vietnamu vytvořili svoji kolonii a zahájili tzv. „civilizační misi“. „Civilizační misi“ v zemi, která disponovala starší kulturní a vzdělanostní tradicí nežli země jejich kolonizátorů.



Události 20. století – po 2. světové válce

Francouzský útlak přerušila 2. světová válka: v letech 1941–1945 obsadilo Indočínu japonské vojsko. V té době se do čela vietnamského odporu proti francouzské a japonské okupaci postavil Ho Či Min, zakladatel Komunistické strany Vietnamu a autor Vietnamské deklarace nezávislosti. 2. 9. 1945 jím byla v severním Vietnamu vyhlášena Vietnamská demokratická republika. Francie však o svou kolonii přijít nechtěla, proto roku 1946 konflikt obnovila. Navzdory masivní americké pomoci Francouzi v roce 1954 po dlouhých bojích definitivně prohráli a byli donuceni podepsat Ženevské dohody: Francie se vzdala svých nároků v regionu a Vietnam byl prozatímně rozdělen na severní Vietnamskou demokratickou republiku s prezidentem Ho Či Minem a jižní Vietnamskou republiku. O rok později měly



proběhnout svobodné volby, na jejichž základě měla být země znovu sjednocena. Jihovietnamský prezident však volby s podporou USA odmítl, neboť byla téměř jistá výhra Ho Či Mina a jeho komunistické strany, která byla populární jako hlavní síla osvobození od kolonizátorů. Americkou angažovanost podporovala tehdy široce přijímaná tzv. teorie domina: podle ní, pokud by do komunistických rukou padl jižní Vietnam, následovaly by další státy Indočíny. Vietnamští komunisté nesouhlasili a prohlašovali, že si přejí jen národní nezávislost, sjednocení a správní a politické uspořádání své země podle komunistických



Události 20. století – po 2. světové válce

vzorů. Byli podporováni bývalým Sovětským svazem a Čínou, Spojené státy se obávaly rozšiřujícího se sovětského vlivu na světě: rovnováha soupeřů studené války by se značně narušila.

Tak vznikl jeden z nejdiskutovanějších konfliktů 20. století a v roce 1963 nejnepopulárnější válka v dějinách USA. Američané v ní narazili na partyzánskou válku, na niž nebyli vycvičeni, záhy se též ukázalo, že na vietnamské straně je mnohonásobně vyšší vůle bojovat a přinášet oběti. Zejména díky masovým protestům veřejnosti v USA, která prostřednictvím médií sledovala otřesné válečné záběry a naprosto přestala věřit ve slibovaný brzký konec a výhru, americké vojsko opustilo Vietnam v roce 1973 – po podepsání Pařížských dohod o ukončení války – aniž by trvalo na odchodu severovietnamské armády z jižního Vietnamu. Krutá válka si vyžádala v průměru na 4 miliony (cca 10% vietnamské populace) obětí mezi civilisty, z nichž velký počet byl zabit či zraněn v důsledku pravidelného a takřka neustálého amerického bombardování, miliony lidí na venkově byly navíc zasaženy toxickým a karcinogenním herbicidem známým jako „Agent Orange“, nadmíru využívaným v zalesněných oblastech. Mnoha lidem postiženým tímto chemickým defoliantem se dodnes rodí děti s fyzickým či psychickým handicapem. Stálé nebezpečí také znamenají početné nastražené a neodpálené miny.

Sajgon (dnešní Ho Či Minovo město) se dostal do područí severovietnamských komunistů v roce 1975. 2. 7. 1976 byla země opět sjednocena a vyhlášena Vietnamská socialistická republika. Tímto se Vietnam zařadil k zemím socialistického tábora, čímž se daleko intenzivněji vyvíjely vztahy i s naší ČSSR.



Současný Vietnam

Ve Vietnamské socialistické republice (hlavní město Hanoj) žije 77,6 mil. obyvatel, hustota zalidnění činí 234 obyvatel na km². 87% obyvatel tvoří Vietnamci, ve státě žijí menšiny Číňanů, Thajců a Khmerů. Převládajícím náboženstvím je buddhismus (55% obyvatel), asi 7% obyvatel je vyznání římskokatolického. Vietnam lze charakterizovat jako zaostalý zemědělský stát (v produkci rýže je 5. na světě). Do roku 1990 v hospodářství neexistoval soukromý sektor, od pádu komunistické moci v Sovětském svazu jsou do ekonomiky zvolna zaváděny prvky tržního hospodářství, státní sektor má však stále obrovskou převahu. Z produktivních obyvatel pracuje 63% v zemědělství a 13% v průmyslu. Pouze 21% obyvatel žije ve městech, 6% obyvatelstva je negramotných. Hrubý domácí produkt (základní ukazatel hospodářské výkonnosti) je 310 USD na osobu.

(Informace pro srovnání: ČR má 10,28 milionu obyvatel, hustota zalidnění 130 obyvatel na km².

Češi, Moravané a Slezané tvoří 94,8% obyvatelstva. 37% obyvatel je bez vyznání, 39,2% římskokatolického vyznání, 4,1% evangelíci. V zemědělství a lesnictví pracuje 5,4% produktivního obyvatelstva, 40,9% v průmyslu, zbytek v terciální sféře. Hrubý domácí produkt činí 5480 USD na obyvatele.)

Veškerá moc ve Vietnamu je v rukou komunistické strany (opoziční organizace jsou zakázány), která ovládá kulturní a hospodářský život v zemi. Stále jsou masivně porušována základní lidská práva, za kritiku systému či prosazování základních svobod jsou obyvatelé Vietnamu posíláni do „převýchovných“ táborů, ve kterých se běžně praktikuje mučení. Od roku 1975, kdy byl Vietnam sjednocen pod komunistickou vládou, prošlo těmito tábory přes půl milionu lidí, mnohem více Vietnamců z politických důvodů emigrovalo. Dalším důvodem emigrace je velmi nízká životní úroveň většiny obyvatel, jež občas hraničí s hladověním. Ve Vietnamu panuje vysoká míra korupce, i při zcela běžných úředních úkonech vydá obyčejný Vietnamec značné sumy na úplatky.

Naděje na zlepšení situace a demokratizaci ve Vietnamu spojují disidenti s novým, reformě orientovaným generálním tajemníkem komunistické strany Nong Duc Manhem, s postupným rozvojem volného podnikání a s šířením nových informačních technologií – internetu.



Hádej, kdo přijde na večeři

Cíle

studenti

- jsou schopni odhalit a analyzovat předsudky vůči Vietnamcům
- uvědomují si způsoby přenosu předsudků během výchovy a socializace
- dokážou odhalit skryté „zprávy“, které neustále přijímáme z prostředí vlastní rodiny
- umějí zhodnotit tyto zprávy a rozlišovat mezi nimi
- chápou úlohu rodiny při předávání společenských norem a hodnot
- jsou schopni argumentace a konstruktivního řešení konfliktu

Velikost skupiny

minimálně 8 lidí

Čas

45 minut

Pomůcky

- kopie karet s rolemi
- papír a tužky pro speciální pozorovatele

Postup / postup

1. Vysvětlíte účastníkům, že se jedná o hraní rolí, které má odhalit způsob, jakým rodina ovlivňuje naše mínění o lidech, kteří patří k jiným sociálním a kulturním skupinám.
2. Vyžádejte si 4 dobrovolníky k hraní rolí a 4 do úlohy speciálních pozorovatelů. Zbytek skupiny tvoří obecnstvo.
3. Požádejte speciální pozorovatele, aby se rozhodli, kterou roli bude každý z nich sledovat. Vysvětlíte jim, že mají podrobně sledovat představitel vybrané role, zapisovat jeho argumenty, reakce, emoce apod.



Hádej, kdo přijde na večeři

4. Rozdejte „hercům“ karty s rolemi a nechejte jim 3–5 minut, aby se na svou roli připravili.
5. Mezitím připravte scénu: rozmístěte 4 židle do půlkruhu a vysvětlete obecně, že se jedná o obývací pokoj jedné „obyčejné“ rodiny.
6. Dejte signál k počátku hry.
7. Optimální délka hry je kolem 15 minut. Jasným signálem ukončete hru, když to uznáte za vhodné

Hodnocení / reflexe

Nejdřív se zeptejte herců, jak se cítili ve svých rolích. Potom požádejte pozorovatele, aby shrnuli argumenty a chování jednotlivých postav.

Následuje diskuse všech účastníků. Můžete se ptát:

- *Jaké z použitých argumentů (nebo velmi podobných) jste slyšeli ve vlastní rodině?*
- *Jak by se asi změnila celá situace, kdyby byl dceřin přítel stejné barvy kůže jako ona?*
- *Co by se pravděpodobně dělo, kdyby dcera oznámila, že má poměr s jinou dívkou?*
- *A co kdyby chtěl syn představit svého chlapce?*
- *Kdo z cizinců a příslušníků jiných kultur by vaší rodině vadil jako váš přítel (přítelkyně) nejvíce, kdo méně, kdo vůbec? Proč?*
- *Myslíte, že podobné konflikty patří spíš minulosti, nebo jsou stále aktuální?*
- *Měl někdo z vás nebo z vašeho okolí podobný problém? Jak ho vyřešil?*

Poznámka

Je dobré předem zdůraznit, že hraní rolí se liší od herectví. Při hraní rolí se sice dostáváme do umělé situace a předem určené role, ale jednáme za sebe, vyjadřujeme svoje myšlenky a názory, zatímco „skuteční“ herci ztvárňují zcela odlišnou osobnost. Proto není ani tak důležitá kvalita dramatizace a přesvědčivost hereckých výkonů, jako autentičnost vyjadřovaných postojů, myšlenek a názorů.

Hru lze upravit tak, aby byla co nejbližší sociokulturnímu prostředí účastníků. Přítel, se kterým chce dcera žít, může být stejně dobře Rom, Žid, námezdní ukrajinský dělník,



Hádej, kdo přijde na večeři

muslim, Albánec z blízkého uprchlického tábora, tělesně postižený atp. Velmi inspirativní může být realizace aktivity jako „přerušovaného dramatu“ – kdokoli z obecnstva má možnost kdykoliv přerušit – zastavit scénu a okomentovat děj či navrhnout možné argumenty pro některou z postav. Celá skupina pak může krátce diskutovat o ději, komentáři či návrzích. Čas trvání aktivity se tím značně prodlouží, tento způsob také vyžaduje ukázněné studenty zvyklé konstruktivně diskutovat.

Upravená aktivita z: All different – all equal. Education pack. Strasbourg 1995



Karty s rolemi *(k okopírování pro účastníky)*

Dcera

Situace:

Po dlouhé době ses konečně rozhodla postavit svou rodinu před fakt, že chceš žít se svým přítelem – vietnamským obchodníkem.

Ty celou hru začínáš. Oznam své rodině, že na večeri přijde tvůj přítel, se kterým už delší dobu chodíš a chtěla bys s ním žít. Považuješ za nutné opatrně připravit rodiče na fakt, že jde o vietnamského obchodníka. Pokoušej se uhájit své rozhodnutí a mj. argumentuj, že jsi rozhodně proti předsudkům, které brání mladým lidem ve svobodné volbě partnera.

Matka

Situace:

Tvá dcera chodí s vietnamským obchodníkem, se kterým má velice intimní vztahy.

Velmi miluješ svou dceru a nechápeš, jak ti tohle mohla udělat. Manžela podporuješ ve všem, co říká a co dělá. Svě dceři nevyhrožuješ, spíš se v ní snažíš vzbudit pocit viny za bolest, kterou ti způsobila. Jsi přesvědčena, že Vietnamec dceru stejně opustí a že bude hodně nešťastná.

Starší bratr

Situace:

Tvá sestra chodí s vietnamským obchodníkem, má s ním velice intimní vztahy.

V zásadě se nestaráš o to, jestli tvá sestra odejde s vietnamským obchodníkem. Jsi přesvědčen, že člověk má právo svobodně si zvolit svého životního partnera. Ale ve chvíli, kdy matka říká, že Vietnamec tvou sestru asi stejně opustí, začínáš přemýšlet o tom, zda sestru nechce jenom využít. Máš o sestru starost a chceš ji chránit.

Otec

Situace:

Tvá dcera chodí s vietnamským obchodníkem a zdá se, že se jejich vztah stává velmi intimním.

Doma platíš za autoritu. Se vztahem své dcery zásadně nesouhlasíš. Znáš lidi a umíš si představit, co by tomu asi řekli, kdyby si tvá dcera Vietnamce vzala. Nejsi rasista, ale svatba dcery je něco jiného. Jde ti jen o její dobro.

Česko-vietnamské vztahy do roku 1989

ČSSR navázala diplomatické vztahy s VDR 2. 2. 1950 (jako čtvrtý stát po ČLR, SSSR a MLR). Naše vztahy se poté odvíjely od „všestranné přátelské spolupráce a vzájemné pomoci v duchu marxismu-leninismu a socialistického internacionalismu“. V roce 1956 se začala intenzivně rozvíjet vědeckotechnická spolupráce, která mimo jiné zahrnovala přípravu vietnamských odborníků v Československu, především ve strojírenství a lehkém průmyslu. V témž roce přijelo v rámci mezinárodní pomoci válkou postiženému Vietnamu 100 šesti až třináctiletých dětí, některé z nich vystudovaly postupně všechny stupně našich škol. Počátkem 60. let začali přijíždět studenti a aspiranti na československé vysoké školy, zejména ekonomického a technického směru, ale i na FAMU a FFUK (obor český jazyk a literatura). Po vypuknutí americké války byly přijaty do dětských domovů dvě skupiny vietnamských sirotků, většina z nich se nejspíš po ukončení války vrátila zpět do vlasti.

Obecný pohled naší společnosti na vietnamské občany pohybujících se u nás v této době lze charakterizovat takto: jedná se o usměvavé a pilné lidi, pohybující se ve skupinkách, zpravidla na sebe příliš neupozorňující. Vysokoškolští pedagogové byli překvapení dobrými až leckdy výbornými studijními výsledky vietnamských studentů a aspirantů (tím se výrazně odlišovali od studentů pocházejících z afrických a jihoamerických zemí či z arabské oblasti). Málokdo totiž věděl, že tito studenti jsou doslova pod kontrolním drobnohledem referenta zabývajícího se studijními záležitostmi na zastupitelském úřadě VSR v Praze: ten, kdo si výborně, případně chvalitebně neplnil své studijní povinnosti, se vystavoval riziku, že bude okamžitě poslán zpět do Vietnamu, neboť nedobré studijní výsledky byly chápány jako špatná reklama vlasti. (K uvolnění došlo až v 80. letech v souvislosti s velkým počtem vietnamských studujících.)

Československá společnost se více o vietnamskou kulturu a zvyky nezajímala, ale registrovala dlouhotrvající válku v Indočíně a s vietnamskými občany měla soucit.

V roce 1967 k nám díky usnesení vlády přijelo z Vietnamu na zaškolení v oborech strojírenství, metalurgie a spotřebního průmyslu 2 146 praktikantů. Od poloviny 70. let se převážně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví zapracovávalo dalších 5 069 vietnamských občanů. Jejich pobyt trval celkem 6 let a sestával se ze 6 měsíční jazykové přípravy, dvou až tříleté odborné výuky v učňovských zařízeních a z praxe trvající 2,5 – 3,5 roku. V letech 1980–1983 se mělo zúčastnit 3 500 vietnamských občanů odborné přípravy s tím, že vzniklé náklady budou hrazeny výnosy z práce občanů VSR.

Oficiální státní návštěva tehdejšího prezidenta ČSSR Gustava Husáka ve Vietnamu, Laosu a Kambodži ovšem měla za následek podepsání dohody, na jejímž základě se u nás do roku 1990 mělo vystřídat 30 000 vietnamských pracujících (toto číslo nezachycuje počty studentů, aspirantů ani učňů). V **první polovině 80. let** dosahoval **počet vietnamských**



Česko-vietnamské vztahy do roku 1989

občanů v ČSSR přibližně 27 000 (po roce 1985 každoročně asi 17 000). Přicházeli ve věku mezi 18 a 45 lety, bez rodin, z různých částí Vietnamu, dvě třetiny tvořili dělníci. Dospělí měli mnohdy za sebou službu v armádě na různých frontách. Jejich pobyt trval dle dohody 4 roky, v případě učňů 7 let. I tehdy žili většinou izolováni od místního obyvatelstva, život po pracovní době se omezoval na jejich ubytovny a o víkendy se stýkali s vietnamskými známými, pobývajícími v různých částech naší republiky.

V tomto období se podstatně změnil pohled československé společnosti na vietnamské etnikum: jeho intenzivní cestování po celé republice a hlavně nakupování obrovského množství zboží – nejžádanější byla kola, mopedy, šicí stroje, látky, léky a drogistické zboží – bylo doslova trnem v oku našemu obyvatelstvu. Vzhledem k tristním podmínkám poválečného Vietnamu, zmítaného sociální a ekonomickou krizí, místy hladomorem, se nelze divit, že motivací Vietnamců, s jakou k nám přijížděli, bylo co nejvíce vydělat, nakoupit zboží za maximálně povolenou částku a poslat je do své vlasti: přispěli tak nesmírně k ekonomickému povznesení rodiny. (Je třeba podotknout, že v této době nebyla vietnamská měna, dong, plně konvertibilní s měnami zahraničními, a tak jediným způsobem, jak zhodnotit zde vydělané peníze, bylo zakoupení atraktivního zboží a jeho zaslání do Vietnamu.) Získání místa v určitých lukrativních odvětvích často znamenalo složení nemalé částky na příslušném vietnamském ministerstvu, nezřídka se na ní podílelo široce rozvětvené příbuzenstvo. Většinou však u nás Vietnamci zastávali práce, jimž se čeští pracovníci vyhýbali, pro některé obory se časem stali nezbytnou pracovní silou.

Již tehdy byli Vietnamci schopni cílého obchodování – přivydělávali si např. tím, že z látky zde nakoupené šili oděvy alespoň stříhem podobné západní módě a místnímu obyvatelstvu je prodávali. Ve zmíněném období též vzrostl počet smíšených manželství, bohužel velké procento z nich trvalo jen velmi krátce.



Vietnamci v České republice – současnost

Po vytvoření ČSFR došlo dle rozhodnutí naší vlády jak k hromadnému posílání vietnamských pracujících domů, tak k finanční kompenzaci za porušení smlouvy na účet Ministerstva práce, válečných invalidů a sociálních věcí VSR. V této době se Vietnamci často stávali terčem útoků pravicových extremistů. I přes politické neshody se však česko-vietnamské vztahy nikdy zcela nepřerušily a změna podnikatelských podmínek v naší zemi umožnila rovněž Vietnamcům získat živnostenský list, podnikat, a tedy zůstat. Nemálo jich toho využilo a řada bývalých vietnamských pracovníků se do naší země vrátila: byli znalí českých poměrů a vzhledem k porevolučnímu nedostatku některého zboží cítili, že se u nás dá vydělat. Především obchodování se spotřebním zbožím (cigarety, oděvy, elektronika apod.) se osvědčilo. Postupně přijížděli jejich příbuzní a známí, taktéž bývalí vietnamští pracovníci NDR (Vietnamci v Německu obdrželi finanční vyrovnání jednotlivě – ovšem za předpokladu, že zemi opustí – místo návratu do VSR se poté v hojném počtu usadili u nás), SSSR a jiných zemí bývalého socialistického bloku. Za vidinou lepšího výdělku přijíždějí do naší republiky Vietnamci dodnes.

V roce 2000 mělo povolení k pobytu na území České republiky **23 556 vietnamských občanů**, okolo tisíce Vietnamců získalo do konce roku 2001 české občanství, 156 občanům vietnamské národnosti byl mezi lety 1990–2001 udělen azyl. Vietnamských podnikatelů evidovaly úřady v počtu 19 307. Přesný počet vietnamských občanů pohybujících se na našem území ale bohužel nelze přesně zjistit: velké množství Vietnamců je u nás ilegálně, někteří bydlí a pracují na různých místech, existují rovněž tzv. pendleři, přesouvající se za obchodem po celé republice.

Příznačným rysem vietnamské komunity v našem státě je i nadále její **izolovanost a uzavřenost**. Může za ni velká **kulturní odlišnost, jazyková neznalost, téměř permanentní pracovní nasazení** a v současné době také obrovské provizorium, jímž je poznamenán pobyt většiny Vietnamců příchozích v posledních letech. Díky němu je pro ně nejen nemožné se asimilovat do naší společnosti, ale i zařídit si život podle svých vlastních zvyků. O povolení k pobytu musí žádat každý rok znovu, jejich budoucnost je proto nejistá. K cestě k nám je však vedla ekonomická motivace. V osmdesátimilionovém **Vietnamu jsou ohromné sociální rozdíly, převládá však nízká životní úroveň, průměrný plat ve státních službách činí 50 dolarů, u vysokoškolsky vzdělaných 100 dolarů**. Na většině území Vietnamu žijí obyvatelé na venkově a živí se zemědělstvím (Vietnam dnes patří k největším vývozcům rýže). Mezi venkovem a městy existují značné rozdíly, komunistická vláda provádí moderní hospodářské reformy, i tak mnoho kvalifikovaných a vysokoškolsky vzdělaných Vietnamců nenajde uplatnění, o adekvátním finančním ohodnocení nemluvě. Někteří Vietnamci mají ještě v živé paměti hladomor v 80. letech a jejich jediným cílem je finančně zabezpečit své rodiny.



Vietnamci v České republice – současnost

Zatímco dospělí pro své neustálé pracovní nasazení na zdokonalování své češtiny nemají čas, vietnamské děti navštěvují české školy a český jazyk si osvojují velice dobře. Děti a mladých Vietnamců do 26 let žije v naší zemi velký počet, také se zde narodily stovky česko-vietnamských dětí. Politováníhodnou skutečností je, že řada vietnamských dětí u nás již vietnamsky nemluví a vietnamská kultura jim nic neříká, jiné zase nemají vhodná místa (snad kromě tržišť), kde by slavily své národní svátky.



V České republice dnes fungují tři vietnamské organizace: **Svaz Vietnamců v České republice, Svaz vietnamských podnikatelů a konečně Občanské sdružení vietnamsky hovořících občanů České republiky**, které se snaží ve zdejší vietnamské komunitě vietnamskou kulturu a pro vietnamské děti jejich rodný jazyk zachovat. Zároveň si přejí komunitu přiblížit české společnosti: z toho důvodu se mimo jiné chystají vydat vietnamsko-český časopis „Nový domov“, jenž si klade za cíl obě kultury seznámit a podpořit jejich vzájemné vztahy a soužití.

Vzhledem ke slavné historii vietnamské kultury otevřené rozmanitým kulturním vlivům a snad i díky našemu zájmu a podpoře časem povolí i uzavřenost vietnamské komunity v České republice, neboť právě tato uzavřenost vyvolává u české společnosti nedůvěru a je příčinou vzniku řady pověr a předsudků. Ač jsme geograficky i kulturně národy značně vzdálenými, máme i mnoho společného. Příliš si neuvědomujeme, že poznání neznámé a vzdálené vietnamské kultury by pro nás v rámci multikulturní společnosti bylo značným kulturním obohacením.



Co se stalo na tržnici?

Cíle

studenti

- uvědomují si, jak kulturní zázemí ovlivňuje náš styl komunikace
- chápou úlohu nonverbálních prostředků v komunikaci
- chápou a pozitivně hodnotí mnohost komunikačních stylů
- dokážou popsat, jak se může lišit vyjadřování slušnosti, zdvořilosti, úcty či význam gest a frází v závislosti na kulturním prostředí
- znají vybraná specifika vietnamské kultury

Velikost skupiny

max. 16 lidí

Čas

60 minut

Pomůcky

- pro každou skupinu jedna kopie textu 5.1.1.A nebo 5.1.1.B

Popis / postup

1. Rozdělte třídu do dvou skupin. Jedna skupina dostane text 5.1.1.A – Co se stalo na tržnici – výpověď Petry, druhá 5.1.1.B – Co se stalo na tržnici – výpověď Thiena. Obě skupiny se musí domnívat, že mají k dispozici totožné texty.
2. Vyzvěte studenty, aby si pozorně přečetli text (dbejte, aby se skupiny navzájem neslyšely).
3. Každá skupina ať připraví scénář,
 - v němž bude účinkovat devětadvacetiletá česká zákaznice a vietnamský obchodník
 - který bude zobrazovat popsanou scénu
 - který bude obsahovat všechny repliky vyplývající z textu
 - do něhož budou přidány vnitřní monology postav – co si v dané chvíli kdo myslí



Co se stalo na tržnici?

(při dramatickém ztvárnění musí být zřetelně odlišeny, např. výrazným obratem tváře k publiku a vykročením k němu). Vnitřní monolog by neměl odporovat pocitům vyjádřeným v textu, ale může být dotvořen v jejich duchu na základě studentské fantazie.

4. Studenti by též ze svého středu měli vybrat komentátora, který potom celou situaci bude analyzovat a hodnotit, musí publiku ujasnit to, co zůstalo ze scénky nejasné, a jednoznačně vysvětlí její vyznění. Nárys komentáře by měl vznikat během přípravy scénky ve spolupráci s celou skupinou.
5. Dejte studentům potřebný čas k přípravě a nácvičku scénky.
6. Skupiny postupně předvádějí své scénky, komentátoři je vysvětlí a zbytek skupiny je může též krátce okomentovat. Druhá skupina je v roli pasivního pozorovatele, aby nebyl prozrazena pointa – rozdílnost textů.
7. Nechejte skupiny vzájemně okomentovat výstupy. V čem se lišily? Jaký byl rozdíl v chování jednotlivých postav?
8. Prozradte studentům pointu: skupiny si navzájem přečtou své texty.
9. Reprodukujte (nebo přečtěte) studentům text Co se stalo na tržnici – interpretace

Hodnocení / reflexe

Možné otázky k diskusi:

- *Jak jste se cítili jako představitelé jednotlivých rolí? Vycházelo nedorozumění ze špatné vůle aktérů? Jak je možné podobným nedorozuměním předcházet?*
- *Dostali jste se někdy do podobné situace? Stalo se vám někdy, že jste se dostali do trapné situace proto, že jste neznali zásady správného jednání v daném prostředí (v cizině, na úřadě, při neobvyklých příležitostech)? Stalo se vám někdy, že jste slyšeli vyprávět historku, které jste byli přítomni, úplně jinak, než se podle vás udála? Jaké to bylo? Proč často nevidí ani dva příslušníci jedné kultury stejnou situaci stejně?*
- *Souhlasíte s názorem, že se cizinci musí chovat slušně? Co si konkrétně představujete pod označením „slušný“? Jak byste Thienovi vysvětlili, že mu čeští zákazníci tykají, ačkoliv to odporuje zásadám české zdvořilosti, kterým se naučil v kurzu?*
- *atp.*

Aktivita je vhodná jako úvod k výkladu o odlišných vietnamských zvycích.



Co se stalo na tržnici?

Text 5.1.1.A – Co se stalo na tržnici

Petra, Češka, 29 let

Potřebovala jsem si rychle koupit nějaké pěkné letní šaty na dovolenou. Kamarádka mi poradila, abych zkusila zajít na vietnamskou tržnici: mají velký výběr a ceny jsou super. Zkusila jsem to, ale už to nikdy neudělám. Vietnamci se chovají neuvěřitelně drze. Přišla jsem do stánku a pozdravila, Vietnamec mi místo pozdravu odpověděl „ano“. Ale nevíkala jsem si toho a šla ke stojanu s letními šaty. Měli opravdu pěkný výběr. Vietnamec se ke mně přišoural a okouněl, jak si vybírám. Jedny oranžové šaty se mi opravdu líbily, zeptala jsem se, kolik stojí. Byly za dvě stovky, moc pěkná cena. Vrátila jsem šaty do stojanu, dala si ruce v bok a ještě chvíli se rozmýšlela, jestli se mi nehodí šaty spíš do zelena. Vietnamec, aniž bych proti něčemu protestovala, mě najednou začal přesvědčovat, že ta cena je opravdu „malá“, že už ji nemůže snížit a že jinde levnější neseženu. Asi mě tím chtěl donutit, abych si šaty koupila. Bylo mi to nepříjemné: mám přece právo sama posoudit cenu zboží, nepotřebuju k tomu nějaké komentáře! Ale šaty se mi líbily. Vzala jsem je znovu ze stojanu, a abych trochu odlehčila atmosféru, rozverně jsem se zeptala: „Myslíte, že mi budou?“ A on řekl: „Budou, paní, ale dám vám raději větší: Vy jste taková pěkně tlustá.“ Taková drzost! Zeptala jsem se ho, co si to dovoluje, a on se mi, místo aby se omluvil, začal do očí smát. Ztratila jsem nervy, pořádně jsem mu vynadala, že by se měl naučit chovat, a odešla jsem ze stánku. Vietnamci tady nejsou doma, a když už tady chtějí prodávat, měli by se alespoň chovat slušně.



Co se stalo na tržnici?

Text 5.1.1.B – Co se stalo na tržnici

Thien, vietnamský prodejce oblečení, 35 let

Do Čech jsem přišel nedávno. Prodávám tady oblečení. Musím říct, že stále ještě nerozumím chování některých Čechů. V kurzu češtiny mě například učili, že mám dospělým neznámým lidem říkat vy (vykat) a že to tak dělají všichni. Snažím se respektovat pravidla slušnosti a všem svým zákazníkům vykám. Oni mě však většinou říkají ty (tykají), říkají: „Ukaž mi..., dej mi..., řekni mi...“ Naučili mě v kurzu češtiny správné pravidlo, anebo si mám spíš myslet, že Češi nedodržují svá vlastní pravidla slušnosti a jsou nezdvořilí?

Ale i jinak je pro mě chování některých Čechů nepochopitelné. Nedávno se mi stala zvláštní příhoda s jednou českou zákaznicí. Všechno bylo zpočátku dobré, slušně jsme se pozdravili, ona si šla vybírat ke stojanu s šaty. Postavil jsem se do uctivé vzdálenosti od ní, abych byl k ruce, kdyby něco potřebovala. Zeptala se, kolik ty šaty stojí: byly za dvě stě korun. Zákaznice si dala ruce v bok – pochopil jsem, že ji cena rozčílila, ale já myslím, že je to pěkná cena za letní šaty, které v jiných obchodech prodávají třeba za 500 Kč. Řekl jsem jí to, ale ona byla stále podrážděnější. Pak se zeptala, jestli jí ty šaty budou. Řekl jsem jí, že mám i větší čísla, a dovolil jsem si ji velice zdvořile pochválit, že vypadá pěkně. Ona se na mě ale rozkřikla, co si to dovoluju. Přivedlo mě to do rozpaků, ale ona se rozčilovala stále víc a nakonec na mě křičela, že se mám naučit chovat. Bylo to velice trapné.

Možná jsem té zákaznici něco udělal, nebo jsem choval nějak nepřiměřeně. Chtěl bych se naučit dobře rozumět chování Čechů, aby naše vztahy byly co nejlepší.



Co se stalo na tržnici?

Co se stalo na tržnici – interpretace

Petra přišla na tržnici zjevně v dobré vůli a zdánlivě bez předsudků. Nebyla však připravena na odlišný komunikační styl Vietnamců. Thien, i přes zjevnou snahu dodržovat společenská pravidla, se stejně jako Petra stal obětí rozdílnosti kulturních návyků. Ačkoliv Thien prošel kurzem českého jazyka, zdaleka se nenaučil o české kultuře dost, aby mohl bezchybně komunikovat. Osvojit si dokonale všechny zvyky vzdálené kultury je úkol na mnohá léta a nikdy se nedá říct, že bychom se o vzdálené kultuře naučili všechno. Bezchybně komunikovat nepředpokládá jen znalost významů slov daného jazyka, ale i zvládnutí situačně přiměřených pozdravů, verbálních i nonverbálních vyjádření úcty, vhodných postojů, uctivé vzdálenosti, správných a přípustných gest, posunků, grimas. Pevně usazeni ve své kultuře si „znalost“ rozsáhlého systému komunikačních návyků ani neuvědomujeme, považujeme je za samozřejmé, „přirozené“, normální a všeobecně platné. Problém nastává při setkání s člověkem, jehož kultura, a tedy i komunikační vzorce se podstatně liší. Jeho odlišné chování „čteme“ podle svého (rozdílného) kulturního klíče – a máme tendenci pokládat ho za nenormální, nezdvořilé, nepřátelské, v horších případech za „barbarské“ či „primitivní“. Co se vlastně stalo na tržnici?

- Thien odpověděl Petře na pozdrav „ano“, což je ovšem doslovný překlad z vietnamštiny, který se v Čechách neuznává, příp. může být považován za nezdvořilý.
- Thienovu ochotu a úslušnost „být zákazníkovi k ruce, kdyby něco potřeboval“ interpretovala Petra jako „okounění“.
- Petra si po dotazu na cenu mimoděk při rozmýšlení založila ruce v bok. Toto gesto znamená ve vietnamské kultuře „jsem rozčilený, našťvaný, zásadně nesouhlasím.“ Thien si gesto vyložil jako nesouhlas s cenou, a začal tedy její výši zákaznici vysvětlovat, což Petře připadalo jako nepříjemný nátlak, aby šaty koupila.
- Ve snaze zalichotit Thien Petře řekl, že „je pěkně tlustá“. Ve Vietnamu znamená tato zdvořilostní fráze „vypadáte pěkně, blahobytně, jistě se vám vede dobře“. V evropském kontextu (ideál ženské krásy je štíhlost, ba přímo vyhublost) ovšem podobná věta zafunguje jako urážka – tak ji také Petra pochopila.
- Petra se na Thiena rozkřičela, což je podle pravidel vietnamské etikety společensky krajně nevhodné. Dát na veřejnosti volný průchod svým negativním citům – otevřené nespokojenosti či dokonce vzteku – znamená „ztratit tvář“, tj. ztratit před okolím jakoukoli autoritu.
- Na Petřinu zlobu reagoval Thien úsměvem, jenž Petra identifikovala jako výsměch. Thien si však danou situaci v duchu označil za „trapnou“, byl v rozpacích, a proto se smál. Vietnamský úsměv totiž vedle výrazu sympatie a humoru vyjadřuje rovněž rozpaky a nejistotu, v určitých situacích také omluvu či účast s člověkem v nesnázích. Komunikace zkrachovala na **nedostatečné znalosti rozdílných komunikačních pravidel**.



Kulturní specifika

Vietnamština je tonální jazyk, který rozlišuje 6 tónů a zapisuje se latinkovým písmem s hojným využíváním diakritických znamének a tónových značek. Celou jeho základní slovní zásobu tvoří jednoslabičná slova, neznající flexi.

Verbální komunikace

Ve vietnamštině neexistuje tykání a vykání v podobě, jakou známe z jazyka českého, Vietnamec proto při jeho zvládnání nemá k vyjádření zdvořilosti analogické prostředky. Vietnamština užívá zvláštních zdvořilostních obrátů a slov, jejichž aplikace závisí na řadě okolností, vztahujících se k věkové a společenské příslušnosti účastníka rozhovoru: pomocí široké škály osobních zájmen vyjadřuje vztahy nadřazenosti a podřízenosti, mezi staršími a mladšími, mužem a ženou, mezi přáteli jedné věkové kategorie a vztahy neutrální.

Úroveň vzájemné komunikace dále signalizuje užívání či absence zdvořilostních částic, které se dělí do dvou kategorií: první kategorie obsahuje zdvořilostní částice, které doplňují oslovení, do druhé patří zdvořilostní částice, jimiž posluchač reaguje na delší projev mluvčího: „opravdu?“, „ano“, „velmi rád“ apod., což však znamená projev soustředění, nikoli vyjádření stanoviska k obsahu mluveného slova.

Zajímavé je, že ve vietnamské komunikaci téměř nenalezneme zápor: na přímou otázku vyžadující reakci ano/ne se nám dostane odpovědi typu: „myslíte, že je to opravdu tak?“, „je to dosti složité“, „musíme si to promyslet“ apod. Důvodem je vliv buddhistické filosofie na vietnamské myšlení: nesouhlasit s vysloveným stanoviskem druhé osoby je nezdvořilost. Naopak způsobů, jakým lze vyjádřit souhlas, je několik: vang – neutrální ano, da – zdvořilé ano, bam – zdvořilé ano, u – neutrální ano (nebo „jo“ užívané v některých regionech země), phai – neutrální ano.

Neverbální komunikace

Slovní a mimoslovní komunikace jsou ve vietnamské kultuře významově srovnatelné. Při neznalosti jazyka ovšem nabývá na významu komunikace mimoslovní, která se od naší výrazně liší a může být příčinou nedorozumění:

- **Podání ruky:** podání pravé ruky a zřetelný stisk ruky druhé osoby, je doprovázeno lehkým stiskem levé ruky – v jednu chvíli tak buď držíme ruku druhé osoby v obou svých dlaních, nebo jsme si najednou podali obě ruce navzájem. Takové podání rukou symbolizuje vzájemnou úctu. Podání pouze jedné ruky může být považováno za výraz neúcty.



Kulturní specifika

- **Podání předmětu:** oběma rukama podáváme rovněž jakýkoli předmět partnerovi, jemuž dáváme najevo, že si ho vážíme. Podání jen jednou rukou je nezdvořilé.
- **Pohled do očí:** přímý pohled do očí není zdvořilý, naopak může vyjadřovat domýšlivost.
- **Gesto přivolávání druhé osoby:** důležité je, aby dlaň směřovala k zemi, prsty poté pohybuje k sobě. Dlaň otočená směrem nahoru znamená projev nadřazenosti.
- **Noha přes nohu:** projev nadřazenosti může dát najevo i ten, jehož špička přehozené nohy ukazuje na partnera sedícího naproti.
- **Ruce zkřížené na prsou:** takový čin je pokládán za znak rozčilení nad obsahem daného dialogu.
- **Dlouhý nehet:** kdo má dlouhé nehty, nemusí fyzicky pracovat. Proto si někteří intelektuálové či bohatí obchodníci nechávají na malíčku, někdy na všech prstech levé ruky narůst až několikacentimetrový nehet.
- **Pohlazení:** hlazení po vlasech a jiné dotýkání hlavy je považováno za projev velké neúcty, i vietnamské děti jsou zvyklé více na „poplácání“ po ramenech či zádech.
- **Doteky na veřejnosti:** líbání mileneckých párů na veřejnosti je ve Vietnamu nepřijatelné, zato objímání a doteky mezi přáteli a známými zcela běžné.
- **Oblečení:** být slušně oblečen a upraven je projevem dobrého chování. Vietnamské ženy takřka nenosí sukně, také jejich originální, elegantní sváteční kroj „ao dai“ [čti ao zaj] je složen z dlouhé a přiléhavé, na bocích rozstřižené tuniky a dlouhých, volných, hedvábných kalhot.

V rámci slušného chování je ve Vietnamu zapotřebí umírněné, uctivé chování a neafektované pohyby.

V neposlední řadě je důležité vnímání vzhledu. Tak jako pro nás jsou všichni Asiaté „stejní“, rovněž Asiaté nás nerozeznávají. Naše oproti nim robustní postavy a ochlupení pro ně mohou být zrovna tak „směšné“, jako jejich vzezření pro nás (díky jejich malému vzrůstu se velmi vžilo označení „rákosníci“, málokdo si uvědomuje, že tato nevkusná přezdívka vznikla za americko-vietnamské války).



Kulturní specifika

Některé odlišné vietnamské zvyky

- **Rodina**

Patří k dobrému vychování zajímat se již při prvním setkání o partnerovu rodinu a zdravotní stav. Dává se tím najevo opravdový zájem a úcta k partnerovi i respektování jeho rodinného zázemí. Rodina a hlavně děti jsou pro Vietnamce to nejdůležitější a rodinné vztahy mnohem těsnější a pevnější než u nás i mezi vzdálenými příbuznými. Díky vlivu konfucianství se starším osobám prokazuje úcta, naopak ony se mají starat o mladší, níže postavené. Konfucianství také stanovilo jako hlavu rodiny muže: v praxi tomu ovšem zdaleka tak není.

- **Pohostinnost**

Pohostinnost patří k základním ctnostem slušného chování, Vietnamci se proto snaží každého a kdykoliv pohostit.

- **Stolování**

Vietnamská kuchyně je pestrá a vyvážená. Všechna jídla se na stůl servírují současně, každý druh v samostatné misce či talířku, a z nich si Vietnamci hůlkami odeberají do svých misek. Nepřejí si „dobrou chuť“, ale nejmladší vybídne starší, aby si posloužili jako první. Základem pokrmu je teplá rýže, a když jsou sytí, dají to najevo tím, že trochu rýže ve své misce nechají. Zašpinění ubrusu či mlaskání není neslušné, je to výraz spokojenosti a pochvaly hostiteli. Vietnamci jsou zvyklí jíst společně a pomalu. Během jídla se tradičně řeší důležité rodinné i obchodní záležitosti. Snaha jíst pomalu přitom plyne z vietnamského klimatu po valnou část roku: 60%–80% vlhkost vzduchu, 30% stupňů Celsia ve stínu – místní obyvatelé jsou proto navyklí vykonávat veškeré fyzické pohyby pomalu. V závěru jídla se z tohoto důvodu jí rovněž polévka, kterou se doplní potřebná hladina tekutin i solí v těle. Celý den se také pije z malých šálků teplý zelený čaj.

Přivyknutí na těžkou českou stravu není pro Vietnamce snadné, dospělým může trvat i několik měsíců. Ze své vlasti nejsou vůbec zvyklí např. na mléko a sýry: ty jim nejen „páchnou“, ale hlavně způsobují nemalé zažívací potíže.

- **Postavení učitele ve společnosti**

Vietnamská společnost si odedávna vážila učitelů a vzdělaných lidí vůbec. Přestože nikdy v historii nebyli učitelé výborně placeni, vždy se těšili velmi dobrému společenskému postavení. Úcta ke vzdělání je jedním z tradičních rysů vietnamského člověka. I v současnosti jsou rodiny schopné vynakládat veškeré své prostředky jen na to, aby mohly jejich děti studovat.



Kulturní specifika

- **Kult předků**

Uctívání předků tvoří národní rys vietnamské kultury: spoluutváří vztah k vlasti, domovu, rodině a starým lidem. V žádné vietnamské domácnosti nechybí k tomu účelu oltář s vonnými tyčinkami, fotografiemi blízkých členů a předků rodiny, ovocem a jinou tradiční výzdobou.

Nejdůležitější vietnamské svátky

Ve Vietnamu se neslaví narozeniny, nýbrž dny úmrtí nejbližších předků či rodinných příslušníků: na oltář se jim obětují tradiční jídla, která po obřadu rodina sní. K předkům se Vietnamci modlí také téměř (v závislosti na tvaru měsíce na obloze) každý patnáctý den v měsíci.

Vždy patnáctého ledna a července se na velké hostině sejdou všichni příslušníci jednoho rodu: povinnost uspořádat ji má jeho přední člen.

Patnáctého srpna slaví svůj největší svátek všechny vietnamské děti: den je plný zábavy, soutěží a požívání nejrůznějších sladkostí.

Nejvýznamnější tradiční svátek Vietnamců, Tet – lunární Nový rok, spadá podle lunárního kalendáře, kterým se řídí všechny vietnamské svátky vyjma státních, přibližně mezi poslední dny ledna a polovinu února. Jeho oslavy jsou spojeny s řadou nejrůznějších obyčejů: obětuje se předkům, připravují tradiční pokrmy (nikdy nechybí slané koláče z lepkavé rýže), scházejí se příbuzní a známí a dávají si dárky.

Vietnamská jména

Většina vietnamských jmen se skládá z příjmení, jména a často ze spojovací slabiky vložené mezi ně (př. Nguyen Van Trung). Mužská křestní jména často symbolizují žádanou vlastnost (Trung – Věrný), ženská něžnost a krásu (Nguyet – Luna, Lan – Orchidej). Při vstupu do manželství žena příjmení manžela nepřijímá – ponechává si své rodové příjmení.



Stereotypy o Vietnamcích

Text 5.1.2.A

Zrůdná Ruda

TV Nova vstoupila do boje proti vietnamským obchodníkům

Respekt 27/2000

J. Šídlo

Moderátorka „nováckého“ Kotle Michaela Jílková se rozpálila opravdu doběla. Když si během předminulého klábosení s ministrem Karlem Březinou vzpomněla na svůj nedávný výlet, musela si ulevit: „Byla jsem v Železné Rudě a byla jsem zděšena a šokována. Polovinu občanů tam tvoří vietnamská komunita, neumějí česky, děti tam chodí do školy, je to šokující a zrůdné.“ Nikdo, včetně ministra ve studiu neprotestoval. Avšak probíhající předvolební kampaň ve „zrůdné“ Rudě dostala nový impuls.

Proti nevkusu

Pan Nguyen Ngoc Sinh, zástupce vietnamské komunity v Železné Rudě, má však po patnácti letech pobytu v Čechách pro moderátorku pochopení. „Paní Jílková je pořád v Kotli, a tak když je z něj venku, má šok a bojí se,“ říká pětaticetiletý muž. Vladimír Železný ovšem svou moderátorku hájí: o rasismu prý nemůže být ani řeč, hvězda jen protestovala proti „daňovým únikům, prodeji falzifikátů, nealkoholovaných cigaret a nevkusného zboží“. „Neměli bychom ze strachu, jen abychom nebyli xenofobní, přehlížet věci, které tu nechceme,

když trhovci, byť jsou vietnamští, likvidují původní charakter města a nerespektují evropské způsoby,“ prohlásil ještě nedávno zapálený obhájce americké rovnosti příležitostí, díky níž patří američtí Vietnamci k těm vůbec nejúspěšnějším přistěhovalcům.

Nadávat na vietnamské děti ve školách a myslet tím stížnost na prodej nealkoholovaných cigaret je trochu krkolomné. Stejně tak je otázkou, jak vůbec může Nova poučovat o „nevkusném zboží“. Argumenty o milionových daňových únicích z neprocleného zboží ovšem můžeme slyšet i od důvěryhodnějších osob, než je moderátorka obskurního pořadu. Zatím naposled to předvedl premiér Miloš Zeman, když poslancům vysvětloval, že jeho vládou navrhované (a sněmovnou vzápětí odmítnuté) registrační pokladny jsou zaměřeny především na „vietnamské stánkaře“.

„Na veškeré zboží mám faktury, kdo říká, že ne, ať mi přijde zkontrolovat obchod,“ říká už citovaný pan Sinh. A úřady takové nabídky velmi často využívají. „Každý rok zabavíme u stánků zboží za desítky milionů,“ říká náměstek západočeských celníků Josef Polák. „Ale samozřejmě nemůžu říct, že každý Vietnamce prodává neproclené a falšované zboží.“



Stereotypy o Vietnamcích

Text 5.1.2.B

O rasismu pravém a nepravém

Vždyť jde jen o Vietnamce

Lidové noviny, 14. února 1996

Přemysl Svora

V pořadu Na vlastní oči uvedla TV Nova reportáž z Železné Rudy pod názvem Bílé chůvy. Reakce místních obyvatel na sebe nenechala dlouho čekat.

„Ztratili jsme důvěru k tomuto pořadu pro celkovou neobjektivnost, nařčení z nacionalismu, xenofobie a rasismu,“ píše se v petici některých obyvatel Železné Rudy. Do odvysílání pořadu prý rasový problém v jejich městečku neexistoval. „K žádnému rasovému incidentu zde doposud nedošlo,“ uvádí místní obyvatelé. Co vzbudilo takovou nevoli?

Část obyvatel Železné Rudy se domnívá, že nacionalismus a rasismus spočívá zřejmě v tom, když skinhead zmlátí černocho, vykřikuje na ulici „Cikáni do plynu“ nebo obhajuje holocaust. Jenže rasismus má i jinou podobu. „Pro město nejsou vietnamští obchodníci finančním ani jiným přínosem. Většina lidí není na nich vůbec závislá, živí se poctivou prací. Snadno lze držet nízké ceny na neokolkovaných cigaretách a nekvalitním zboží neznámého původu. Potom je možné platit neúměrně vysoké nájem, a zneumožnit tím našim podnikatelům otevřít nové obchody.“ To je několik citací z petice obyvatel, odmítajících nařčení z rasismu. Z textu vyplývá, že vietnamský podnikatel je úplně něco jiného než ten český. Přestože platí daně, nájem, plní městskou pokladnu a dodržuje zákony. V petici se nepřímou naznačuje, že by měl mít jiný statut. Statut méněcenného vietnamského podnikatele. Vždyť to není náš člověk, neprodává to, co se nám zdá důležité, vydělává hodně peněz a já z něj konkrétní prospěch nemám. Tak proč bychom ho měli u nás trpět. Tajemník tamního místního úřadu přirovnal město k nemocnému organismu, „kterému schází imunitní systém“. Kdo je původcem nákazy a jak proti ní bojovat, neřekl. Pokud tím skutečně myslel vietnamské spoluobčany, připomíná to vztah k Židům před 150 lety...

Stejný postoj k vietnamské komunitě můžeme pozorovat rovněž u dalších orgánů státní správy. Tak například Česká obchodní inspekce provedla loni společně s policií kontrolu v Jáchymově „zaměřenou především na vietnamské obchodníky“. K uskutečnění akce vedly prý inspekci přibývající stížnosti místních občanů, poukazující na ubývání prodejen s potravinami a dalším zbožím denní potřeby. „Nahrazují je většinou obchody vietnamských občanů nabízejících turistům především sádrové trpaslíky, alkohol a levné neokolkované cigarety.“ Státní orgán proto sám rozhodl, že zakročí. Stejně důvody, stejný postoj jako v Železné Rudě. Vietnamci prostě překážejí.

Podobné zátahy se stejným zdůvodněním nejsou ojedinělé. Při jednom z nich asistovala i veřejnoprávní televize. Hon na vietnamské trhovce se podařil. Ani se nestačili před kamerou skrýt. Byla to prý legrace, jak utíkali. Inspektori zabavili několik kartonů neokolkovaných cigaret, neoznačeného alkoholu a odhalili také špatně vyplněné úřední listiny. Ne u konkrétního obchodníka či prodáváče. Viníkem byl Vietnamec.

V České republice podniká přibližně 40 000 cizinců, z toho převážnou část tvoří Vietnamci. I když se díky některým institucím podařilo u veřejnosti vzbudit dojem, že jich většina podniká nezákonně, neplatí daně a zboží pašuje, skutečnost je jiná. V českých věznicích je umístěno jen 54 Vietnamců, což je méně než Slováků, Poláků nebo Němců. Když parta skinheadů zmlátí na ulici člověka jen proto, že jinak vypadá, sepisují humanismem se zaklínající spolky na ochranu lidských práv rozhořčené petice. Skutečnost, že orgán státní správy společně s policií a veřejnoprávní televizí honí ze stejných důvodů vietnamské obchodníky, šéfům těchto institucí zřejmě nevadí. Vždyť jde jen o Vietnamce.

Stereotypy o Vietnamcích

Otázky k textům a k diskusi

- Co je vietnamské komunitě u nás nejvíce vytýkáno? (Vhodné zadat jako samostatnou skupinovou práci.)
- Označili byste za „zrůdné“, že Vietnamci neumějí česky a jejich děti navštěvují české školy? Proč? Myslíte, že Vietnamci nejsou schopni naučit se česky? Co mohou Vietnamci udělat pro to, aby se jejich děti co nejdříve naučily česky? Nacházíte nějaké racionální argumenty proti tomu, aby vietnamské děti, jejichž rodiče zde legálně podnikají, navštěvovaly české školy? Jaké?
- Představte si situaci: Sehnali jste práci v Belgii, tato brigáda vám umožní vysoký výdělek během krátké doby. Domluvíte se obstojně anglicky. Někteří místní obyvatelé však považují za „nechutné“, že neumíte ani slovo vlámsky. Jak byste se cítili? Co byste jim odpověděli?
- Pokuste se vysvětlit, co je to rasismus a nacionalismus. Jaké typy chování můžeme označit za rasistické?
- Myslíte si, že by pro vietnamské obchodníky měly platit jiné zákony než pro české? Proč? Bylo by to v souladu s mezinárodními úmluvami o lidských právech? Bylo by to v souladu s Ústavou ČR? Zamyslete se, jaké by mohlo mít důsledky, kdyby pro každého platily jiné zákony. (Viz příloha Lidská práva – rovnost před zákonem)
- Víte, kdo pronajímá Vietnamcům tržnice? Komu Vietnamci platí za pronájem místa pro své stánky?
- Nutí někdo české zákazníky nakupovat „nekvalitní vietnamské“ zboží? Myslíte si, že by zde Vietnamci mohli v široké míře podnikat, kdyby zde neexistovala poptávka po jejich zboží?
- Je podle vás přípustné, aby se kontroly České obchodní inspekce zaměřovaly výhradně na vietnamské podnikatele? Proč? Neměla by se zaměřovat spíše na obchodníky, kteří pašují zboží a neodvádějí daně bez rozdílu etnické příslušnosti? Neměly by se kontroly podle stejné logiky zaměřit na všechny Čechy, protože Češi jsou „proslulí“ miliardovými podvody a desítkami „vytunelovaných“ podniků? Poškodí Českou republiku víc daňový podvod vietnamského, nebo českého podnikatele?



Stereotypy o Vietnamcích

Příloha Lidská práva – rovnost před zákonem

Všeobecná deklarace lidských práv

Článek 1. Všichni lidé se rodí svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2.1. Každý má všechna práva a všechny svobody bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 7. Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

Listina základních práv a svobod, Ústava ČR

Článek 3.1. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Článek 24 Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.



Televizní debata – vietnamské podnikání v Čechách

Cíle

studenti

- dokážou formulovat svoje názory a racionálně je obhajovat
- orientují se v problematice vietnamského obchodování v ČR
- chápou a ctí rovnost všech lidí před zákonem
- jsou schopni odhalit předsudky a argumentovat proti nim

Velikost skupiny

15–25 studentů

Čas

45 minut

Pomůcky

- 2 kopie Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích z Informací pro učitele (str. 391)
- papír a tužka pro každého účastníka

Popis / postup

1. Sdělte studentům, že v této hodině budete simulovat televizní debatu na téma Vietnamci v ČR.
2. Rozdělte třídu do dvou skupin, jedna z nich bude hájit přítomnost Vietnamců v ČR, druhá bude zastávat xenofobní stanoviska. (Zastávání xenofobních postojů může být samozřejmě simulované, účast v této skupině je nesmírně zajímavá.)
3. Rozdejte oběma skupinám kopie Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích z Informací pro učitele, aby se na jejím základě mohli společně připravit nejdůležitější body argumentace. Každá skupina si zároveň vybere tři mluvčí, kteří budou debatovat. Dejte skupinám na přípravu asi 10 minut.
4. Posadte připravené mluvčí proti sobě, zbytek studentů bude tvořit nezaujaté obecenstvo – jejich role nemusí záviset na tom, ve které skupině dosud pracovali.



Televizní debata – vietnamské podnikání v Čechách

Jejich úkolem bude nejen klást dotazy mluvčím, ale také sledovat způsob jejich argumentace a dělat si k formě i obsahu argumentů poznámky.

- Ujměte se role moderátora. Začněte debatu oslovením mluvčích první skupiny: *Tvrdíte, že vietnamští obchodníci jsou pro českou společnost přínosem a že by jim Česká republika měla umožnit co nejdůstojnější a nejpohodlnější existenci zde. Mohli byste uvést důvody pro toto tvrzení?* Poté obdobně oslovte mluvčí druhé skupiny: *Tvrdíte, že Vietnamci poškozují českou ekonomiku a pro českou společnost nepředstavují žádný přínos. Mohli byste uvést důvody pro toto tvrzení?* Mluvčí mají minutu na stručné objasnění svých postojů.
- Podněcujte další debatu otázkami zformulovanými na základě Nejčastějších stereotypů o Vietnamcích. Jako inspirace mohou posloužit otázky k textům 5.1.2.A a 5.1.2.B. Diváci mají možnost kdykoliv se přihlásit do diskuse. Pravidelně je vyzývejte, aby se mluvčích ptali.
- Ukončete diskusi ve chvíli, kdy to uznáte za vhodné.
- Požádejte diváky, aby každý na lísteček napsal:
 - mluvčího, který byl nejpřesvědčivější bez ohledu na obsah jeho argumentů
 - mluvčího, jehož postoje byly nejbližší jeho názorům bez ohledu na přesvědčivost argumentace*Mohou se tyto mluvčí lišit?*
- Vyberte lístečky, spočítejte počty a hlasů a vyhleďte divácky nejúspěšnější mluvčí obou kategorií.

Hodnocení / reflexe

Reflexe spočívá v diskusi nad argumenty a způsoby argumentace jednotlivých mluvčích. Nejdříve se zeptejte mluvčích:

- Jak jste se cítili během diskuse? Na které názory se vám nejhůř reagovalo a proč?*
- Potom se ptejte diváků:
- Závisí přesvědčivost argumentace pouze na síle a racionalitě argumentů? Které argumenty byly podle vás racionální a které spíše útočily na city?*
 - Označili byste některé z vyřčených názorů za demagogické a proč? Které názory považujete za xenofobní a proč?*
 - V čem spočívají stereotypy a jak proti nim lze bojovat? Můžeme pouze na základě etnické příslušnosti někoho obviňovat z trestné činnosti? Jsou všichni Vietnamci stejní? Jsou všichni Češi stejní?*
 - atp.*



Co si myslí Češi o Vietnamcích

Nejčastější stereotypy o Vietnamcích

- Vietnamské stánky hyzdí naše krásná města
- Vietnamci prodávají nekvalitní zboží
- Vietnamští obchodníci svými nízkými cenami ničí českou konkurenci
- Vietnamci prostřednictvím daňových úniků „okrádají“ náš stát
- Vietnamci uzavírají fingované sňatky, aby dostali české občanství
- Vietnamští podnikatelé jsou mafiáni

Vietnamci jsou velmi učenliví, pracovití a díky svému smyslu pro nedostatky v jakémkoli systému a nespornému talentu k obchodování brzy zcela ovládli pouliční tržiště: vietnamské tržnice rozestě po celé naší zemi jsou toho výmluvným důkazem. Od počátku totiž nabízeli sice nepříliš kvalitní, avšak levné, a navíc nedostatkové zboží. Důsledkem jejich stánkové expanze si v současné době většina Čechů spojuje Vietnamce pohybujícího se na našem území výhradně s obchodníkem u stánku se spotřebním zbožím. Ne všichni Vietnamci v České republice se však živí tímto způsobem: zastávají různé formy podnikání i odborného zaměstnání. Vietnamští trhovci jsou ovšem nejvíce viditelní. Co na nich českou společnost nejvíce dráždí?

Některým našim občanům vadí vietnamské stánky a tržnice z „esteticko-vlasteneckého“ hlediska. Již méně se ale zajímají, kdo vlastně Vietnamcům pozemky tržnic či samotné stánky pronajímá: vysoké příjmy z pronájmů tržnic přitom obohacují rozpočty našich měst a obcí, jindy české podnikatele. Dále poukazují na kvalitu zboží, které vietnamští obchodníci prodávají, ač je nikdo nenutí, aby jejich zboží kupovali. Kdyby většina našich občanů sázela více na kvalitu než na cenu, těžko by vietnamští trhovci s jejich současnou strategií znamenali pro české obchodníky nebezpečnou konkurenci. (Nemluvě o tom, že rozhodně ne všichni vietnamští podnikatelé obchodují se zbožím průměrné kvality.) Nízké ceny zboží má vietnamský obchodník proto, že svůj zisk postavil na velkém obratu a nesnaží se vydělat závratnou sumu na jednom kuse: levného zboží prodá více.

Co se týče organizovaného zločinu, v roce 2001 se Vietnamci podíleli, dle odhadů expertů, hlavně na celních podvodech, padělání a nelegální migraci. Daňové úniky se zdaleka netýkají všech Vietnamců a jen Vietnamců. Kolik našich podnikatelů plní správně své daňové povinnosti, kolik se jich snaží podobně jako někteří vietnamští podnikatelé využívat skulin v naší centrální a komunální legislativě? Chyba je tedy také u našich úřadů, které daňové úniky, pašování a falšování zboží včetně nelegálního pobytu mnoha Vietnamců u nás umožňují. Pokud si někteří Vietnamci rozhodnou zajistit české občanství



Co si myslí Češi o Vietnamcích

a trvalý pobyt svatbou s Češkou za úplaty, rovněž nemá smysl obviňovat jen je, neboť zákon poruší i české ženy, pokud na takový obchod z chtivosti peněz přistoupí.

Cizinecká policie jinak řadí Vietnamce k těm skupinám cizinců, s nimiž jsou nejmenší potíže, neboť problémy si vyřizují uvnitř své komunity (vietnamská komunita je určitým způsobem hierarchizovaná, jejich soudržnost i způsob obchodování mezi sebou se řídí asijskými principy). Časté jsou naopak případy, kdy se Čech pokusí vykrást vietnamský obchod. V každé společnosti se najdou „černé ovce“, nelze však považovat všechny Vietnamce za mafiány: nám by se také určitě nelíbilo, kdyby díky několika jedincům, kteří kradou, se v zahraničí říkalo, že všichni Češi jsou zloději. Průměrný vietnamský prodáváč se snaží pouze vydělávat a ze svého výtěžku zpravidla živí velkou rodinu ve Vietnamu: proto tráví většinu času prací, nenavštěvuje kulturní ani restaurační podniky, žije velice skromně (investuje-li, pak obvykle do podnikání). Bývalí vietnamští pracující či jejich známí, kteří u nás začali podnikat, měli nesrovnatelnou výhodu oproti těm, jenž si dnes ze dne na den po příjezdu k nám, aniž by znali slovo česky, musí najít práci (bez ohledu na jejich skutečnou kvalifikaci a vzdělání), bydlení, vyřídit úřední formality – zaplatit tak zprostředkovatele, nájem – jako cizinci často třikrát vyšší než Češi (proto se nelze divit, že v jednom malém bytě bydlí i několik rodin). Nejlepší podmínky pro podnikání vietnamských trhovců přitom byly mezi lety 1990–1995, dnes je již obrovská konkurence a zájem o zboží z tržnic klesá. Velký počet vietnamských podnikatelů však u nás žije již řadu let, hovoří celkem obstojně česky a otevírá kamenné obchody na náměstích. Pro mnoho Čechů je snadnější vidět za tím nečistě praktiky místo usilovné práce a investic z minulých výtěžků.

Literatura k tématu

Vietnamské etnikum v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*, Praha 1998, s. 81–98.

Kocourek, Jiří, *Vietnamci v České republice*, In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, s. 99.

Nguyen Khac Vien: **Dejiny Vietnamu**. Bratislava 1974.

Müllerová, P.: **Dračí král. Vietnamské pohádky**. Praha, 2001.



5.2 Ukrajinci



Obsah

395	CÍLE
396	<i>OTEVŘENÉ HRANICE</i>
400	MEZINÁRODNÍ MIGRACE
401	<i>DŮLEŽITÁ POVOLÁNÍ</i>
404	<i>BEROU NÁM CIZINCI PRÁCI?</i>
406	UKRAJINCI V ČESKÉ REPUBLICE
408	<i>JAK MÉDIA INFORMUJÍ O CIZINCÍCH V ČR?</i>
410	VZTAH ČESKÉ SPOLEČNOSTI K CIZINCŮM
412	OBRAZ UKRAJINCŮ V MÉDÍCH
413	<i>FAKTA A INTERPRETACE</i>
419	<i>JAK SE ŽIJE UKRAJINCŮM</i>
421	LITERATURA K TÉMATU



Cíle

studenti

- dokážou zařadit pracovní migraci do evropského a globálního kontextu
- mají představu o počtech Ukrajinců v ČR
- vědí, jaká je ekonomická situace na Ukrajině, a chápou motivaci práce Ukrajinců v ČR
- mají představu o tom, jak vypadá život ukrajinského dělníka v ČR
- dokážou rozlišovat mezi ukrajinským dělníkem a příslušníkem ruskojazyčné mafie
- jsou schopni kriticky analyzovat mediální zpravodajství
- umějí odhalit předsudky vůči Ukrajincům a racionálně je vyvracet



Otevřené hranice

Cíle:

studenti

- mají strukturovaný názor na problematiku imigrace
- chápou evropský a globální rozměr migračních pohybů
- umějí zformulovat své názory a racionálně je obhajovat
- dokážou naslouchat názorům ostatních

Velikost skupiny:

libovolná

Čas:

20–40 minut

Pomůcky:

- tabule, křída (fix)
- papír, psací potřeby

Popis / postup

1. Napište na tabuli motto, okomentujte jeho smysl a ujistěte se, zda všichni porozuměli.
2. Požádejte studenty, aby si rozmysleli, zda s výrokem souhlasí či nikoliv, a zaznamenali důvody svého rozhodnutí.
3. Spočítejte počet souhlasných a nesouhlasných reakcí a запиšte jejich poměr na tabuli.
4. Vyzvěte studenty, aby postupně zdůvodnili svá rozhodnutí. Argumenty zapisujte do dvou sloupců na tabuli.
5. Zahajte diskusi. Jako motivaci pro začátek či jako nástroj usměrňování diskuse můžete použít některé z argumentů přiloženého scénáře.
6. Na závěr se zeptejte, zda někdo změnil svůj názor. Pokud ano, запиšte na tabuli nový poměr souhlasných a nesouhlasných názorů.



Otevřené hranice

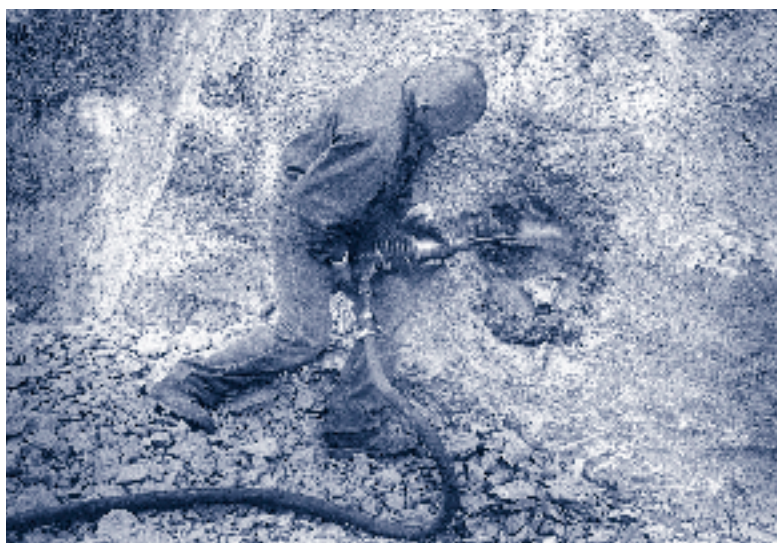
Hodnocení / reflexe

Před zahájením reflexe je nutné ukončit debatu jasným signálem. Poté se ptejte spíše na pocity, které studenti během diskuse zažívali. *Který způsob argumentace vám (ne)vyhovuje? Co považujete v diskusi za nepřipustné? Zdálo se vám, že někdo porušil pravidla správné diskuse? Jak?*

Teprve postupně se můžete vrátit k původnímu tématu diskuse a směřovat studenty k pochopení, že migrační pohyby obyvatel jsou

- výsledkem nerovnováhy ekonomických systémů jednotlivých států a oblastí světa
- složitý jev, který má mnoho příčin a podob a na nějž nelze aplikovat „různá, jednoduchá řešení“
- reálné a v budoucnu budou pokračovat, ať už s tím chceme nebo nechceme souhlasit
- pro obyvatele mnohých oblastí jediným způsobem, jak se vyhnout hladovění

Pokud to učitel uzná za vhodné, může téma diskuse upravit pro české prostředí, např. ČR by měla otevřít hranice. Aktivita může posloužit jako obecný úvod k užšímu tématu Ukrajinci v ČR, ale lze ji například zařadit i do kontextu uprchlictví.



Otevřené hranice

Otevřené hranice – scénář diskuse

Motto: Evropské země by měly otevřít hranice pro všechny

Evropské země mají povinnost přijímat politické uprchlíky a málokdy dělají něco navíc. Vyplatí se přijímat množství migrantů směřujících do bohatých evropských států (včetně ČR), když si tu jednoduše přejí pracovat, bez ohledu na to, zda hledají politický azyl či nikoliv.

Pro:

- 1. Evropa má stárnoucí populaci a potřebuje mladé pracovní síly, aby bylo z čeho platit důchody.**

Vysoký počet příchozích imigrantů vede k prohlubování sociálních rozdílů.

- 2. Imigranti přinášejí hodnotné dovednosti a jsou vždy připraveni tvrdě pracovat. Zlepšují a posilují celou ekonomiku.**

Evropa by měla vzdělávat vlastní děti a vést je k ekonomickým dovednostem, nezávisle na cizí práci. Máme mnoho nezaměstnaných, kteří potřebují rekvalifikaci.

- 3. Imigranti přinášejí kulturní diverzitu a pomáhají překonávat rasismus a rasistické postoje.**

Kulturní diverzita je pěkná, ale evropští občané se také musí integrovat. V samotné Evropě je mnoho ohnisek rasismu a oblastí s etnickými minoritami. Spíše je třeba dát lidem čas, aby se stali lepšími sousedy a zbourali bariéry neporozumění.

Proti:

- 1. Evropa je plná – je to hustě obydlený kontinent a další příliv lidí bude znamenat růst velikosti i počtu měst a růst znečištění živ. prostředí.**

Ale počet původních obyvatel Evropy klesá, máme více místa. Znečištění musíme omezovat redukcí emisí, a ne čekat, že se sníží populace.

- 2. V Evropě je již dost nezaměstnaných a imigranti zvýší počet zájemců o pracovní místa.**

Imigranti jsou často ochotni dělat práce, o které již Evropané nestojí, protože jsou málo placené. Lidé odjinud přinášejí nové dovednosti, které Evropa nezná.

- 3. S imigranty narůstá rasismus v Evropě. Imigranti jsou často chudí a do Evropy přicházejí za dávkami sociálního zabezpečení. Daňoví poplatníci jim to mají za zlé.**

Mezi imigranty je obvykle nižší nezaměstnanost, neradi spoléhají na dávky sociální podpory.

Otevřené hranice

- 4. Umožněním volného pohybu po Evropě by skončila potřeba nebezpečných a mocných pašeráckých a převaděčských gangů a omezila by se kriminalita.**

To by však také umožnilo jiným zločincům, jako jsou např. teroristé, snadný vstup do Evropy. Nebyli bychom nadále schopni kontrolovat své vlastní hranice.

- 5. Vytvořením jasných pravidel, jak se dostat do Evropy a sehnat zde práci, snížíme počet lidí zneužívajících azylový systém a následně zrychlíme azylové řízení u skutečných obětí perzekuce.**

Azylové řízení lze také urychlit tak, že důsledně zajistíme, aby se ekonomičtí migranti, kteří nebudou uznáni za uprchlíky, do Evropy vůbec nedostali.

- 6. Evropa jako uskupení koloniálních (imperialistických) národů je povinna pomoci lidem, které kdysi vykořisťovala.**

Využívání levné pracovní síly z rozvojových zemí je pokračováním jejich vykořisťování. Měli bychom se raději snažit zlepšit podmínky v těchto zemích, aby z nich obyvatelé nemuseli odcházet za obživou.

- 4. Imigranti se sdružují v ghettech a považují za složité integrovat se do společnosti. Jsou vnímáni jako cizinci a vzbuzují obavy.**

Lidé přicházející do nové země nejdříve zkusí žít pohromadě s lidmi, kteří sdílejí stejnou kulturu a pomáhají jim udržet si identitu. To přináší problémy s rasismem a intolerancí mezi etnickými skupinami. Bylo by lepší, kdyby děti imigrantů nevyrostaly v ghettech, ale měli bychom se snažit pochopit, že lidé potřebují žít v komunitě, která sdílí jejich historii a kulturu.

- 5. Imigranti jsou napojeni na převaděčské a pašerácké gangy a na teroristické organizace.**

Imigranti jsou se zločinem spojeni jen proto, že musí mnohdy ilegálně překračovat hranice, aby se do Evropy dostali. Zločin bude existovat vždy, nikdy se ho nepodaří zcela vymýtit.

Zdroj: upravená aktivita z Speak out about European Citizenship, London 2000

Mezinárodní migrace

Problém mezinárodní migrace se objevil ve střední Evropě jako logický důsledek hlubokých transformačních procesů. Na úplném počátku 90. let otevřely nově vzniklé demokratické země své hranice, a tím ukončily téměř padesátileté období, ve kterém neměly přímou zkušenost s mezinárodní migrací různých typů, rozsahu a důležitosti. Ani Česká republika nebyla výjimkou. Přestože se nacházíme v oblasti, která je přechodem mezi východní a západní Evropou a velké množství migrantů je pouze tranzitních (tzn. že je pro ně Česko jen „přestupní stanicí“ směrem na opravdový Západ), někteří u nás zůstávají, případně se po nějakém čase vracejí zpět do vlasti a mají možnost se vrátit znovu (cirkulují).

Na konci roku 2000 bylo v ČR evidováno okolo 200 000 cizinců s povoleným dlouhodobým nebo trvalým pobytem. Je odhadováno, že dalších téměř 200 000 zde žije či pracuje ilegálně.

Ze všech různých typů pohybů (např. pracovní migrace, migrace z důvodů studia v zahraničí, drobný prodej za hranicemi, pendlerství, turistika, tranzitní migrace, migrace za účelem získání azylu, politická migrace) představuje migrace za prací v České republice velmi důležitý a nejrozšířenější typ. Téměř **165 000 cizinců v České republice pracuje nebo podniká**. Podle statistik představují nejpočetnější skupinu Slováci (ti však mají díky minulým přátelským vztahům a společnému státu jednodušší režim zaměstnávání) a **Ukrajinci**. Ti pravděpodobně patří i mezi nejpočetnější skupinu lidí, kteří v ČR působí ilegálně.

Ukrajince můžeme potkávat v naší zemi již od počátku 90. let. Zpočátku jen několik tisíc, v současné době představuje **ukrajinská komunita 25 % všech cizinců v ČR (50 000)**. **Pracujících Ukrajinců bylo evidováno okolo 37 000** (z toho 16 000 s platným pracovním povolením a 21 000 se živnostenským oprávněním). Jejich největší počet byl zaznamenán v letech 1996–1997 v období stavebního boomu.

Nejvíce se Ukrajinci soustřeďují v Praze a jejím okolí, a to především proto, že v Praze je větší množství pracovních příležitostí a s tím související větší počet lidí s větším kupním potenciálem.



Důležitá povolání

Cíle

studenti

- jsou schopni posoudit relativní společenskou významnost a důležitost některých povolání
- mají představu o společenské prestiži daných povolání
- zjistí vlastní preference při volbě povolání
- mají strukturovaný názor na problematiku zaměstnávání cizinců
- jsou schopni odhalit předsudky a racionálně je vyvracet

Velikost skupiny

libovolná

Čas

30–40 minut

Pomůcky

- psací potřeby
- kopie tabulky č.1 pro každého

Popis / postup

1. Rozdejte studentům kopie tabulky a požádejte je o její vyplnění. (U každého povolání lze zaškrtnout jedno políčko a vepsat krátké zdůvodnění.)
2. Zapište na tabuli výsledky. (Pro ušetření práce je dobré mít zvětšenou kopii tabulky vyvěšenou na tabuli, kam studenti čárkami označí své volby – výsledkem je počet voleb vztahu k jednotlivým povoláním povolání.)
3. Pokuste se se studenty odpovědět na otázku, jaká je obecně společenská prestiž těchto povolání. Jsou výsledky více u levého kraje či u pravého kraje tabulky? Proč? Myslíte si, že se společenská prestiž uvedených povolání liší ve vaší třídě a ve zbytku české společnosti, nebo jsou tato povolání vnímána podobně? Jsou tato povolání potřebná pro společnost? Obejdeme se bez nich? Jaké povolání budete považovat za adekvátní svému vzdělání po absolvování této školy?

Důležitá povolání

4. Vyzvěte studenty, aby se dohodli na odpovědích na následující otázky: Jaká by musela být výše platu u uvedených povolání, abyste je všechny vykonávali i přesto, že některá považujete za méně prestižní? Sumy (Kč na hodinu) запиšte na tabuli.
5. Vysvětlete studentům, že toto jsou nejčastější povolání, která zde vykonávají ukrajinští muži a ženy, průměrná mzda se pohybuje od 30 do 60 Kč na hodinu. Naprostá většina Ukrajinců v ČR má ukončené středoškolské vzdělání, mnoho z nich jsou vysokoškoláci. Byli byste ochotni za takových podmínek dané práce vykonávat? Byli byste je ochotni vykonávat, kdyby vám a vaší rodině hrozilo hladovění?
6. Napište na tabuli heslo **Cizinci nám berou práci!**, kterého se bude týkat reflexe.

Hodnocení / reflexe

Reflexe by měla spočívat ve shrnutí společenské prestiže uvedených povolání a v konfrontaci s rozšířeným stereotypem „Cizinci nám berou práci.“ Možné otázky k diskusi:

- Slyšeli jste nebo viděli někdy toto heslo? Řekli jste ho někdy sami?
- Berou vám cizinci práci – tzn. obsazují místa, která byste v budoucnu chtěli pro sebe?
- Jaký je podle vás zájem o tato povolání mezi obyvateli ČR?
- Zdá se vám nesprávné, že zaměstnání, o která je malý zájem, protože jsou neprestižní a špatně placená, vykonávají Ukrajinci? Proč?
- Možná jste se setkali s případem, že skutečně Češi přišli o práci, protože jejich zaměstnavatel je nahradil levnější pracovní silou. Považujete to výhradně za vinu ukrajinských dělníků, nebo je vina i na straně zaměstnavatele, který nelegálním zaměstnáváním podstatně zvyšuje své zisky?

Reflexi je možné ukončit zamyšlením nad způsobem, jak vznikají stereotypy, koho lidé považují za „my“, když říkají, že „nám“ cizinci berou práci, a proč je výhodnější mluvit za sebe.

Pozor! Neprozrazujte pointu předem. Studenti by se měli na začátku aktivity domnívat, že cílem je zjištění společenské prestiže jednotlivých povolání či diskuse o jejich profesní budoucnosti.



Důležitá povolání

Tabulka č. 1 – Oblíbené povolání

Povolání	vykonával(a) bych bez problémů jako své zaměstnání	vykonával(a) bych bez problémů jako formu přivýdělku, brigády	vadilo by mi vykonávat	vadilo by mi vykonávat, i kdybych byl(a) dlouhodobě bez zaměstnání
Pomocný dělník				
Kopáč				
Zedník – přidavač				
Uklízeč(ka)				
Pracovník úklidu komunikací				
Pomocná síla v kuchyni				
Pomocná síla v zemědělství				
Hospodyně				
Šička, švadlena				
Údržba měst. kanalizací				



Berou nám cizinci práci?

Text 5.2.1.A

Ukrajinci hledají po domech práci

www.novinky.cz, 29. 12. 1999

Květoslav Vícha

V Ostravě je již 22 000 nezaměstnaných. Prognóza na rok 2000 předpokládá nárůst až na hranici 33 000 lidí bez práce. Na kritické situaci se podepisují částečně i cizí dělníci, kteří berou místním lidem pracovní místa. Teď v zimním období to není tak patrné, protože firmy zaměstnávají jen sezónní pracovní síly, přesto mnozí Ukrajinci v městě zůstávají.

„Papírově“ to vypadá, že je vše v pohodě. Úřad práce v Ostravě evidoval letos jen osm zahraničních zedníků. Další konkrétní údaje se mi nepodařilo získat. Ostravský úřad totiž dosud (nevím, z jakých důvodů) neodpověděl na mail, žádající podrobnější informace. Už v říjnu letošního roku však vedoucí cizineckého oddělení Šárka Zemanová tvrdila, že nová povolení k zaměstnání již žádným cizím státním příslušníkům jejich úřad

nevydává. Teoreticky by tedy v ostravských firmách neměli cizí dělníci pracovat. Skutečnost je však jiná. Cizí dělníci pracovní úřad obcházejí a pracují tu nelegálně.

Mohou to kupodivu potvrdit někteří majitelé rodinných domků. U jejich dveří zaklepalí v minulých dnech Ukrajinci. Tvrdili, že firmy je nyní v zimě už nepotřebují, a proto shánějí nějakou fušku. „Pozoroval jsem tuhle před domkem skupinku rusky hovořících mužů v montérkách,“ popsal svoji zkušenost pan Jan Dospiva. „Jeden z nich se po chvíli osmělil a přišel k nám s otázkou, zda nepotřebuji pomoc, třeba při úklidu. Řekl mi na rovinu, že už nemají u nás žádný kšeft, a tak berou, co se dá. Vytapetovali mi celé přízemí v rodinném domku. Chtěli za to pouze stravu. Na jaře budou chtít opět pracovat u našich firem. To, myslím, už není v pořádku,“ poznamenal J. Dospiva.

Text 5.2.1.B

Berou nám cizinci práci?

Právo, 25. 05. 2001

Jiří Vavroň

Cizinci u nás nejsou na trhu práce obecně vítáni. Obraz, který o nich převládá, je chmurný. Vietnamští, čínští a další východoasijské obchodníci se podílejí na miliardových daňových únicích. Ukrajinci jsou automaticky spojováni s prací načerno. Pokud je někdo z Albánie, Chorvatska a přilehlých zemí, už předem držíme ruku na peněžence, hledáme u nich krabice s heroinem a vedle vlnadnou, ale nedostatečně oblečenou děvku. Rusové mají v našem povědomí monopol na zbraně a organizovaný zločin. Podtrženo, spíše se

cizinců bojíme, díváme se na ně s podezřením. Současně ty ostatní, kteří se skutečně místo o samopal opírají o lopatu, viníme z toho, že je zde vysoká nezaměstnanost i nízké mzdy. Načerno zde údajně pracuje okolo sto tisíc pracovníků, oficiálně zde působí stejný počet (jiné zdroje uvádějí vyšší čísla – pozn. red.). Tam, kde se český pracovník bouří proti malému platu, zaměstnavatel s ním nevyjednává, ale prostě si na černém trhu najde ukrajinskou náhradu. Za třicet či maximálně šedesát korun na hodinu.

Berou nám cizinci práci?

Otázky k textům a k diskusi

- Znáte ve svém okolí nějakého Ukrajince, který zde dlouhodobě pracuje? Jaký typ práce vykonává? Znáte někoho, kdo Ukrajince či jiné cizince zaměstnává?
- Máte představu, jaké práce v české republice Ukrajinci vykonávají a jak jsou za to placeni?
- Chtěli byste v budoucnu vykonávat práci, kterou nyní dělají Ukrajinci?
- Souhlasíte s názorem, že cizinci zabírají na trhu práce pracovní příležitosti? Uveďte argumenty pro toto tvrzení i proti.
- Jak autor článku dokazuje souvislost mezi nezaměstnaností a nelegálně pracujícími cizinci?
- Pokuste se vyjmenovat alespoň tři důvody, proč sem lidé ze zemí na východ od nás přicházejí.
- Jaké jsou podle vás důvody negativního vztahu k cizincům?
- Znáte nějaké Čechy, kteří dlouhodobě pracují v zahraničí? Jaký typ práce vykonávají?
- Stalo se vám nebo vaší rodině něco podobného jako panu Dospivovi z prvního článku? Čím pana Dospiva Ukrajinci poškodili? Z čeho má pan Dospiva obavy?



Ukrajinci v České republice

Příčinou migračních pohybů – velmi zjednodušeně – jsou rozdíly v politických, ekonomických a sociálních podmínkách v těch zemích, které migranty vysílají a které je přijímají (hrají zde roli přitahující a odpuzující faktory, jako je výše mzdy, lepší životní prostředí, možnost získat zaměstnání, resp. chudoba, nemožnost si najít zaměstnání, politické poměry v zemi a další psychologické faktory). Nejčastěji je však příčinou pracovní migrace rozdílná úroveň mezd (tzn. co si lze v dané zemi za jeden plat pořídit), dále pak rozsah migračních pohybů závisí na nabídce a poptávce po pracovních silách (potřeba zvýšené stavební činnosti, sezónní práce v zemědělství, nedostatek levné pracovní síly, nedostatek určitých profesí).

Velkou většinu Ukrajinců v ČR vedou k pohybu za prací **ryze ekonomické důvody: tristní situace na Ukrajině, velmi nízká životní úroveň obyvatel (v roce 1997 1/3 obyvatel pod hranicí životního minima)** – to jsou hlavní spouštěcí mechanismy této migrace. Někteří Ukrajinci nemají ve své zemi práci vůbec, jiní ji mají, ale nedostávají za ni zaplacenou. Hrubé výdělky celé domácnosti na Ukrajině velmi často nedosahují ani 100 dolarů. Pro určitou část Ukrajinců slouží Česko jako přestupní stanice do bohatší západní Evropy (Izrael, Německo, Španělsko) a nebo Kanady. Pro menší počet lidí může být migrace také jen určitým uspokojením touhy po dobrodružství, snahy zkusit něco jiného někde jinde (spíše pro mladé lidi bez závazků). Ve všech případech hraje velkou úlohu geografická blízkost, ale i kulturní a jazyková podobnost obou národů. Kromě toho, Zakarpatská Ukrajina, odkud se rekrutuje zřejmě nejvíce ukrajinských dělníků a také jedna z nejchudších oblastí Ukrajiny, bývala kdysi součástí československého státu.

Mezi Ukrajinci převažují mladí muži, ženatí a s dětmi. Obecně relativně **vyšší vzdělanostní úroveň Ukrajinců nekorresponduje s typem vykonávaných prací. Velké procento (až 70%) má ukončeno středoškolské vzdělání. Mezi dělníky najdeme i vysoce kvalifikované lidi – učitele, lékaře, hudebníky**, kteří se doma neměli možnost uplatnit. Jejich zaměstnanost převažuje již tradičně **ve stavebnictvích a komunálních službách**, ženy se uplatňují jako **šičky, švadleny, uklízečky a v zemědělství**. Mnoho z nich pracuje za velmi tvrdých podmínek 8 až 12 hodin denně, často o sobotách a o nedělích. Za svou práci dostávají ve většině případech méně než 10 000 korun.

Naproti tomu našim občanům se vyplácí zůstat doma a pobírat podporu v nezaměstnanosti nebo sociální dávky – od výše minimální mzdy se tolik neliší. Pro zaměstnavatele je za dané situace výhodnější zaměstnat cizího pracovníka. I jako legálně zaměstnaný je „levnější“ než Čech. Nemluvě o tom, že pokud není zaměstnán legálně, zaměstnavatel za něj neplatí daně a zdravotní a sociální pojištění. Často se mluví o tom, že Ukrajinci svým nelegálním pobýváním v ČR poškozují naši ekonomiku.



Ukrajinci v České republice

Než však přijmeme toto tvrzení, je třeba si poctivě zodpovědět otázku, zda je vina pouze na straně ukrajinských dělníků, kteří se prostě snaží uživit sebe a své rodiny, nebo i na straně českých zaměstnavatelů, pro něž je levná pracovní síla z Východu zdrojem obrovských zisků. Zda by nebylo lepší umožnit zde lidem z východoevropských zemí důstojně a legálně pracovat, a dosáhnout tím omezení jak daňových úniků podnikatelů, tak vlivu podsvětních „zprostředkovatelských organizací“, které mají z nyní nelegálních pracovníků nelegální – a vysoké – příjmy.

Ukrajinci, kteří chtějí v ČR získat práci, jsou buď najati přímo na Ukrajině českou či ukrajinskou firmou, nebo přijedou do ČR a zde hledají práci. Někteří se vydají na „ukrajinskou burzu práce“ u pražského Výstaviště, kde si ukrajínští občané předávají informace. Jsou i tací, kteří už mají předem kontakt od někoho z přátel. Velmi často dojde k tomu, že společnost, která Ukrajince oficiálně zaměstná, odebere dotyčnému doklady (povolení k pobytu, pas). Tím je snadněji vydíratelný a musí odevzdávat část svého platu tzv. klientovi – ukrajinskému občanovi. I v případě, že jsou pracovníci řádně – legálně – zaměstnáni, stávají se snadným terčem ukrajinských vyděračů – a to hlavně na nádražích, v metru, ve vlacích. Ukrajinci se proto snaží posílat své peníze po známých, někteří, ale těch je opravdu velmi málo, prostřednictvím banky. I někteří podnikatelé se snaží různými způsoby svým zaměstnancům pomáhat, aby o peníze nepřišli.

České státní orgány si v poslední době začínají uvědomovat, že čeští občané některé druhy práce prostě dělat nebudou, zaměstnanost nezaměstnanost. Cizinců je zde ve srovnání se zeměmi evropské unie velmi málo (zhruba 2% populace), valná většina z nich (asi 75%) je ekonomicky aktivních, a nepředstavují tedy žádnou zátěž systému sociálního zabezpečení. Oproti tomu **česká populace stárne: na jednu ženu v plodném věku připadá pouze 1,14 dítěte** (přitom když na každou plodnou ženu statisticky připadají 2 děti, populace stagnuje). Demografický trend se brzy může stát **vážným problémem pro systém sociálního zabezpečení**, snižující se počet mladých, ekonomicky aktivních lidí nebude schopen vydělat na ekonomicky neproduktivní obyvatelstvo. Z těchto důvodů vláda připravuje návrh **aktivní imigrační politiky**, jejímž cílem je zaplnění mezer na trhu práce cizinci. Aktivní imigrační politika skýtá naději na důstojnější práci a život i pro ukrajinské dělníky.



Jak média informují o cizincích v ČR?

Cíle

studenti

- dokážou shromáždit mediální zprávy na dané téma
- umějí kriticky analyzovat mediální zprávy
- uvědomují si, jak výběr zpráv ovlivňuje veřejné mínění
- jsou schopni rozlišit realitu a její mediální obraz

Velikost skupiny

libovolná

Čas

3–4 týdny na shromažďování zpráv

40 minut na vlastní analýzu

Příprava / pomůcky

- s dostatečným časovým předstihem zadejte studentům úkol, aby shromažďovali zprávy o cizích (ukrajinských) pracovnících v ČR. Materiál k analýze můžou tvořit novinové články, záznamy televizního zpravodajství, texty stažené z internetu
- tabule nebo flipchart, křída (fixy)

Popis / postup

1. Rozdělte studenty do 4 skupin. Každá skupina by měla mít alespoň 5 novinových zpráv či záznamů zpráv z jiných médií.
2. Požádejte studenty, aby rozdělili zprávy do následujících kategorií:
 - 1. Informace o nelegální práci Ukrajinců, kteří berou pracovní místa Čechům**
 - 2. Zprávy o konkrétních trestných činech Ukrajinců v ČR**
 - 3. Zprávy o organizovaném zločinu a ruskojazyčné mafii**
 - 4. Zprávy o těžkostech ukrajinských dělníků u nás**
 - 5. Zprávy o životních podmínkách na Ukrajině**



Jak média informují o cizincích v ČR?

6. Zprávy o postihu českých podnikatelů za nelegální zaměstnávání cizinců. Je pravděpodobné, že jednotlivé zprávy budou kombinací uvedených kategorií. Studenti by měli zařadit zprávu podle celkového vyznění, podle převažujícího typu poselství. Rozhodnutí záleží na nich, ale měli by je umět zdůvodnit.

- Nakreslete na tabuli velký kruh, který bude představovat PRŮMĚRNÝ MEDIÁLNÍ OBRAZ DĚLNÍKA Z CIZINY
- Úkolem studentů bude spočítat celkový počet zpráv v celé třídě, počet zpráv jednotlivých kategorií a poměrné zastoupení (v %) jednotlivých zpráv v celkovém počtu.
- Zaneste společně se studenty výsledky do kruhu PRŮMĚRNÝ MEDIÁLNÍ OBRAZ DĚLNÍKA Z CIZINY jako do výšečového grafu.
- Interpretujte kruh. Jak vypadá průměrný mediální obraz cizího dělníka? Je vykreslen jako člověk, který
 - je schopen a ochoten tvrdě pracovat
 - zde hledá poctivou obživu
 - zde krade, vraždí, prodává drogy
 - zde zabírá místo českým uchazečům o práci
 - je obětí vykořisťování jak ze strany českých podnikatelů, tak ze strany mafie a „zprostředkovatelských“ organizací?
 Jaký obraz převládá? Odpovídá poměrné zastoupení jednotlivých kategorií poměrnému počtu lidí do nich spadajících?

Hodnocení / reflexe

Konfrontujte průměrný mediální obraz cizince s informací, že pouze 7,1% ze všech cizinců v ČR bylo odsouzeno za nějaký trestný čin (údaj neuvádí, kolik z nich bylo Ukrajinců). *Odpovídá mediální obraz cizího pracovníka těmto faktům? Jaké jsou faktory výběru mediálních zpráv? Jaká je funkce médií? Pouze informovat, nebo také pobavit? Je zajímavější reportáž o výši platů ukrajinských dělníků nebo o rusky mluvících drogových překupnicích? Proč? Jaké jsou společenské příčiny a důsledky výběru negativních zpráv o cizincích?*

Jako zhodnocení můžete studentům předložit nebo reprodukovat texty 5.2.2.A, 5.2.2.B a diskutovat o nich.

Vztah české společnosti k cizincům

Text 5.2.2.A

Kladivo na Ukrajince

Úřady, policie a média objevují viníka naší krize

Erik Tabery, Respekt 36, 1999 (zkráceno)

Nezaměstnanost a kriminalita jsou v poslední době největším problémem České republiky. Státní úředníci, policie a některá média už, zdá se, našli viníka: mohou za to cizinci. Berou totiž Čechům práci, vraždí, kradou a hlavní město obsadila jejich mafie. Řešením se má proto stát novela zákona o zaměstnanosti, která vstoupí v platnost za měsíc, a návrh změny živnostenského zákona projednáváný momentálně v parlamentu. Obojí ztíží nežádoucím cizákům šanci proniknout do našeho Česka. Šéf odboru zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí říká: „Musíme bránit své teritorium. Je třeba zabránit tomu, aby se nám tu cizinci zabydlovali.“

„Podle mě z příchodu cizinců k nám nemáme téměř žádný užitek. Nemohu vycházet z nějakých čísel, ale zdá se mi, že k nám ani v jednom případě nepřinesli nějaké pozitivní myšlenky,“ říká ředitel živnostenského odboru Grégrova ministerstva Petr Kroupa. To je

v současnosti většinový názor. Ve veřejnosti jej podporuje valná část zdejších médií. Stačí prolétnout titulky celostátních novin za poslední měsíc. Pár příkladů z mnoha. „Přiliv cizinců ohrožuje trh práce“ (Slovo), „Ukrajinci zaútočili kladivem (MF Dnes), „Ukrajinci loupili s nožem v ruce“ (Právo), „Mezi cizinci byli i vrazi“ (LN), „Cizinci vydírají a loupí“ (Špígl)... Jen za poslední rok odvysílaly naše dvě nejsledovanější televize padesát osm zpravodajských reportáží o Ukrajincích v Česku. Pouze jediná přitom informovala o těžkostech, na jaké východní gasarbeiteři u nás narážejí. Ve všech ostatních sedmapadesáti šotech šlo výhradně o kriminalitu či o nadšenou reportáž, jak samopalníci vyvlékají z ubytovny skupinu vyděšených rozespálých dělníků. Dobrá informovanost má své výsledky: během posledních čtyř let se podle sociologických průzkumů zvýšil počet zdejších obyvatel nesnášejících cizince z pětatřiceti na padesát procent.

Otázky k textům a k diskusi

- Proč podle vás Ministerstvo práce a sociálních věcí nechtělo, aby se nám tu „zabydlovali“ legální pracovníci z ciziny? Je tento názor vzhledem k demografickému vývoji v české republice racionální? Vychází z reálného rozboru faktů?
- Kde jste osobně získali nejvíce informací o cizích pracovnících v České republice? Kdo nebo co nejvíce ovlivňuje váš názor na ně?
- Co je pravděpodobnou příčinou toho, že se v televizi mnohem častěji objevují reportáže o kriminalitě než z obyčejného života?
- Mohou média deformovat skutečnost? Jakými způsoby? Je podle vás možné, aby média výslovně nelhala, ale zároveň nemluvila pravdu? Jak?
- Jak by se dal podle vás zlepšit obraz Ukrajinců v médiích?



Vztah české společnosti k cizincům

Text 5.2.2.B

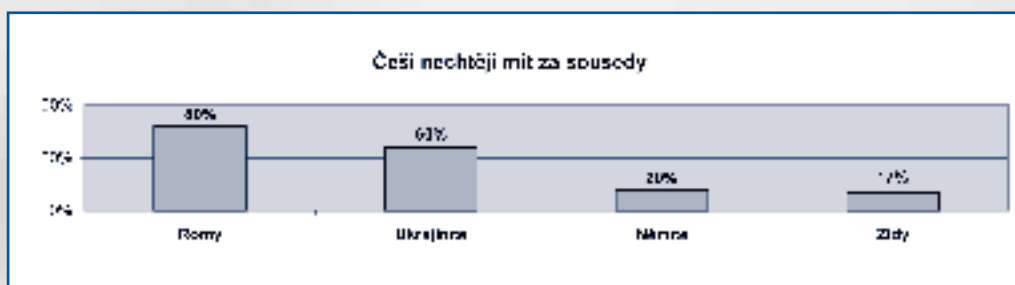
Veřejné mínění

vybráno z tisku, podle výzkumů Sofres-Factum 1999 a STEM 2001

90% Čechů je hrdých na svou národnost
50% Čechů má tendence k podceňování cizích národností
75% si myslí, že v Čechách je příliš mnoho cizinců
Xenofobní názory zastávají nejčastěji lidé

starší 60 let, se základním vzděláním, špatně materiálně zajištění, dělníci a sympatizanti KSČM.

Přítomnost cizinců v ČR vyvolává u Čechů pocit ohrožení kriminalitou, nezaměstnaností či vzrůstem vlivu zahraničního kapitálu.



Otázky k textům a k diskusi

- Cítíte hrdost na svou českou národnost? Na co konkrétně? Co z věcí, na které jste hrdí, je konkrétně vaše zásluha?
- Musí nutně hrdost obsahovat pohrdání jinými? Zdůvodněte.
- Souhlasíte s názorem, že v Čechách je příliš mnoho cizinců? Víte, kolik jich je? (viz informace pro učitele na str. 400)
- Pokuste se určit příčiny uvedeného stavu veřejného mínění. Mají na to vliv média? Jaký? Jsou občané dobře informováni o počtech cizinců u nás a o jejich práci tady?
- Jaké jsou podle vás důvody, že negativní vztah k cizincům mají nejčastěji lidé starší 60 let, se základním vzděláním, špatně materiálně zajištění, dělníci a sympatizanti KSČM?

Obraz Ukrajinců v médiích

Určitě každý z vás narazil v časopise nebo v novinách na podobný článek nebo informaci. Zprávy o kriminálních činech, nejen Ukrajinců, si často přečteme dříve, než cokoli jiného, pokud se o nich mluví v televizních novinách, uvíznou nám v paměti. Míru kriminality Ukrajinců bohužel neznáme, protože údaje nejsou zveřejňovány. Je však jisté, že není tak vysoká, jak to vypadá na první pohled. **Málokdy se dočteme nebo uslyšíme, že jsou Ukrajinci pro náš stát velkým přínosem. Díky nim však máme postaveny domy, vykopány příkopy apod. Je jisté, že by v některých odvětvích u nás neměl kdo pracovat.** Ti, kteří se na kriminalitě podílejí nejvíce, jsou lidé, kteří v ČR nejsou kvůli práci, ale působí zde jako vyděrači nebo „ochránci“ podnikatelů.

Obyčejný Ukrajinec se stará hlavně o to, aby vydělal peníze a nepřišel o ně. Nakupuje jen věci pro svou nejnnutnější potřebu. Nechodí do hospod a nenavštěvují žádná kulturní zařízení. Většina Ukrajinců v ČR nemá tendence sdružovat se ve spolcích nebo organizacích (výjimkou je občanské sdružení Fórum Ukrajinců ČR, které se zabývá zlepšováním vztahů mezi Ukrajinci a českými občany). Ukrajinské dělníky je možné zahlédnout v neděli na pravoslavných bohoslužbách.

Po práci se Ukrajinci vrací do svých přechodných domovů. Ve velkých městech je nejčastěji najdeme v ubytovnách, málokdy v ubytovně hotelového typu, častěji v tzv. „tesco domcích“, často v průmyslovějších čtvrtích a na okrajích města. Ty se vyznačují velmi skromným základním vybavením. V případě, že je majitel či vrátný tolerantní, spí na jednom malém pokoji i 2–3x více lidí, než je obvyklé. Na venkově bydlí v opuštěných domech, které sloužily jako administrativní budovy, a rovněž v unimobuňkách, které můžeme vidět i velkých městech u rozestavěných budov.



Fakta a interpretace

Cíle

studenti

- umějí kriticky analyzovat text
- dokážou rozlišit fakta a interpretaci
- dokážou odhalit způsoby manipulace
- uvědomují si nebezpečí generalizace

Velikost skupiny

minimálně 9 studentů

Čas

40–60 minut

Pomůcky

kopie textů 5.2.3.A, 5.2.3.B, 5.2.3.C

Popis / postup

1. Rozdělte studenty do 3 nebo do 6 skupin (každá skupina by měla v ideálním případě mít 3–5 členů).
2. Rozdejte do každé skupiny texty, v případě, že je vytvořeno 6 skupin, mají vždy dvě skupiny totožný text, ale pracují odděleně.
3. Každá skupina má za úkol rozdělit informace v článku do následujících kategorií
 - **Fakta:** Jaké údaje autor používá, jaké reálné údaje v nich cituje?
Co se skutečně stalo?
 - **Interpretace:** Jak tyto údaje autor vykládá, co z nich vyvozuje, co podle něj z uvedených fakt vyplývá?
 - **Cíle:** Jaký cíl autor sleduje, jaké je hlavní poselství článku, co autor obecně říká, jaké názory, pocity, otázky chce sdělit čtenáři? O čem chce čtenáře přesvědčit?
 - **Efekt:** Jaké reakce článek může vyvolat? Jaké pocity, jaké názory, jaké postoje může vyvolat u čtenářů?
4. Každá skupina přečte ostatním svůj článek a předvede ostatním výsledky své práce.



Fakta a interpretace

Hodnocení / reflexe

Závěrečná diskuse by se měla zaměřit na způsoby

- manipulace v textu, podsouvání názoru čtenářům
- nelegitimního vyvozování důsledků, které nesouvisí s údajnými příčinami
- falešně ilustrativních příběhů, které nedokreslují, ale posunují fakta do jiného světla
- zobecňování, které na základě ojedinělého případu odsuzuje celou skupinu lidí

Na závěr můžete zařadit otázku, jak by měla vypadat korektní mediální zpráva.

Texty byly jazykově neupraveny, vedlejším úkolem může být vyhledání pravopisných chyb a stylistických nedostatků (interpunkce, psaní velkých písmen, neexistující výraz xenofobisti ad.).

Pozor! Uvedené cvičení je poměrně náročné – u studentů, kteří nemají patřičný výcvik v kritické analýze textu, nemusí vést ke kýženým výsledkům. Proto je nutné, aby si učitel kritickou analýzu dobře předem připravil a napsal si konkrétní dotazy, kterými bude studenty podněcovat k úvahám a usměrňovat. Následující analýzy mu v tom mohou pomoci.

Text 5.2.3.A

Reálnou informací převzatou z tisku je, že Ukrajinci přespávají v lesích kolem Prahy. Sám autor připouští, že většinu dne tráví Ukrajinci v práci. Příhoda o hledání vodohospodářské stavby a setkání s ukrajinským dělníkem nedokazuje nic jiného, než že Ukrajinci na stavbách kolem Prahy pracují. Autor ji však zasazuje do kontextu „ohrožení kriminalitou“, a historka se tak stává „důkazem“ tohoto ohrožení. Pro tvrzení „Neregistrované ale dobře organizované tlupy přenocující v našich lesích jsou evidentním nebezpečím jak pro náš majetek, tak i pro naše životy“ neuvádí autor žádné podklady, kromě pochybné souvislosti s mafií. Připomínka mafie má v daném kontextu znovu potvrdit nebezpečí ohrožení kriminalitou, přestože jsou ukrajínští dělníci jejími oběťmi, které existenci mafie ani nezpůsobují, ani si ji nepřejí. Jaké nebezpečí pro naše majetky a životy představují dělníci, kteří neustále pracují? Ke konci textu je již záměna dělníků za zločince zcela zjevná, když autor varuje před „vpádem pochybných elementů“. Náznak obhajoby násilných akcí nebo jakýchsi pogromů již nevyžaduje podrobné komentáře. **Možný efekt článku: Ukrajinec = zločinec, který ohrožuje naše životy a majetek.**

Fakta a interpretace

Text 5.2.3.B

Ukázkový případ xenofobie a nenávistného zobecňování. Autor podsouvá čtenáři své domněnky, že sexuálním násilníkem je ukrajinský dělník. Pro toto tvrzení nepředkládá žádné faktické argumenty, celý článek je exemplární ukázkou porušení principu presumpce nevinny. Za důkazy vydává dlouhodobou odloučenost gastarbeiterů od svých partnerek. Podobným způsobem by však šlo obvinít například chovance internátů, vojáky základní vojenské služby, v podstatě kohokoliv. Svá tvrzení se autor pokouší doložit účelově zkreslenými a nepravdivými fakty, které zároveň znovu poškozují obraz Ukrajinců: „nízká úroveň inteligence“, „prostředí, kde násilné zmocnění se ženy je považováno spíše za projev náklonnosti“. (Srovnej s údaji o vzdělání ukrajinských pracovníků v ČR s Informací pro učitele ze strany 406!) Po vyvolání pocitu ohrožení „neukojenými“ ukrajinskými dělníky autor zobecní, že v minulosti podobných činů bylo spácháno již mnoho. Kde k tomuto údaji přišel, již neuvádí, statistiky nic podobného nepotvrzují. **Možný efekt článku: Ukrajinec = sexuální násilník.**

Text 5.2.3.C

Faktický základ článku tvoří informace o ozbrojeném přepadení ukrajinských dělníků jejich krajany. Tento případ potvrzuje obecně známý fakt, že Ukrajinci jsou obětmi vykořisťování a okrádání ze strany mafie. Autor však čtenáře přesvědčuje, že podobné přepady jsou na denním pořádku a že podíl cizinců na podobných zločinech je značně vyšší, než by odpovídalo jejich počtu. Statistiky nic takového nepotvrzují. Pouze 7,1% cizinců bylo odsouzeno za prokázané trestné činy. Vzápětí se opět hovoří o ruské a ukrajinské mafii, aniž by byla výrazně (a korektně) odlišena od ukrajinských pracovníků. Většina ukrajinských dělníků si přeje vydělat peníze a uživit rodinu, nikoli sem „zatahovat zvyky z prostředí, kde se tradičně zacházelo s lidským životem jinak“, jak se snaží sugerovat autor článku. (Jak se u nás zacházelo s lidským životem v padesátých letech? Záleží Ukrajinci na vlastním životě méně než Čechovi? Mezi Čechy neexistují vrazi?) „Nemít rád vraždící a loupcí Ukrajince“ je typický případ xenofobie, neboť vraždy a loupeže nelze a priori spojovat s nějakou národností. Proč autorovi nevdí vraždící a loupcí Češi? Na závěr autor označuje Čechy za civilizovaný národ v kontrastu s národy barbarskými, což je typická ukáзка etnocentrismu. Za jaký národ by museli považovat Čechy Američané, kteří se potýkají s velkým počtem nelegálních pracovníků z Čech? Navíc neexistuje žádná souvislost mezi ukrajinskými dělníky v Česku a vyhládkou „vyhlazení“. **Možný efekt článku: Nemít rád Ukrajince není žádná xenofobie, protože Ukrajinci loupi a vraždí.**



Fakta a interpretace

Text 5.2.3.A

Ukrajinci staví u Prahy zemljanky

Ahasweb

Jan Bílek

Ukrajinu nemůžeme zařadit do Asie. Jedná se přece o evropský stát. Je ale poněkud více na východ, a tak se zvyky jejich obyvatel přenášejí spolu s nimi i k nám. V posledních dnech byla zveřejněna fakta o tom, že v obcích Klánovice, Úvaly, Šestajovice a Jirny přespávají na černo v Praze a okolí pracující Ukrajinci v lesích a někteří se tam zařizují zřejmě už i na zimu, budující si tradiční polopodzemní úkryt. Cizinecká policie se o tento problém nezajímá, i když by mohli pátrání po nelegálních přistěhovalcích spojit se sběrem hub. Vlastní dopadení delikventů by se ovšem muselo odehrávat v noci, protože přes den jsou ilegálové roztroušeni v okolí a po Praze na nejrůznějších stavbách.

Když jsem nedávno hledal v Říčanech u Prahy laboratoř vodohospodářů pro rozbor pitné vody, oslovil jsem naivně jednoho stavebního dělníka. Nejen že se nevyznal v místním místopise, ale neovládal ani český jazyk. Když jsem opakoval otázku rusky, dal se na útěk.

Místní obyvatelé se bojí chodit do lesa, na druhou stranu ale rádi zaměstnávají Ukrajince na hrubou manuální práci, protože Čecháčkovi se makat příliš nechce. Doufejme, že zavedení vízové povinnosti pro Ukrajinu

od ledna roku 2000, uvede situaci do normálu. Důležité je, aby se naši národní hosté cítili pod dohledem a podle toho se i chovali. Neregistrované, ale dobře organizované tlupy přenocující v našich lesích jsou evidentním nebezpečím jak pro náš majetek, tak i pro naše životy. Sami jsou pak předmětem nelítostného vykořisťování od svých milých krajanů nebo Rusů, příslušníků mafie.

Přílivu této laciné pracovní síly se nepochybně neubráníme stejně tak, jako se neubránili Němci v západních spolkových zemích.

Je to tak opravdu dobře pro českou společnost? Myslet si o tom můžete, co chcete, ale nic na tom nezměníte. Svět je v pohybu, tisícikilometrové vzdálenosti nic neznamenají a komu se zdá, že se jinde mají lépe, a má tu odvahu zvednout zadek a vydat se do cizích zemí, toho tu brzy najdeme, jak spokojeně žije vedle nás. Pro naši společnost je pouze důležitá jedna věc: aby se to všechno odehrávalo v právním rámci, aby se naše společnost necítila ohrožena vpádem pochybných elementů. Protože pak nikdo nemůže očekávat nic jiného, než organizování domobrany a násilnou reakci. Vždycky se najdou mezi námi tací, kterým by se velice líbil třeba takový hon na Ukrajince v našich lesích kolem Prahy.



Fakta a interpretace

Text 5.2.3.B

Úchyl na Jižním městě

Ahasweb

Jan Bílek

Úchyl? Policie, televizní komentátoři, novináři, a zejména sexuologové vyvolávají ve veřejnosti dojem, že násilník řádící na pražském Jižním městě je úchylný sexuální deviant. Podivné na celém případě je to, že se zatím nikde neobjevila informace, jakou řečí pachatel hovořil s oběťmi. Poněkud zvláštní je i to, že své oběti nejen znásilňuje, ale také okrádá.

Dovolím si tvrdit, že se o žádného devianta nejedná. Mnohem pravděpodobnější je, že pachatel je ilegální imigrant, nejspíše Ukrajinec, neukojený dlouhým odloučením od své sexuální partnerky. Není postižen žádnou sexuální úchylnou, reaguje jen na svůj přirozený pud. Nedovede navázat v cizím nepřá-

telském prostředí normální sexuální kontakt nenásilným způsobem. Úroveň jeho inteligence je dosti nízká, pochází z prostředí, kde násilné zmocnění se ženy je považováno spíše za projev náklonosti. Svoje oběti současně i okrádá, má zřejmě nedostatek finančních prostředků na to, aby si zaplatil prostitutku. Peníze raději věnuje na obživu své rodiny, kterou opustil na dobu několika měsíců.

Naši policisté a sexuologové by se měli vážně zabývat tímto rizikovým jevem. Prokázalo-li se moje hypotéza jako pravdivá, zařadí se pachatel mezi násilníky, kteří již v minulosti u nás podobné činy spáchali, nepochybně z podobných pohnutek.

Fakta a interpretace

Text 5.2.3.C

Proč jsme xenofobisti?

Ahasweb

Jan Bílek

Až dvanáctileté vězení hrozí čtveřici ukrajinských občanů, které ve čtvrtek zadržela policie ve Vysokém Mýtě na Ústeckoorlicku a obvinila je z loupeže, nedovoleného ozbrojování a účasti na zločinném spolčení. Cizinci jsou podezřelí, že 22. listopadu večer v ubytovně ve Vysokém Mýtě ohrožovali zbraní čtyři muže a obrali je o 2 500 korun a 1 000 amerických dolarů (asi 30 200 korun). Muži s pistolí ohrožovali v ubytovně svého třiatřicetiletého krajana a vynutili si klíče od dalších dvou ubytovaných Ukrajinců a jednoho Čecha, prohledali pokoj, odcizili peníze a všechny spolubydlící sputali a uzamkli na ubytovně. Zadržení Ukrajinci ve věku od 19 do 38 let, kteří nemají podle ústeckoorlické policie povolení k pobytu v ČR, čekají nyní v policejních celách na rozhodnutí soudu, zda na ně bude uvalena vazba. Tolik suchá novinová zpráva. Nebydlím sice na ubytovně, ale podobná přepadení občanů i v bytech se konají dnes a denně. Jistě, často jsou mezi nimi i naši, domácí grázlové. Ale podíl cizinců na podobných zločinech, kteří

navíc pobývají na našem území nelegálně, je značně vyšší, než by odpovídalo jejich počtu. Ruská i ukrajinská mafie je již nyní v celém světě známá svou neskutečnou bezohledností, lidský život pro ně nemá cenu. Jistě, pocházejí ze zemí, kde se s lidským životem tradičně zachází poněkud jinak, než jsme zvyklí u nás. To ale neznamená, že je to omlouvá a že si snad my budeme na podobné poměry zvykat. Kdykoliv se někdo ozve podobným způsobem, ihned se zvednou hlasy profesionálních ochránců lidských práv, bojovníků proti xenofobii a rasismu. Jenomže když nemám rád loupícího a vraždícího Ukrajince, není to ode mne žádný projev xenofobie. Je to jenom obava slabšího, že bude nájezdem barbarských národů smeten a s ním všechny vymoženosti civilizované společnosti. V dějinách můžeme takové případy snadno nalézat. Příkladem je zánik římské civilizace. Leda že bychom uznali, že naše civilizace je pouhým omylem, slepou uličkou a že nelitostné zákony přírody stojící nad lidskými zákony nás vyhladí.



Jak se žije Ukrajincům

Text 5.2.4.A

Chudoba v bohatství

staženo z internetu

Daniela Trojtlerová

.....

Podobně jako většina republik bývalého Sovětského svazu je Ukrajina ekonomicky a politicky velice zaostalou zemí. Po rozpadu SSSR se v srpnu 1991 Ukrajina stala samostatným státem s vlastním parlamentem a prezidentem. Avšak ekonomické podmínky rozvoji země moc nepřispěly. Ukrajina je zemí velice bohatou, ale nemá technologii a zákony, které by zajistily její rozvoj. Kdysi se Ukrajina říkalo obilnice světa, dnes se se využívá úplně minimum obilných polí a zbytek leží ladem. Většina továren má velmi zastaralé vybavení, a tak jsou postupně uzavírány a lidé přicházejí

o práci. Ale ani ti, kteří pracují, na tom nejsou o moc lépe. Když mají štěstí, tak dostanou výplatu jednou za tři měsíce, a když ne, tak ji nedostanou vůbec. Běžně se platy pohybují kolem 40 USD = 1 300 Kč měsíčně. Pro Ukrajince to znamená zaplatit jídlo a možná část nájemného, ale na topení, elektřinu, vodu atd. už není. A tak je většina lidí beznadějně zadlužena. Město to řeší tím, že tekoucí vodu dodává pouze 3x denně (6:00–8:00, 12:00–13:00, 19:00–22:00) a v zimním období se v jednotlivých částech města vypíná elektřina až na 10 hodin týdně většinou ve večerních hodinách.

Jak se žije Ukrajincům

Text 5.2.4.B

Sergej: Za tři dny vydělám, co doma člověk za měsíc

Co pro Ukrajince znamená zaměstnání v ČR?

František Roček

Sedíme v ústecké hospodě U tří koček. Ukrajinec, jeho česká přítelkyně a moje tužka. Má štěstí. Pro rok 2000 získal pracovní povolení. Jmenuje se třeba Sergej. Spolu s otcem pracuje v Čechách. Je z ukrajinské zakarpatské oblasti a doma zůstala matka a sestra.

V Čechách žije již druhý rok. První rok pracoval na stavbách načerno. Našetřil nějaké peníze nejen domů, ale také na zvládnutí procedur s žádostí o oficiální pracovní povolení. Protože získat pracovní povolení stojí peníze. Jenom zdravotní prohlídka, asi 800 Kč, kdyby si ji platil Čech sice moc nestojí, ale pro člověka, který přijel z Ukrajiny vydělat si peníze, je to nedostupná částka.

Ráj za tři dny

Sergej si vydělá měsíčně od 10 do 15 tisíc. Záleží na tom, jaká je práce. Již pouze dva tři dny práce v Čechách znamenají získání tolika peněz, kolik potřebuje chudý Ukrajinec k měsíčnímu živobytí ve své svobodné a o to chudší vlasti.

Pracuje denně deset až dvanáct hodin – a proč ne, říká. Vždyť si přijel do Čech vydělat. Práce si váží, protože většina mladých lidí, které kolem sebe na zakarpatské Ukrajině viděl, byla bez práce.

„Učitelé skončí pedagogický institut a jdou dělat zedníky do Čech. Desetina mladých má práci a ostatní se snaží, jak to jde. Kdo má štěstí, jezdí domů z ciziny dvakrát ročně na svátky. Na Silvestra a na Velikonoce,“ vysvětluje Sergej.

Zarazilo mě, proč říká na Silvestra. Proč ne na Vánoce? Potom jsem si uvědomil, že pravoslavné Vánoce jsou později než Vánoce vatikánského ražení.

„O všechno se musíš postarat sám. Nikdo ti doma nepomůže. Máš peníze, máš jídlo.

Jinak máš smůlu. Starej se, jak umíš. Jedno kilo vepřového stojí sedm až deset hřivnů a tak si spočítej, když lidé měsíčně vydělají 150 až 200 hřivnů, kolik si můžeš dovolit. Chleba stojí 80 kopějek. Jen ve chlebu projíš velkou část platu. Proto jsou naši lidé vděční za jakoukoli práci,“ dodává Sergej.

Počítání do tří

Když pracoval Sergej na černo, rozděloval si mzdu na tři části. Nebo vyjádřeno po měsících: jeden měsíc pracoval na jídlo a ubytování, druhý měsíc na doklady a zařizování dalších věcí – pokud chtěl zde být legálně, třetí měsíc pracoval pro sebe, resp. pro rodinu. Pro matku, sestru, jejich společný dům a pro sebe. Podobně i otec. Při legálním pobytu je to obdobné, vždyť dá měsíčně 1300 za zdravotní pojištění, otec, protože je ze staršího těsta, prý 3200 Kč. Přitom nesmí být člověk těhotný, na to se zdravotní pojištění nevztahuje. Toho se Sergej jako muž sice nebojí, ale nesmí ho ani bolet zuby, protože to si musí také platit sám a nesmí mu přeskočit v hlavě, protože psychiatrické ošetření jde prý také na jeho peněženku.

Budoucnost?

Sergej žije přítomným časem, deseti dvanácti hodinami legální práce na stavbě. Co bude dál neví, protože cizinecký zákon byl velmi zpřísněn. V Čechách se mu líbí, nejraději by zůstal...

V televizních novinách právě čeští policisté chytili nějakého mafiánského ukrajinského šéfa. „Tihle lidé nám spolehlivě ničí pověst,“ komentuje televizní pohyblivé obrázky a kýve smutně na číšníka, že má přinést další pivo. „Budoucnost?“ – říká si spíše pro sebe. Po chvíli dodává: „Za tři dny vydělám co tam člověk za měsíc. Jiná budoucnost zatím není.“

Jak se žije Ukrajincům

Otázky k textům a k diskusi

- Znáte nějaké Čechy, kteří vydělávají v západních státech? Proč nedělají stejnou práci v České republice? Liší se výdělek za stejnou práci u nás a v západní Evropě?
- Byli byste ochotni jet na půl roku pracovat do např. Velké Británie? Byli byste ochotni vykonávat těžkou, nekvalifikovanou manuální práci? Za jakých podmínek? Byli byste ochotni dělat např. uklízeče (uklizečky) v supermarketu, kdybyste věděli, že vám výdělek postačí v Čechách na dva roky bezstarostného života? Kdyby vám dal zaměstnavatel vybrat, jestli chcete pracovat legálně, ale vaše mzda se sníží o třetinu (placení daní, zdravotní a sociální pojištění), nebo ilegálně s podstatně vyšším příjmem, jakou variantu byste si vybrali? Pokuste se určit výhody a rizika obou variant.
- Zamyslete se nad situací obyčejného člověka na Ukrajině? Vyčetli byste mu, že se snaží uživit rodinu prací v zahraničí? Dělá Sergej něco odsouzeníhodného? Pokud si myslíte, že ano, jak byste mu vysvětlili jeho „přečin“?
- Kdo podle vás převažuje mezi cizinci v ČR? Lidé, kteří poctivě a tvrdě pracují, nebo zločinci?

Celou diskusi je možno uvést citátem ze **Všeobecné deklarace lidských práv**

a svobod, přijaté Valným shromážděním OSN v roce 1948:

Článek 25: Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a sociální služby.

Literatura k tématu

Bohdan Zilynskyj, René Kočík: Ukrajinci v České republice, In: Šišková, T. (ed.): Menšiny a migranti v České republice, Praha 2001, s. 81.

Dušan Drbohlav, Eva Janská, Pavla Šelepová: Ukrajinská komunita v České republice, in: Šišková, T. (ed.): Menšiny a migranti v České republice, Praha 2001, s. 89.

5.3 Bělorusové



Obsah

425	CÍLE
426	<i>CO BYCH NESTRPĚL</i>
429	<i>ROZHODLI SE MĚ ZABÍT</i>
431	SITUACE V BĚLORUSKU
433	BĚLORUSOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE
435	<i>JAK SE ŽIJE V BĚLORUSKU</i>



Cíle

studenti

- znají základní lidská práva
- dokážou identifikovat porušování lidských práv
- mají představu o současné politické a hospodářské situaci v Bělorusku
- chápou motivace odchodu běloruských emigrantů
- vědí základní fakta o běloruské komunitě v ČR



Co bych nestrpěl

Cíle

studenti

- chápou význam základních lidských práv
- mají představu o způsobech, jakými jsou lidská práva v Bělorusku porušována
- dokážou srovnat svou situaci se situací mladých lidí v Bělorusku

Velikost skupiny

libovolná

Čas

60–80 minut

Příprava

- tabule, křída (flipchart, fixy)
- kopie textu 5.3.1 pro všechny studenty
- seznam práv přepsaný na tabuli či na flipchart (možno použít i zvětšenou kopii)

Popis / postup

1. Zamyslete se ve frontální diskusi se studenty nad stavem lidských práv v ČR. Jakých práv požíváme v demokratické společnosti? Jak jsou tato práva zajištěna? Která to jsou? Jsou některá práva dodržována důsledněji než jiná?
2. Odhalte seznam práv a ptejte se studentů: Jak se odrážejí následující práva ve vašem každodenním životě? Čemu tato práva zamezují?
3. Pak nechte studenty postupně odpovědět na následující otázku: **Jaká práva by musela být vůči vám porušována, aby se pro vás život v ČR stal nesnesitelný a abyste raději volili emigraci, i za cenu ztráty domova, možnosti užívat mateřský jazyk, ztráty přátel, příp. možnosti pracovat ve svém oboru? (Každý může jmenovat pouze 5 práv).**
4. Studentské volby práv, jejichž porušování by osobně nebyli ochotni strpět, zaznamenávejte čárkami k seznamu práv na tabuli. Poté, co se všichni studenti vyjádřili, shrňte, která práva byla nejčastěji zvolena a zvýrazněte je.



Co bych nestrpěl

5. Rozdejte studentům kopie textu 5.3.1 a vyzvěte je, aby si ho pozorně přečetli.
 6. Rozdělte studenty do skupin. Úkolem každé skupiny je odhalit, která práva byla v případě Illy L. porušena.
- Skupiny postupně prezentují ostatním, která práva byla podle jejich názoru porušena a proč. Jsou mezi nimi i práva, která jste již předtím zvýraznili na tabuli?

Hodnocení / reflexe / variace

K rozpoutání diskuse použijte následující otázky:

- Víte něco o současné situaci v Bělorusku? Jsou v této zemi dodržována lidská práva?
- Proč se Illy L. režimu znelíbil? Měl na tom nějakou zásluhu?
- Co byste dělali v situaci Illy? Měla by Česká republika poskytovat útočiště pronásledovaným lidem? Proč?
- Jaké mohou mít obyvatelé některých zemí důvody pro emigraci do ciziny? Může jít kromě politických i o jiné důvody, např. ekonomické?
- Myslíte si, že by Česká republika měla hradit studium zahraničním studentům ze zemí, jako je Bělorusko? Uveďte argumenty pro i proti.
- Domníváte se, že je možné podpořit demokratické síly v zemích, kde vládou totalitní režimy? Proč?

Během diskuse mohou padnout další příklady porušování lidských práv v Bělorusku (viz Informace pro učitele) nebo může aktivita předcházet výkladu na toto téma. Aktivitu lze použít i jako úvod do problematiky lidských práv nebo prostřednictvím vhodných textů adaptovat na migranty či azylanty z jiných zemí.

Z praktických důvodů je možné aktivitu rozdělit na dvě části: kroky 1–4 a 5–7, reflexe první části by pak měla spočívat v diskusi o významu lidských práv.



Co bych nestrpěl

Seznam základních lidských práv

- právo na život, svobodu a osobní bezpečnost**
- právo na soudní ochranu a rovnost před zákonem**
- právo na vzdělání**
- právo na svobodu pohybu**
- právo na soukromí, rodinu, domov, důstojnost a osobní čest**
- právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství**
- právo na svobodu přesvědčení a projevu**
- právo na pokojné shromažďování a sdružování**
- právo na hmotné zabezpečení a životní úroveň sebe a své rodiny**
- právo na informace**

Seznam vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv, přijaté Valným shromážděním OSN v roce 1948



Rozhodli se mě zabít

Text 5.3.1

„Rozhodli se mě zabít“

Illa L. (19) je jedním z dvanácti běloruských studentů, kteří začátkem září přijeli do České republiky studovat díky stipendijnímu programu české vlády. Studenti momentálně bydlí v Poděbradech, kde se učí česky a připravují se na přijímací zkoušky na vysoké školy. Na vánoční svátky odjela většina z nich do Běloruska za svými rodiči, Illa však musel zůstat v Čechách. Během posledního půldruhého roku na vlastní kůži zakusil metody zastrašování ze strany tajných služeb a pro mnohé lidi se stal nepohodlným svědkem.

Proč sis ke studování vybral právě Českou republiku?

Byla to pro mě možnost, jak se zachránit. V Bělorusku jsem nemohl studovat, byla mi odepřena lékařská péče, neustále mi bylo vyhrožováno a letos na mě byl dokonce spáchán atentát. Otec se tedy obrátil přímo na českého zastupitele A. Fojtíka, abych mohl odjet studovat do České republiky.

Takže se zpátky vrátit nemůžeš?

Kdybych se teď vrátil do Běloruska, bylo by to pro mě nebezpečné. Když jsem odjel, po dvou měsících bylo vyšetřování mého případu pozastaveno, ale jakmile se vrátím, může být kdykoli znovu obnoveno. Někteří lidé se bojí, že bych mohl mluvit, a proto by mne chtěli zlikvidovat, jak se o to už několikrát pokoušeli.

Co se vlastně stalo?

2. dubna 1999 jsem se vracel ze školy a před domem ke mně přistoupili dva muži, kteří se prokázali legitimacemi KGB. Odvezli mě autem do kanceláře a tam mě jiný člověk vyslýchal. Nejprve mluvil obecně, pak náhle přešel na mého otce. Pomlouval ho, a dokonce mi řekl, že bude zavřen a z vězení mi bude těžko pomáhat, takže má budoucnost závisí na mně. Jinými slovy mi nabízel spolupráci. Když zradím otce, zajistí mi studium třeba na MGIMO (Moskevský státní institut mezinárodních vztahů, pozn. A. H.).

Proč si vybrali právě tebe?

Můj otec byl hlavním poradcem premiéra Michala Čyhira (1994–1996), se kterým se znal ze školy, a ve vládě pracoval až do roku 1999. Lukašenko se ale bál Čyhira jako možného kandidáta v prezidentských volbách, proto proti němu nechal zahájit trestní stíhání. Hledaly se kompromitující materiály nejprve na Čyhira, posléze i na jeho spolupracovníky. Mému otci často vyhrožovali, zastrašovali ho, nakonec to zkusili přes rodinu. Chtěli po mně jakékoli informace o spolupráci otce s M. Čyhirem, o jejich schůzkách, jakékoli dokumenty, které bych doma našel a které by mohly zkompromitovat jiné úředníky státního aparátu, dokonce jsem měl u otce doma a v autě nainstalovat „štěnice“. Všechno jsem odmítl.

Co bylo dál, když jsi odmítl spolupráci?

Čtyři dny nato mě přepadli dva neznámí lidé. Nejprve mě omráčili, když jsem přišel k sobě, jeden mě držel a „povídal si“ se mnou a druhý mě řezal nožem... na ruku, na nohu, v obličej. Snažili se mě zastrašit.

Podali jste trestní oznámení?

Nakonec ano. Samozřejmě se však obrátilo proti mně. Vyšetřovatelé se například ptali svědků, zda jsem v té době měl na těle nějaké známky fyzického zranění. A lékař, který mne tehdy obvazoval, šedesátiletý stařík, prohlásil, že nikoli, že jsem měl jen trochu špinavé triko. Vyšetřovatel mi dal jasně najevo, že výpověď šedesátiletého lékaře je pro něj důvěryhodnější.

To byl poslední pokus tě zlomit?

Kdepak. Letos v dubnu se mi přihodila zvláštní věc. Jednoho dne jsem nastoupil do metra, kolem šesté hodiny večer, a zničehonic jsem upadl do bezvědomí. Probral jsem se až kolem půlnoci, po pás v nějakém blátě. Brzy jsem poznal, že se nacházím nedaleko vesnice Radaškovičy (městečko asi 35 km od Minska, pozn. A. H.). Na ruce jsem měl stopu po vpichu

Rozhodli se mě zabít

„Rozhodli se mě zabít“ /pokrač./

injekce. Po téhle události jsem strávil dvacet dní v psychiatrické léčebně kvůli depresím.

A když tedy ani to nevyšlo?

Tak se rozhodli mě zabít. To se stalo 21. června přímo v našem domě. Vyšel jsem z bytu a šel k výtahu, když ke mně přiskočil muž v masce, nejprve mne udeřil pistolí a poté vystřelil na srdce. Jiný muž v masce zatím dával pozor opodál. Jen se štěstím jsem přežil, kulku mám dosud pod lopatkou.

Nebyl jsi na operaci?

Ležel jsem asi měsíc v nemocnici, pak náhle dostal primář rozkaz, že mám být okamžitě propuštěn, a během týdne mě propustili. Naštěstí můj bratr pracuje na chirurgii, jinak nevím, co by se se mnou stalo.

Po tom všem jsi odjel do Čech bez problémů?

Dodnes pořádně nechápu, jak se mi to vlastně podařilo. V Bělorusku jsem podepsal prohlášení, že neopustím Minsk po dobu vyšetřování. Neustále mě hlídali tři lidé z útvaru zvláštního určení KGB. Musel jsem být neustále na telefonu. Například mi večer zavolal vyšetřovatel, abych se k němu ráno dostavil. Hlídali mě celý den od osmi ráno do deseti večer, pak se zatahly rolety a šli jsme spát. V noci před mým odjezdem jsem byl převezen do jiného bytu, kde jsem přespal a ráno pak jel rovnou na nádraží do autobusu. Když pak k nám přijela ochranka a zjišťovala, zda jsem doma, otec jim řekl, že mi není dobře, že ještě spím.

Tady se cítíš v bezpečí?

Tady se můžu sám klidně procházet po městě a nemusím se ničeho bát. Ono to bylo trochu divné, když rodiče museli každý den čekat před budovou Institutu na svého dospělého syna, aby ho odvedli domů.

Měl tvůj odjezd pro rodinu nějaké následky?

V podstatě ne. Jak jsem řekl, když jsem odjel, věc skončila. Jsem pryč, je to jako kdybych zmizel, například jako Zacharanka (bývalý ministr vnitra, poté oponent Lukašenkova režimu, který je již druhým rokem nezvěstný, pozn. A. H.). Tím pádem už nejsem nebezpečný. Otcí samozřejmě nadále vyhrožují. Telefony jsou odposlouchávány. Otec i bratr mají občas problémy v práci.

Jak dlouho myslíš, že budeš muset zůstat v zahraničí?

Já věřím, že na místo prezidenta nastoupí někdo normální. Stejně však, i když to bude demokrat, budou se provádět nějaké čistky. Proto střízlivě odhaduji, že budu muset zůstat v zahraničí ještě tak dva roky. A pokud Lukašenko ve volbách vyhraje, tak ještě sedm let navíc.

Co když neuděláš přijímací zkoušky a vyprší ti vízum?

Na tuto variantu se zatím nepřipravuji. Teď se soustředím na to, abych zkoušky udělal.

Illův otec Ivan Michailovič L. je profesorem ekonomie. Pracoval jako vedoucí skupiny poradců premiéra Michala Čyhira (1994–1996) a premiéra Sergeje Linga. V březnu 1999 byla zahájena předvolební kampaň před prezidentskými volbami, ve kterých kandidoval Michal Čyhír. Ivan L. se jako jeho bývalý blízký spolupracovník ocitl na seznamu nepohodlných úředníků, kteří mají být propuštěni ze svých funkcí. Z teroristických činů proti svému synovi viní pan profesor tehdejšího ředitele KGB Vladimira Mackeviče, tehdejšího předsedu Rady bezpečnosti Viktora Šejmana (nyní generální prokurátor) a náměstkyně ministra vnitra Michaila Udovikova.

Otázky kladl Adam Havlín, zdroj: Informační servis společnosti Člověk v tísni, 9. 1. 2001, www.inforservis.net

Situace v Bělorusku

Nezávislá Běloruská republika byla vyhlášena v roce 1918, kdy byla země téměř zničena 1. světovou válkou, do té doby byla země součástí ruského impéria. Avšak vzápětí obsadili zemi bolševici a násilím ji připojili k Sovětskému svazu, jehož součástí bylo Bělorusko až do roku 1991. Po rozpadu Sovětského svazu bylo Bělorusko znovu samostatné a nezávislé, nakrátko zde zavládla demokracie, zároveň se však země potýkala s hospodářskými problémy, neboť zastaralý nereformovaný průmysl a zemědělství nebyly již nějakou dobu životaschopné. Chudoba a sentiment po mocném a mohutném Sovětském svazu přivedly v roce 1994 do prezidentského křesla Alexandra Lukašenka. Lukašenko svedl hospodářské problémy země na korupci v mocenském aparátu a slíbil je vyřešit. Měl silnou podporu ze strany Ruska, které mělo zájem o vliv v bývalých sovětských republikách. Po dvou letech své vlády vyhlásil Alexandr Lukašenko referendum o změnách v ústavě, jehož výsledky za pomoci silových struktur zmanipuloval. Posléze rozpustil parlament a stal se jediným vládcem země, který ve svých rukou soustřeďuje veškerou moc – ústavní, zákonodárnou a výkonnou, a vládne pomocí dekretů, které nepodléhají žádnému schvalovacímu procesu a jsou nadřazeny zákonům. Hospodářské problémy země však Lukašenko nevyřešil, reformy, které byly zahájeny po rozpadu Sovětského svazu, zrušil a dále udržuje centrálně plánovanou ekonomiku a kolchozní systém v zemědělství. Bělorusko je již několik let na samém ekonomickém dně. Pravidelně se stává, že v obchodech několik týdnů nejsou základní potraviny – mléko, vejce, vodka. Inlace dosáhla za první pololetí roku 2001 72 procent. Průměrná měsíční mzda se pohybuje kolem 90 dolarů. Prezident má přesto pět vlastních rezidencí, ochranu o síle více než 2000 mužů, a dokonce má k dispozici i jeden zimní stadion pro své soukromé potřeby. Jediný způsob, jak může tento režim přežít, jsou dotace z Ruska výměnou za politiku sjednocování obou zemí.

Lukašenko i nadále svádí hospodářské problémy země na korupci a zpronevěru. Jelikož má pod kontrolou 95 procent sdělovacích prostředků, může kdykoli kohokoli v tisku či v televizi obvinít z krádeže, defraudace či úplatkářství a dotyčný nemá možnost se bránit. Tohoto prostředku používá Lukašenko k diskreditaci a ekonomické likvidaci svých politických oponentů a zastánců běloruské samostatnosti. Typickým příkladem byl případ bývalého premiéra Michala Čyhira, který byl v roce 1999 obviněn z krádeže 1 milionu dolarů. Jednalo se přitom o půjčku, kterou v roce 1994 poskytla banka Agroprombank, jejíž byl tehdy Čyhir ředitelem, jedné firmě, a která nebyl vrácena. Čyhir byl poté dva roky předsedou vlády, v roce 1996 podal demisi pro nesouhlas s Lukašenkovou autoritativní politikou a přešel do opozice. Obvinění z krádeže přišlo v době, kdy Čyhir oznámil svou kandidaturu v prezidentských volbách, které organizovala opozice. V červnu 2001 byl k osmi letům odnětí svobody odsouzen věhlasný vědec prof. Jury Bandažeuski



Situace v Bělorusku

za to, že přijímal úplatky od uchazečů o studium na Lékařském lyceu, kterého byl ředitelem. Proces trval dva roky a za tu dobu několik svědků odstoupilo od svých výpovědí a uvedlo, že byli vystaveni tlaku ze strany tajných služeb, aby křivě svědčili. Bandažeuski svou vinu nepřiznal; jisté je, že režimu byly nepohodlné jeho vědecké výzkumy působení radioaktivity v zamořených oblastech po černobylské havárii, které odporovaly oficiálním prohlášením a údajům. Kromě trestu odnětí svobody byl prof. Bandažeuski odsouzen také ke konfiskaci majetku. Obvinění z přijetí úplatku je velice časté a jednoduše zinscenovatelné – osoba se pozve na nějaký úřad, tam během formálního pohovoru vedle ní položí balíček bankovek a okamžitě vyfotografují.

Pokud je nepohodlná osoba nařčena či obviněna, nemá možnost se bránit ani mediálně ani právně. V Bělorusku totiž funguje praxe tzv. telefonického soudu. Soudce se nejprve telefonicky radí s Prezidentskou kanceláří, odkud dostane pokyn, jak má rozsudek vypadat (nyní se plánuje, že soudci budou skládat přísahu do rukou prezidenta). V takovém případě nepomůže mnohdy ani sebelepší advokát, nehledě na to, že většina řadových občanů si nemůže z finančních důvodů advokáta vůbec dovolit. Poslední takový případ se stal koncem loňského roku a skončil tragicky. Čtyřiatvacetiletý student A. Zajcev, člen opozičního uskupení, byl obviněn z pohlavního zneužití nezletilé dívky. Lékařské vyšetření prokázalo, že se obvinění nezakládá na pravdě, a soud rozhodl o Zajcevově nevině. Po několika dnech však bylo řízení obnoveno. Zajcev byl vystaven tlaku ze strany tajných služeb, které ho nutily ke spolupráci, a bylo mu jasně řečeno, že pokud se nestane jejich informátorem, bez ohledu na lékařský posudek pro něj rozhodnutí soudu tentokrát nebude příznivé. Mladý student tento tlak nevydržel a 20. prosince se doma oběsil.



Bělorusové v České republice

Do České republiky přichází většina Bělorusů z politických důvodů – někteří byli vystaveni pronásledování, pro své politické názory neměli možnost vykonávat své povolání, resp. studovat na vysoké škole, některým dokonce doma hrozila smrt. Od roku 1999 beze stopy zmizeli dva přední opoziční politici Zacharanka a Hančar, novinář ruské televize ORT Zavadskij a podnikatel Krasouski. Lidé, kteří kdysi spolupracovali se zmizelými, mají důvodné obavy o svůj život a bezpečí svých rodin. Případ studenta Lemiašeuského ukazuje, kam až může dosahovat snaha po diskreditaci nepohodlného oponenta.

Vedle uprchlíků žijí v České republice také studenti, kteří z politických důvodů nemohli studovat v Bělorusku a kterým česká vláda nabídla stipendium, novináři pracující na Rádiu Svobodná Evropa a námezdní dělníci.

Od roku 1996 získalo politický azyl v České republice 72 Bělorusů, což je jedna desetina celkového počtu žadatelů. V současné době žádá o azyl kolem 80 lidí z Běloruska, většinu z nich tvoří (a v minulosti tvořili) takzvaní ekonomičtí žadatelé, tzn. lidé, kteří k odchodu ze své země nemají prokazatelně politické důvody, ale pro které je žádost o azyl nejsnadnější cestou, jak se dostat do České republiky, legálně zde žít a pokusit se najít nějakou práci. Mezi podnikateli jsou jednak takoví, kteří v Bělorusku nemají dostatečné ekonomické podmínky k rozvíjení svých obchodních záměrů, jednak takoví, kteří nemohou podnikat ve své zemi z politických důvodů (pokud například financují či podporují opoziční politickou stranu, má režim dostatek prostředků, jak jim podnikatelskou činnost znemožnit, např. vysoká pokuta či konfiskace majetku, o které může soud rozhodnout i zcela bez důvodně, jak bylo výše uvedeno). Vzhledem k tomu, že Alexandr Lukašenko se netají svým negativním vztahem vůči podnikatelům a soukromníkům a že díky médiím vnímá společnost soukromé podnikání téměř jako krádež (podobně jako tomu bylo v naší republice do roku 1989), lze vlastně všechny žadatele z řad podnikatelů považovat za politické.

Žadatelé o azyl s prokazatelnými politickými důvody jsou vesměs lidé s vyšším vzděláním a aktivní. Neboť pochopitelně právě takoví lidé jsou pro každý totalitní režim nepohodlní. Tito uprchlíci se velmi rychle naučí česky (běloruština je příbuzný jazyk) a po udělení azylu jsou schopni si v krátké době najít práci odpovídající jejich kvalifikaci. Například vůbec prvními běloruskými uprchlíky po roce 1996 byli MUDr. Sergej Jurčenko a RNDr. Vladislav Jandjuk. Pan Jurčenko pracuje jako kardiolog v Motolské nemocnici a pan Jandjuk je vyhledávaným programátorem.

Bělorusko pochopitelně opouštějí i lidé z oblasti kultury. V České republice například našli útočiště básníci a hudebníci Siaržuk Sokalau-Vojuš a Maxim Ščur či historička Hanna Surmač. Nejsou to ekonomické důvody, vidina snadného zbohatnutí či bezpracného pobytu v uprchlickém táboře, které je k nám vedou, nýbrž vědomí historické tradice



Bělorusové v České republice

bělorusko-českých kulturních vztahů, podepřené pomníkem Franciška Skaryny a hrobů prvních běloruských prezidentů a zpěváka Zabejdy-Sumického na Olšanských hřbitovech. Bělorusové znají a opatrují svou historii a váží si pomoci, které se jim v těžkých dobách od Čechů vždycky dostalo. Ne vždy se jim však u nás dostává přívětivého přijetí, neboť bývají zaměňováni s příslušníky „ruskojazyčné mafie z Východu“.

Další informace je možné najít na stránkách Běloruského centra společnosti Člověk v tísni při ČT, www.belcentrum.org



Jak se žije v Bělorusku

Text 5.3.2

Situace v Bělorusku

Rádio Svobodná Evropa, 16. 9. 2001

(úryvek rozhovoru)

Moderátor (Lucie Vopálenská):

Pojďme od politiků k běloruské společnosti, k řadovým občanům. Všichni slyšíme o neutěšené situaci v zemi, ale ne mnohým z nás se podaří vidět vše na vlastní oči. Když si pobývala v Bělorusku, potvrzovaly se v tvých očích ty informace o neskutečné chudobě, bídě a zoufalství a o tom, že Lukašenko je jednoznačně za to všechno zodpovědný?

(Magdalena Bartošová, redaktorka Rádia Svobodná Evropa)

Informace o neskutečné chudobě, bídě a zoufalství se mi nejen potvrdily, ale dokonce překročily bohužel všechna má očekávání. Já jsem věděla z agenturních zpráv, z různých jiných zdrojů, že Bělorusové mají průměrný měsíční plat asi 50 dolarů, to znamená 1500 korun, přičemž ceny jsou stejné jako nás. Viděla jsem, že Lukašenko hovoří o 70 dolarech, ale co jsem opravdu netušila je, že

ve skutečnosti se může stát v oné zemi, že například zdravotní sestra v oblasti postižené Černobylem bere 3 dolary měsíčně. Dokonce jsem netušila, že to není výjimka, že je to naprosto obvyklý příklad. Mám to potvrzeno od náměstkyně ředitelky nezávislých ženských odborů v Bělorusku, která rozhodně není nějaká hysterická osoba. Je to profesionálka, která na moji logickou otázku, jak žijí, z čeho žijí, odpověděla: oni kradou. Zdravotní sestra krade jehly, ručníky, mýdla, vodu, naprosto všechno. Krade kuchař ve škole, krade ředitel podniku, kradou zaměstnanci podniku, kradou tak, že dokonce v podniku vyrábějícím spotřební zboží nebo hřebíky, zmizí prostě polovina výrobků, ředitelé podniků o té situaci vědí a říkají: co máme dělat? My prostě víme, že ty lidi nezaplatíme a my víme, že by umřeli hladu oni i jejich rodiny. My nad tím zavíráme oči a mlčíme, protože tenhle zločinecký systém takhle funguje.

Otázky k textu a k diskusi:

- Pokuste se představit, co je možné v Čechách koupit za 1 500 Kč. Lze s takovou částkou vyjít, aby mohl člověk zaplatit nejen jídlo pro sebe a své děti, ale také nájem, odběr tepla, energie ap.?
- Pokuste se porovnat ekonomickou situaci v Čechách a Bělorusku. Souhlasíte s názorem, že prosperující země by měly pomáhat těm, které na tom nejsou tak dobře? Proč ano, proč ne?
- Opustili byste svou zemi, kdyby vám a vaší rodině hrozilo hladovění? Kdo nejčastěji emigruje? Podaří se odchod do zahraničí všem?
- Napadá vás, co můžete osobně udělat pro pomoc zemím, jakou je Bělorusko?



5.4 Muslimové



Obsah

439	CÍLE
440	<i>CO VÍME O ISLÁMU?</i>
443	<i>ISLÁM POD DROBNOHLEDEM</i>
445	VZNIK ISLÁMU
447	PILÍŘE ISLÁMU
449	KORÁN
450	ŽENY V ISLÁMSKÉ SPOLEČNOSTI
452	CO MAJÍ ZÁPADNÍ TRADICE A ISLÁM SPOLEČNÉHO?
454	<i>UNIVERZÁLNÍ HODNOTY</i>
456	STŘET CIVILIZACÍ?
458	<i>MUSLIMOVÉ – UPRCHLÍCI V ČR</i>
464	MUSLIMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE
466	LITERATURA K TÉMATU
466	INTERNETOVÉ ODKAZY



Cíle

studenti

- dokážou popsat základní znaky islámského náboženství
- znají společné rysy i odlišnosti křesťanství, judaismu a islámu
- umějí rozlišit fakta o islámu a předsudky vůči němu
- jsou schopni identifikovat příčiny mezinárodního terorismu a odlišit ho od náboženství
- mají představu o životě muslimů v ČR



Co víme o islámu?

Cíle

studenti

- uvědomují si úroveň svých znalostí o islámu
- jsou motivováni prohloubit svůj vhled do problematiky islámu
- znají základní údaje o islámu
- jsou schopni revidovat své nepřesné a stereotypní vědomosti

Velikost skupiny

libovolná

Čas

30–40 minut

Pomůcky

- kopie dotazníku Co víme o islámu? pro každého studenta
- tabule, křída

Popis / postup

1. Rozdejte studentům dotazník Co víme o islámu? a požádejte je o jeho vyplnění.
2. Vyzvěte studenty, aby postupně říkali své odpovědi na první otázku, a jejich odpovědi zapisujte na tabuli. Pak se společně pokuste odpovědět na otázku, jaká je ve třídě, v české společnosti nebo v Evropě obecná představa o islámu a muslimech?
3. Společně opravte výsledky dotazníku otázku po otázce – použijte Správné odpovědi. Nejdříve se ptejte studentů, jak odpovídali a proč? Konfrontujte je se správnými odpověďmi, které si studenti do svých dotazníků zaznamenají, pokud neodpověděli správně.

Hodnocení / reflexe

Během reflexe byste společně se studenty měli shrnout, jaká byla obecná znalost islámu před vyplněním dotazníku. Možné otázky k diskusi:

- *Připadal vám dotazník složitý? Proč? Kolik otázek z dotazníku jste měli správně? Měl někdo dotazník zcela bez chyby? Považujete se za dobře informované o islámu?*
- *Které informace vás nejvíce překvapily? Lišily se vaše představy o islámu od jeho skutečné podoby? Pokud ano, čím je to dáno?*



Co víme o islámu?

- *Odkud jste se dozvěděli o islámu? Mohou být informace o něm zkreslené? Z jakých důvodů?*
- *Které informace vám připadaly nejzajímavější? Které nejpodstatnější? Co byste se chtěli o islámu chtěli dozvědět, aby se vaše znalosti prohloubily?*

Správné odpovědi

2. Od Maroka přes severní státy Afriky, Blízký východ, Arabský poloostrov až k Indii, Číně a tichomořským ostrovům. Pouze 18% světové populace muslimů žije v arabských zemích, 20% v subsaharské Africe, zbytek je rozptýlen po celém světě. Mezi islámské státy patří především: Afghánistán, Alžírsko, Ázerbajdžán, Egypt, Írán, Palestina (Izrael), Libye, Pákistán, Saudská Arábie a Súdán.
3. Svatá kniha islámu, podle muslimů zapsané zjevení Boží, které sdělil archanděl Gabriel prorokovi Muhammadovi
4. c). Islám je po křesťanství druhým největším světovým náboženstvím.
5. c). Vznik islámu se běžně datuje odchodem posledního proroka Muhammada a stoupenců jeho učení do emigrace z Mekky do Mediny roku 622 n. l. Toto datum je počátkem islámského letopočtu. Podle islámského pojetí však není tato doba dobou vzniku islámu, ale pouze dobou vystoupení posledního z proroků. Islám podle muslimů existoval už od dob Abrahama, a jeho počátek je tedy totožný se vznikem judaismu – a).
6. b) – jediná správná odpověď. Jediným Bohem je Alláh (totožný se starozákonním Hospodinem i křesťanským Bohem – nikoli však trojjediným). Islámská tradice příliš nepoužívá ani kategorii spasitele (v žádném případě v souvislosti s Muhammadem), přestože muslimové věří v příchod Posledního Soudu.
7. d)
8. správná odpověď jsou pouze d) a f). Rozvod je v islámu možný. Manželské soužití je založeno na principech partnerské rovnosti a vzájemné úcty, oba manželé mají vůči sobě srovnatelné povinnosti. Nelze zaměňovat islámské zásady s předislámskými zvykovými právy v některých arabských zemích!
9. a), c), e), f). Muslimové mají zakázáno užívání toxických látek včetně alkoholu (káva a nikotin se běžně toleruje), protože jsou proti přirozenosti člověka, zotročují ho, podobně jako hazardní hry. Pro muslimy je nepřípustné jíst maso uhynulých zvířat a ptáků, maso vepřů, v ostatní stravě by měl být muslim uměřený. Válka a agresivní šíření víry není cílem islámu. Bůh toleruje pouze obranné války. V praxi to ovšem podobně jako u křesťanství vypadalo jinak.
10. a), b), d) Zbožný muslim se pětkrát denně modlí, jednou za život má podniknout pouť do Mekky. Jeho povinností je také šíření islámu jako jediného pravého náboženství, ovšem zabíjení jinověrců není nikde přikázáno (tak si šíření islámu vykládají fundamentalisté). Krutý zvyk zabíjení cizoložnic je v některých arabských zemích praktikován, ale jeho původ není islámský – má kořeny v tradičních patriarchálních společnostech, nikoli v islámu samotném. Muslim se postí nikoli jeden měsíc v životě, ale každoročně během měsíce ramadánu (zhruba se kryje s koncem křesťanského roku), a to pouze od východu do západu slunce.
11. Všechna podstatná jména pocházejí z arabštiny, jazyka, kterým je mj. psán Korán.



Co víme o islámu?

Dotazník Co víme o islámu?

1. Co se vám vybaví při vyslovení slova islám nebo muslim?

.....

2. V jakých zemích převládá islámské náboženství?

Vyjmenujte:.....

3. Co je Korán?

.....

4. Kolik je na světě islámských věřících?

- a) 10 milionů
- b) 350 milionů
- c) 1 miliarda
- d) 2,5 miliardy

- d) zachovávat věrnost manželovi
- e) na slovo poslouchat manžela
- f) nechovat se vyzývavě a přiměřeně se oblékat

5. Kdy vznikl islám?

- a) současně s židovstvím
- b) současně s křesťanstvím
- c) v 7. století n. l.
- d) v 17. století

9. Co islámské náboženství zakazuje

- a) pít alkohol
- b) mnohoženství (mít více než jednu manželku)
- c) vést války kromě obranných
- d) mluvit s jinověrci
- e) jíst vepřové
- f) hrát hazardní hry

6. Kdo byl Muhammad?

- a) mocný šejk
- b) muslimský prorok
- c) islámský bůh
- d) spasitel muslimů

10. Co přikazuje islámské náboženství?

- a) modlit se pětkrát denně
- b) podniknout jednou za život zbožnou pouť do Mekky
- c) zabít jinověrce
- d) zvěstovat islám
- e) postit se jednou za život po 1 měsíc
- f) zabít nevěrné manželky

7. Kdy žil Muhammad?

- a) v 17. století
- b) 1. století n. l.
- c) v 7. století př. n. l.
- d) v 7. st. n. l.

8. Co přikazuje Korán muslimským ženám?

- a) nehovořit s cizími muži
- b) zahalovat si celé tělo kromě rukou
- c) nerozvádět se

11. Poznáte, z jakého jazyka pocházejí všechna podstatná jména této věty:

Admirál poslal kabelem šifru do arzenálu, že monzun způsobil havárii.

.....

Islám pod drobnohledem

Cíle

studenti

- znají důležitá fakta o islámu
- jsou schopni zpracovat odborný text
- prohlubují dovednosti spolupráce

Velikost skupiny

minimálně 8 studentů

Čas

40–50 minut

Pomůcky

- okopírovaná témata z informací pro učitele (ze stran 445 až 453)
- archy balícího papíru, fixy

Popis / postup

1. Rozdělte studenty do 4 pracovních skupin. Každá skupina dostane zadáno jedno z následujících témat:
 - **Vznik islámu**
 - **Pilíře islámu**
 - **Ženy v islámské společnosti**
 - **Korán**
 - **Co mají křesťanství a islám společného?**
2. Požádejte studenty, aby se ve skupinách nad tématem zamysleli a pokusili se shromáždit co nejvíce údajů, které již o tématu vědí. Pokud předpokládáte, že znalosti jsou minimální, zkráťte úměrně dobu této činnosti.
3. Vyzvěte skupiny, aby ostatním sdělily, co již o tématu vědí. V této fázi není vhodné připustit diskusi nad tématy, smyslem je pouze evokace dřívějších znalostí.
4. Rozdejte do skupin kopie jednotlivých témat z informací pro učitele a vyzvěte studenty, aby připravili přehledný, maximálně pětiminutový výklad na dané téma pro ostatní. Je vhodné, aby studenti použili archy papíru jako „tabuli“ ke zvýraznění těch údajů, které považují za nejdůležitější.
5. Skupiny postupně prezentují celé třídě, co nového zjistily o příslušném tématu.



Islám pod drobnohledem

Hodnocení / reflexe

Skupiny si navzájem okomentují své výstupy, začněte nejprve stránkou formální (*Který výstup vám připadal nejpřehlednější / nejsugestivnější / nejkultivovanější? Proč?*), teprve pak se ptejte na obsahovou stránku. Vhodné je přimět studenty, aby společně označili informace, které pro ně byly nové, překvapivé, zajímavé. Diskusi můžete motivovat pomocí obdobných otázek, jako v předchozí aktivitě „Co víte o islámu?“.

Tato aktivita je založena na projektové metodě a vyžaduje, aby byl žákům poskytnut prostor pro diskusi a prezentaci. Učitel by měl stále činnost žáků monitorovat a vést je k maximální spolupráci. Vyučujícími se v konečné fázi prezentace stávají sami žáci, ostatní žáci si mohou vědomosti či poznámky zaznamenat do sešitů.

Variace

Před realizací této aktivity je možné vyzvat studenty, aby k daným tématům sami shromáždili co nejvíce materiálů. Jejich práce potom vychází nejen z předložených kopií, ale také z vlastních zdrojů. Jako vodítko při hledání může posloužit doporučená literatura na konci této kapitoly.



Vznik islámu

Muslimové věří, že když Muhammad (narozen roku 570 v Mekce) dovršil svých 40 let, dostalo se mu poprvé Božího zjevení prostřednictvím archanděla Gabriela. Tato zjevení, která pokračovala dalších 23 let, jsou známá v písemné podobě jako Korán. Muslimové věří, že Muhammad byl poslední prorok, jenž ucelil poznání Božích zákonů předávaných předchozími proroky, mimo jiné Ježíšem, který byl velmi zohledňován, avšak jako prorok, ne jako Bůh.

Za první manželku si Muhammad vzal velice emancipovanou a bohatou obchodnici, která na něj měla velký vliv. Muhammad se později oženil ještě několikrát, jeho polygamní rodina však v té době nikoho nepohoršovala, naopak byla chválená jako důkaz jeho mužnosti, schopností a postavení. Rozhodně není možné využít argument, že Muhammad nebyl dostatečně asketický či svatý k tomu, aby mohl být prorokem jako Ježíš. Nejen že slovo asketický nemělo v tehdejší prostředí žádný význam, ale nezapomeňme, že někteří proroci ze Starého Zákona také žili v polygamii.

Muhammad se na svých cestách po Arábii a Sýrii seznámil s učením křesťanů a Židů, svaté knihy však nikdy nečetl, protože byl negramotný. Patrné analogie mezi Biblií a Koránem jsou připisovány jeho prorockým schopnostem. Počátky jeho zjevení datuje islamistika do roku 610. Ve svých veřejných vystoupeních (od roku) 613 narážel nejprve na posměch a lhostejnost obyvatel Mekky, později čím dál více na otevřený odpor a byl nazýván bláznem (což nám může připomínat nepřijetí Ježíše Krista v Jeruzalémě). Muhammadovi stoupenci byli krutě pronásledováni, a proto v roce 622 celá komunita emigrovala do města Mediny, kde vytvořila nové politické společenství založené na ideové islámské soudržnosti – islámskou obec (ummu). Tato událost – „hidžra“ – je počátkem islámského letopočtu. V této době se vyznačil islám oproti židovství a křesťanství (oběma se podle něj dostalo jenom části zjevení a obě náboženství se dopustila jistých falzifikací) a rozvinul pojetí návaznosti pravé víry na Abrahama. Až v roce 624 povolil Muhammad svým následovníkům vést válku, a to jen za znovunabytí svých majetků v Mekce (jeden z mnoha významů slova džihád). Sám se snažil o mírové řešení a Mekka se nakonec podrobila pod podmínkou milosti pro všechny, kdo složí zbraně. Muhammad učinil svatyni Kaabu v Mekce hlavním místem uctívání Boha, a nahradil tak dosavadní poutní místo a modlitební směr – Jeruzalém.

Brzy po jeho smrti ve věku 63 let zatoužili jeho následovníci zachytit písemně nejen Prorokova zjevení a ponaučení, ale i jeho osobní příklad, a tak byly jednotlivé súry (oddíly) do té doby zachycené na různých materiálech (kosti, kůže) sepsány do jedné knihy –



Vznik islámu

Koránu. Po smrti Muhammada přijal titul „nástupce Posla Božího“ – chalífy, jeho přítel a tchán. Toto nástupnictví uznává velká část muslimů jako součást tradice sunny. V protikladu stojí ší'a, odštěpená větev, vzniklá z politického seskupení, které se hned po Muhammadově smrti domáhalo nejvyššího úřadu v osobě Muhammadova zetě. Rozkol mezi sunnity a ší'ity lze s jistým zjednodušením přirovnat k západní tradici křesťanství a pravoslaví.

Posvátným místem islámu a středem světa je svatyně Kaaba v Mekce, která je považována za zemský obraz dokonalé svatyně v nebi. Stavěl ji údajně již Adam a ve stavbě pokračoval starozákonní Abraham. Jejím centrum tvoří černý kámen pravděpodobně meteorického původu. Arabové před Muhammadovým vystoupením v Kaabě uctívali svá božstva. Muhammad svatyni očistil od „model“ a učinil ji nejposvátnějším místem islámu. Muslimové celkého světa se při modlitbě obracejí jejím směrem.



Pilíře islámu

Slovo islám pochází z arabského kořene *slm*, který mimo jiné znamená mír, poslušnost, čistotu. Pouze podřízeností vůli Boží a zachováním Božích zákonů může člověk dosáhnout opravdového míru a těšit se z trvalé čistoty. Zcela nepřijatelné je nazývat islám „mohamedánstvím“ a jeho vyznavače „mohamedány“, protože by to mohlo vést k domněnce, že Muhammad je objektem uctívání. Muslimové prokazují Muhammadovi úctu jako poslednímu z proroků, ale posvátný je pro ně pouze jediný Bůh. Podřízenost Boží vůli společně s poslušností neznamenaají rozhodně ztrátu individuální svobody, ba naopak, často skloňované slovo *džihád* znamená pro muslimy „vykonávat úsilí“. Nejtěžší džihád je podle muslimů v boji se sebou samým, proti svým chřtíčům, hřtíchu a zlu. Dále toto slovo zahrnuje i píli v práci, učení, v péči o rodiče, rodinu a jako poslední význam je mu přisouzena i sebeobrana – boj při napadení.

Život muslima tvoří **pět pilířů víry**:

1. Víra v jedinečnost Boha a jeho proroka Muhammada

Islám vnímá Boha jako nejmilosrdnějšího, nejvládnějšího, nejvíce milujícího stvořitele, pozorného k potřebám člověka. „Není bohů kromě jediného Boha a Muhammad je jeho prorok.“ Toto prohlášení víry se nazývá *šaháda*. Trojím vážně míněným pronesením tohoto prohlášení ve společnosti alespoň dvou muslimských svědků se člověk stává muslimem. Ve větě jsou shrnuty nejpodstatnější body islámu: Jedinečnost Boha, kterému je možné se přiblížit následováním Muhammadova učení.

2. Každodenní vykonávání modliteb

Salát je název povinných modliteb, které muslimové vykonávají pětkrát denně a jsou jejich přímým spojením s Bohem. V islámu neexistuje žádná hierarchická instituce, a proto nemají kněze. Modlitby vede určený člověk, který zná dobře Korán. Modlitby se konají po ranním úsvitu, v poledne, odpoledne, po západu slunce a po setmění. Všechny modlitby obsahují verše z Koránu, které se předřikávají v arabštině. I když je účinnější hromadná modlitba v mešitě, mohou se muslimové modlit kdekoli (na poli, kanceláři či v letadle). Modlitba se skládá z výzvy k modlitbě a libovolných veršů z Koránu, které si jednotlivci pamatuje.

Alláh je nejvyšší (4x)

Uznávám, že není boha kromě Boha (2x)

Uznávám, že Muhammad je Boží posel (2x)

Pojďte k modlitbě (2x)



Pilíře islámu

Pojďte k úspěchu (2x)

Alláh je nejvyšší (2x)

Není boha kromě Boha

3. Rozdávání almužny

Almužna (*zakať*) je finanční povinností muslimů. Důležitým principem islámu je, že vše patří Bohu a majetek je lidem pouze dočasně svěřený. Slovo „zakať“ znamená „očistění, růst“. Tím, že muslim odděluje část svého majetku a věnuje ho chudým a potřebným v celé společnosti, očisťuje svůj zbývající majetek. Muslimové přirovnávají toto dělení k prothrávání rostlin, které prospívá celé zahradě. Každý muslim si počítá svůj *zakať* sám a je to 2,5% jeho ročního příjmu. Jednotlivec může dát i více, a to formou almužny, které je tajná. Muhammad vyzval, aby všichni muslimové konali dobročinné skutky.

4. Sebeočista prostřednictvím půstu

Podobně jako křesťané mají období půstu, postí se i muslimové, a to v měsíci ramadánu. Od úsvitu do západu slunce nepožívají jídlo, nápoje a zdržují se pohlavních styků a mají se vyvarovat všech zlých úmyslů a tužeb.

Nemocní, staří, lidé na cestách, těhotné či kojící ženy mohou přerušit půst a vykonat ho v jiné době během roku. Muslimové věří, že člověk, který si upírá světské pohodlí, ač na krátkou dobu, se může zaměřit na své životní cíle.

5. Pouť do Mekky pro ty, kteří jsou toho schopni

Pouť do Mekky musí vykonat ti, kteří jsou toho fyzicky schopni a mají dostatek finančních prostředků. Každoročně navštíví Mekku přibližně 2 miliony poutníků.

Poutníci mají na sobě jednoduchý speciální oděv, který odstraňuje jakékoli sociální rozdíly. Rituál „hadž“ znamená, že poutníci 7x obejdou svatyni Kaabu a 7x přejdou mezi vrchy Safa a Marwa, potom se shromáždí na planině Arafat a modlí se za odpuštění. Následuje symbolické kamenování satana a obětování ovce, jejíž maso se pak rozdává potřebným lidem.

Svátečním dnem odpočinku je pro muslimy pátek.



Korán

Arabské slovo Ku-rán znamená doslova „čtení, četba, kniha“. Korán je základní náboženskou knihou islámu. Zatímco židovské a křesťanské chápání původu Písma připouští vedle Božího zjevení také působení lidského faktoru, ortodoxní učení islámu chápe Korán jako přímé slovo Boží. Někdy muslimové označují své Písmo prastarým, uctivým *Kitáb* „Kniha“. Úcta ke Koránu je v islámských zemích patrná ve všech oblastech života. Po staletí byl základem vzdělávacích soustav, dodnes se ho mnozí učí nazpaměť (77934 slov) a pro mládež se v této znalosti pořádají i televizní soutěže. Starým rukopisům i dnešním výtiskům Koránu se věnuje kaligrafická péče a koránské verše jsou cenným kulturním bohatstvím.

Muslimové věří, že Korán byl napsán anděly v nebi na přímý diktát Boha a archanděl Gabriel ho poté postupně sdělil Muhammadovi. Muhammad a někteří jeho následovníci si zjevený text uchovávali v paměti, ale také jej zaznamenávali na různé předměty; kosti, kůže, střepy, palmové listy, kamínky apod. Až po Muhammadově smrti byl vytvořen závazný (kanonický) text. Nejstarší dochovaná verze Koránu napsaná 18. let po smrti Muhammedově je uložena ve svatyni Kaaba v Mekce.

Korán se dělí na 114 súr (oddílů, kapitol), které jsou seřazeny mechanicky, i když ne zcela důsledně, podle počtu veršů: od nejdelší súry s 286 verši po nejkratší s 4 verši. Korán obsahuje předpisy náboženské, rituální, občanské, státoprávní a trestní, líčí ráj s jeho půvaby, pekelné děsy, velebí všemohoucnost Boží, jejíž dílem je celý Vesmír. Objevuje se v něm řada starozákonních příběhů (o Adamovi, Mojžíšovi, Abrahamovi, Josefovi, Lotovi, Noemovi, Davidovi, Jobovi) i novozákonních (O Janu Křtiteli, Panně Marii, Ježíšovi). Oproti osobnímu zabarvení lidských svědectví Starého Zákona a radostné zvěsti Evangelii, převládá v Koránu rozhodný a majestátný tón autoritativních připomenutí, naučení a pokynů. Muslimové věří, že právě podobnost dokazuje, že všechna tři náboženství pocházejí ze stejného zdroje.

Mezi novodobé výklady Koránu patří jednak tendence vykládat texty zcela doslovně (např. příběh o stvoření Adama a Evy) nebo jej uvádět v soulad s moderní vědou. Někteří vědci překvapivě srovnávají svoje nálezy a teorie s několika verši, které byly napsány již před čtrnácti stoletími v Koránu o přírodních dějích. Například moderní nálezy embryologie jsou podle nich v Koránu docela podrobně popsány.



Ženy v islámské společnosti

Muhammadův osobní příklad a zjevení v Koránu poskytlo ženám nové lepší postavení ve staré Arábii. Islám dal podle Koránu ženám právo na dědictví, právo na vlastnictví nemovitostí a snížil počet manželek na čtyři pod podmínkou, že je manžel dokáže stejně zaopatřit. Muslimská žena však zůstává v očích průměrného Evropana utlačovaná. Je to pravděpodobně proto, že některé koránské verše lze interpretovat jako diskriminační. Ačkoli se tyto verše vztahují pouze na roli ženy v rodině, byly a jsou vysvětlovány i v jiném kontextu. V Koránu se naopak vysloveně praví, že obě pohlaví jsou si rovná, stejně zodpovědná a v obou je stejný podíl lidskosti. Žena je rovnoprávná s mužem ve sdílení osobních a společných povinností. Žena je rovnoprávná s mužem, pokud jde o přístup ke vzdělání a vědění. Téměř před čtrnácti stoletími Muhammad prohlásil, že je povinností každého muslima zajímat se o vzdělání bez ohledu na to, zda jde o muže či ženu. Žena má právo na svobodu názoru jako muž, islám zaručuje ženám stejná práva uzavírat smlouvy, podnikat, vydělávat a mít oddělené vlastnictví.

„Nejdokonalejším ve víře mezi věřícími je ten, kdo je nejlepší ke své ženě.“

Muhammad

Nelze však opomenout, že postavení ženy a muže v islámské společnosti se často neřídí koránskými ustanoveními. Muž je naprosto zodpovědný za péči o ženu, svou rodinu a příbuzné. Z důvodu finančních „vyživovacích“ povinností získává muž větší dědictví než žena. Takové uspořádání bylo v tehdejší společnosti na jedné straně přirozené, logické a možná i spravedlivé, nicméně během času i snadno zneužitelné.

Některé diskriminační praktiky vůči ženám (zamezený přístup ke vzdělání, povinnost mít zahalený obličej, nehovořit s nikým kromě rodiny a manžela, kruté tresty za banální „přestupky“, poprava za cizoložství atp.), jež jsou v euro-atlantické kultuře často využívány jako protiislámský argument, nemají původ ani tak v islámu jako v patriarchálních předislámských tradicích mnohých arabských společností. V Koránu se často hledá odůvodnění nerovnoprávného postavení žen a jsou činěny pokusy dát patriarchálním tradicím islámský háv. Korán například nepřikazuje zahalování obličeje žen, pouze vyzývá k tomu, aby obě pohlaví cudně sklopila zraky, aby se ženy (stejně jako muži) oblékaly slušně a skromně a nechovaly se provokativně. Verš „nechtě spustí závoje na ňadra svá“ (24:31) dovoluje více interpretací, spatřuje se v něm i příkaz k úplnému zahalení ženského těla. Muslimové ve svých normách vycházejí z příkladu, který jim dal Muhammad svým životem. Pro zahalování mluví i fakt, že Muhammadovy manželky nosily šátky. Avšak zdaleka ne všechny muslimky vždycky nosily šátek, zahalování také záleží na tradicích dané



Ženy v islámské společnosti

země. Když ve 20. století došlo ke snaze znovu interpretovat islámské základy a očistit víru od pohanských zvyklostí, které se během let na ni nabalily, otázky šátků řešily vlády arabských států různě: např. Irán nošení přikázal, Maroko respektuje svobodnou vůli. Pravdou je, že velké procento muslimských žen nosí šátek jako znak svojí cudnosti a neposkvrněnosti, tzn. z podobných důvodů jako nosí závoj řádové sestry v křesťanství. Důvodem k nošení může být i pocit sounáležitosti s islámským světem, který může být silný především u muslimských emigrantů ve světě. Podle muslimů není zahalování žen projevem nesvobody, ale naopak projevem svobodné vůle žen, která vychází z hodnotového systému, mravního a racionálního poznání. Pro muslimku je na prvním místě dodržování Koránu. Ať je důvod k nošení šátků jakýkoli, je smutné, že některé muslimské ženy v neislámských státech právě kvůli svému rozhodnutí musí zakoušet nepříjemnosti na úřadech či nepochopení ve školách.

V neposlední řadě je s tématem žen spojena i pro Evropana nepochopitelná otázka polygynie. Polygynie znamená mít více manželek. V islámu je povolena tetragynie (4 manželky) pouze za podmínky, že muž dokáže zaopatřit své manželky stejně nejen materiálně, ale i svou přízní, což mnozí pokládají za nemožné, a tak implicitně zpochybňují možnost čtyř manželek vůbec. Z historického pohledu mohla být polygynie důmyslným řešením nepříznivého poměru žen a mužů, kterých bylo méně v důsledku válečných ztrát.



Co mají západní tradice křesťanství a islám společného?

Obě náboženství se postavila proti sobě jako dvě soupeřící ideologie, ačkoli se hlásí ke stejným všelidským mravním hodnotám a vychází z týchž starozákonních tradic. U kořene sporů leží jistě vzájemná neochota k hlubšímu porozumění, politická rivalita a zcela prozaická snaha získat co největší počet věřících a bránit je před tendencemi konvertovat ke „konkurenčnímu“ náboženství.

- Islámská dogmatika mimo jiné označila křesťanství za nedokonalý, pokažený předstupeň vlastního konečného zjevení pravdy. Křesťané se však domnívají, že vycházela z obrazu křesťanství ve zkreslené podobě, způsobené různorodostí nepravověrných pramenů (pouze lidové tradice) i přímým nepochopením.
- Z pohledu islámu se křesťanství účelně snažilo o znevěrohodnění islámu v dobách kulturních střetů, kdy docházelo k překvapivé konverzi mnoha křesťanů na islám, a to nejen z ekonomických důvodů (v arabských zemích pak nemuseli jako muslimové platit daně). Častým důvodem konverze však byla sporná otázka Ježíšova božství, které mnozí křesťané nedokázali dostatečně vysvětlit a prokázat. Právě toto dogma (Ježíš je zároveň Bohem a zároveň člověkem) však dělá z křesťanství jedinečné náboženství.

Židé a křesťané měli původně v islámských státech výjimečné postavení, neboť byli považováni za národy knihy, tzn. vyznávali Bibli jako svatou knihu. Protože nebyli členy armády, museli muslimům platit daně za to, že je chránili svými vojsky. Islámské právo povolovalo nemuslimům vlastní soudy a dodržování rodinných a osobních zákonů tak, jako jim to nařizují náboženské osobnosti, které si sami zvolili. Zároveň nebyli nijak nuceni ke konverzi. „Ne budiž žádného donucování v náboženství,“ píše se v Koránu. V Koránu i v Bibli jsou zapsány různé verze stejných příběhů. V obou knihách najdeme nejen tytéž proroky – Abrahama, Noema, Mojžíše, Jana Křtitele – ale i stejné příběhy: o stvoření světa, o Adamovi a Evě, o neposkvrněném početí Panny Marie atd. Muhammad a Ježíš Kristus jsou muslimy pokládány za proroky, Muhammad přišel jako poslední a náboženství ucelil. Ježíše vidí muslimové jako neobyčejného člověka s výjimečnými prorockými vlastnostmi, ale nepřipisují mu Boží podstatu. Korán odmítá také dogma o Boží Trojici zejména proto, že je chápe podle vzoru staroarabské (kollyridiánské) hereze, kde Trojici tvořil Bůh, Ježíš a Marie. V křesťanském pojetí tvoří svatou trojici Otec, Syn a Duch Svátý. Islámský učenec Ghazzálí, který velmi dobře znal křesťanskou nauku, soudil, „že nebytí dogmatu o Trojici a popírání Božího poslání Muhhamadova, bylo by křesťanství absolutním vyjádřením pravdy“.

Islám zavrhuje označení Boha za otce, a to jak vůči Ježíši, tak i vůči lidem, termínu „otcovství“ užívá jen ve významu biologickém a nezná jeho metaforický význam.



Co mají západní tradice křesťanství a islám společného?

Pro muslimy (podobně jako pro židy) je nepřipustné připisovat Bohu jakékoliv lidské charakteristiky, Bůh tedy nemůže být otcem.

Ježíši se v Koránu dostává několika kvalifikujících epitet, především je ale prorokem a poslem, který lidem přináší Boží zjevení – evangelium. Měl moc z dovolení Božího konat zázraky, již v kolébce hovořil, aby matku obhájil před pohoršením lidí, a později křísil mrtvé, uzdravoval nemocné a měl dar jasnovidectví. Muhammad zřejmě věřil v Ježíšovo nanebevstoupení, a to v jeho pozemském (nikoli zmrtvýchvstalém) těle. Ježíš totiž podle islámské věrouky nebyl ukřižován, místo něho byl odsouzen Jidáš, který ho zradil. Ježíš tedy nezemřel a Bůh ho vzal k sobě do nebe. Koránský text však ohledně Ježíšovy smrti není zcela jasný, explicitně ale mluví o tom, že Ježíš má přijít na konci věků, v Koránu dokonce najdeme přívlastek Mesiáš. Muhammad neměl zapotřebí Ježíšovi nijak odporovat, morální zásady vykládané v jejich kázáních jsou si blízké, narození z Panny i zázraky k Ježíšovi patří, aniž by byly popírány. Vyjma jediného: Ježíš v islámu nesmí být považován za Boha.

Duch svatý je v Koránu chápán dvěma různými způsoby: především jako archanděl Gabriel, který přináší Boží poselství (přinesl i ho i Muhammadovi). Jako Boží nástroj má funkci životodárného dechu – jako např. poselství o Mariině početí. Muslimové v něm ale nikdy nespatořovali součást Boží Trojice.

Korán je, tak jako Bible, morálním kodexem, jeho ustanovení zjednodušují lidské soužití skrze zdokonalování sama sebe (arabsky džihád). Původní význam slova *džihád* je „úsilí či snaha“, ve výrocích Muhammada je používáno i jako péče o rodiče, učení, sebezdokonalení, obranná válka. Muslimové i křesťané mohou vést války pouze spravedlivé (otázkou je, co znamená „spravedlivá válka), musí se starat o chudé a staré, nesmí nikoho násilím konvertovat, jejich svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého člověka. Život, důstojnost a majetek všech obyvatel v muslimské společnosti se považuje za posvátný bez ohledu na to, zda je člověk muslim nebo nikoli.

Slova: **Jahve** (hebrejsky), **Bůh** (česky) a **Alláh** (arabsky) jsou tři slova v různých jazycích vystihující téhož Boha. To znamená, že všechna tato náboženství jsou nejen **monoteistická**, ale že se shodují i v charakteru jaký byl Bohu připsán: **Bůh, který dává všemu smysl, je prapůvodem a stvořitelem všeho, mluví skrze proroky, je oslovitelný v modlitbě, milosrdný ke svým služebníkům.**

Muslimové vidí jedinečnost islámu v jeho komplexnosti – mimo ryze sakrálních aspektů zahrnuje ekonomiku, politiku, právo, vědu, morálku i způsob života.



Univerzální hodnoty

Cíle

studenti

- jsou schopni formulovat svoje názory a racionálně je obhajovat
- dokážou vysvětlit pojmy západní civilizace, islámský fundamentalismus
- umějí identifikovat základní hodnoty západní civilizace
- rozlišují mezi islámem a islámským fundamentalismem
- mají představu o globálních problémech lidstva a jsou schopni nalézat souvislosti mezi jevy moderního světa

Velikost skupiny

libovolná

Čas

30–40 minut

Pomůcky

archy papíru, fixy

Popis / postup

1. Rozdělte studenty do skupin po 4. Každé skupině dejte arch papíru, na který bude psát, a fixy.
2. Na tabuli napište otázky:
 - *Co si představujete pod pojmem západní civilizace? Kdo do ní patří?*
 - *Jaké jsou hlavní hodnoty této civilizace? Dokázali byste v minulosti najít příklady, kdy tato civilizace své vlastní ideály v praktickém jednání porušovala?*
 - *Vyberte hodnoty, které považujete za univerzální, tj. platné pro všechny lidi na celém světě. Svůj výběr odůvodněte. Myslíte si, že všichni považují za univerzální stejné hodnoty?*



Univerzální hodnoty

- *Jak rozumíte pojmu globalizace? Najděte 3 kladné a 3 záporné aspekty tohoto jevu.*
 - *Co je to podle vás „střet civilizací“, jaké jsou jeho příčiny, projevy a důsledky?*
3. Dejte studentům čas na vypracování úkolu.
 4. Archy papíru skupiny postupně vyvěsíte na stěnu nebo tabuli a prezentují výsledky své práce.

Hodnocení / reflexe

Najděte rysy, které byly společné pro odpovědi všech skupin. Cílem není nalezení jednoznačných odpovědí na problémy globalizace, ale pochopení co největšího množství souvislostí mezi jednotlivými globalizačními trendy.

Na závěr se ptejte studentů:

Existují univerzální hodnoty, které platí pro všechny lidi? Které to jsou? Máme právo tyto hodnoty šířit násilím, pokud by s nimi někdo nesouhlasil? Nebylo by to v rozporu s těmito hodnotami?



Střet civilizací?

Islámský fundamentalismus je jedno z nejčastěji používaných slovních spojení v souvislosti s islámem. Stává se synonymem terorismu a jeho projevy jsou často vydávány za důkaz neodvratného střetu dvou civilizací – euro-amerického Západu s muslimským světem. Může vznikat dojem, že fundamentalismus je s islámem totožný, a islám se tak v očích západní veřejnosti stává nepřítelem číslo jedna namísto zhrouceného komunismu.

Slovo „fundamentalismus“ bylo původně spojováno s křesťanstvím. Na začátku minulého století tak bylo označeno hnutí, které se snažilo o obrodu původních hodnot, o návrat ke kořenům. Samo slovo fundamentalismus pochází z latinského slova *fundamentum*, které znamená původ, základ, kořen, pramen, zdroj.

V islámském kontextu termín fundamentalismus použil jako první významný islamista a sociolog Abdel Malek, který jím označil obrodné tendence v islámu – snahy o návrat k původním zdrojům, o očistění islámské víry od pozdějších příměsí a po návratu k slávě islámské říše. Abdel Malek použil tohoto termínu k rozlišení dvou hlavních proudů v islámu ve 20. století – fundamentalismu a moderního liberalismu. Tehdy toto slovo nevzbuzovalo žádné negativní konotace.

Současní fundamentalisté, ať křesťanští, judaističtí nebo islámští, neusilují ani tak o návrat ke kořenům své víry, spíše se snaží vnutit světu jeden její účelový a zpolitizovaný výklad. Islámský fundamentalismus v dnešním významu toho slova vznikl ve dvacátých letech minulého století v Egyptě jako reakce na import západních technologií, hodnot, idejí a v neposlední řadě politické moci do islámských kolonií Velké Británie. Islámské náboženství se stalo ideologickou základnou snah arabských států o politickou nezávislost. Koloniální systém sice zanikl, šíření západních technologií, idejí, masové kultury, ekonomického vlivu však nikoli. Globalizace a amerikanizace světa se všemi problémy s nimi spojenými vrhají stoupence fundamentalismu, snílky o spravedlivé společnosti na základě „všelidských“ islámských hodnot, do defenzivního postavení. Každý fanatismus si vytváří černo-bílou podobu světa, potřebuje neproblematické rozlišení Dobra a Zla. Do protikladu všemu západnímu (od coca-coly, konzumního životního stylu až po ideály demokracie, humanismu a občanských svobod) je účelově postaveno celé islámské náboženství. Svět může být v pojetí islámských fundamentalistů spasen pouze rozšířením islámu a pro naplnění této spásy je možné využít jakýchkoliv prostředků. Od sedmdesátých let, poučen formami palestinského odboje proti státu Izrael, přejímá islámský fundamentalismus všechny metody moderního terorismu, jako jsou únosy civilních letadel a bombové atentáty po celém světě.

Fundamentalističtí aktivisté většinou pocházejí z oblastí zasažených „neislámskými“ globalizačními tlaky, které narušují tradiční životní mechanismy, případně vrhají široké vrstvy muslimského obyvatelstva do bída. Teroristé jsou často vzdělaní, ale vzdělání jim



Střet civilizací?

nezajišťuje životní realizaci. Věří, že za všechny jejich problémy může euroatlantická civilizace, a pocítují morální převahu nad bezbožným Západem. Věří, že za násilný čin ve jménu islámu, při němž zahynou, budou v nebi odměněni hojností jídla, pití a sexuálních požitků (každý z nich má mít na věčnosti k dispozici 72 panen). Potvrzení svého radikalismu hledají a nalézají v Koránu. Korán však stejně tak jako každý text umožňuje širokou škálu interpretací a jeden jeho radikální výklad nemůže být zaměňován za islám jako takový. I v křesťanské tradici existuje řada výkladů Bible – téměř všechny proudy křesťanství, v mnohých aspektech vzájemně kontroverzní, vycházejí z téhož Písma. V Koránu lze nalézt dostatek důkazu pro tvrzení, že islám má být šířen ohněm a mečem, stejně jako pro tvrzení, že pravý muslim má být tolerantní a zavrhnout násilí.

Západní publicisté, kteří propagují svůdnou a zjednodušující teorii „střetu civilizací“, v podstatě podléhají mystifikaci fundamentalistů. Mystifikaci, že extrémní radikálové zastupují všechny muslimské věřící, homogenní a jednomyslný islámský svět. Ztotožňovat fundamentalismus s islámem je obdobný omyl, jako považovat radikalismus Irské republikánské armády za ryzí katolicismus. Terorismus nevychází z náboženství, ale z frustrace a agresivity vyvolané určitou politickou, hospodářskou a sociální konstelací. Podobně jako neexistuje zcela jednotná křesťanská civilizace (patřily by do ní státy tak odlišné jako Řecko, Polsko, Francie, USA, Brazílie...), neexistuje ani zcela jednotná civilizace islámská. Příklady žen v čele islámských států, demokratických voleb a náboženské tolerance jasně dokazují, že za výstřelky politických extremistů nelze paušálně vinit islámské náboženství, všechny muslimy a všechny islámské státy. Přijmutím černo-bílého vidění světa, v němž na jedné straně stojí demokratický, humanistický Západ a na druhé straně zpátečnický, teokratický a autoritativní islám, může přispět pouze k tomu, že řada muslimů dosud nijak nesympatizujících s islámskými radikály a teroristy začne skutečně v Západu vidět odvěkého a nesmiřitelného nepřítele.

Chceme-li mír v islámské části světa, je v našem zájmu podporovat takové výklady islámu, jež neodporují naší morálce, jež jsou otevřeny interkulturnímu dialogu a společnému konstruktivnímu řešení problémů globalizovaného světa.



Muslimové – uprchlíci v ČR

Cíle

studenti

- znají motivace odchodu muslimských uprchlíků
- jsou schopni zasadit muslimskou migraci do širších souvislostí
- umějí si představit situaci muslimů v ČR
- jsou schopni kriticky zpracovávat text
- umějí obhajovat svoje názory

Velikost skupiny

libovolná

Pomůcky

- kopie textů 5.4.1.A – 5.4.1.D
- 4 kopie tabulky Muslimové – uprchlíci

Popis / postup

1. Rozdělte studenty do 4 skupin, každá z nich dostane kopii jednoho z textů 5.4.1.A – D.
2. Zdůrazněte, že uprchlické příběhy, které mají studenti před sebou, se všechny týkají Afghánců a že Afghánce nelze považovat za všechny muslimy žijící v ČR. Příběhy byly vybrány proto, že Afghánci vzhledem k mezinárodní situaci tvoří značnou část muslimů v ČR.
3. Vyzvěte studenty, aby si ve skupinách pozorně pročetli předložené texty a pak podle nich vyplnili tabulku Muslimové – uprchlíci.
4. Vyzvěte jednotlivé skupiny, aby ostatní seznámili s uprchlickým příběhem, který zpracovávali.

Hodnocení / reflexe

Diskutujte nad předloženými příběhy. Motivujte studenty otázkami:

- *Jsou podle vás důvody, které jste vypsali, dostatečně závažné pro opuštění vlasti? Proč? Jak by musela vypadat situace, která by vás donutila opustit ČR?*



Muslimové – uprchlíci v ČR

- *Odpovídá pracovní a společenské postavení afghánských uprchlíků jejich vzdělání či původní profesi? Je pro ČR žádoucí umožnit uprchlíkům zastávat adekvátní práci? Proč?*
- *Shledáváte očekávání, která uprchlíci mají, oprávněnými? Jsou splnitelná v prostředí ČR? Co může zabránit jejich naplnění?*
- *Z čeho vyplývají komplikace a jak jim lze podle vás předcházet? Co můžete konkrétně vy udělat, aby se situace uprchlíků zlepšila?*

Jako následnou aktivitu doporučujeme řešení kontroverzních situací, uvedených na konci kapitoly. Studenti se mohou rozdělit do skupin podle stanoviska, které k danému problému zaujímají, a v diskusi je zdůvodnit.

Tabulka Muslimové – uprchlíci

Důvod odchodu z vlasti	
Pracovní a společenské zařazení v ČR	
Očekávání spojená s životem v ČR	
Komplikace a problémy současného situace	
Jak lze jejich situaci zlepšit?	



Muslimové – uprchlíci v ČR

Text 5.4.1.A

Žít jako člověk

Je málo na první pohled tak bezútěšných míst jako uprchlický tábor. Ale rodina lékaře Hakima Karimzadea se do jednoho z nich, v Jezové u Bělé pod Bezdězem, nechala zavřít dobrovolně. Táborový očištec je v jejích očích stokrát lepší než afghánské peklo v režii Talibanu, kterým prošli. V lágru čekají už dvaadvacet měsíců na spásu v podobě politického azylu, který by je vysvobodil ze zadržovaného území. To, co naprostě většině Čechů přijde jako naprostá banalita, zní lidem pocházejícím ze zdevastovaného Afghánistánu jako krásný sen: mít kde bydlet, najít si práci, studovat a připadat si jako normální občan.

Před třemi lety přišli do domu doktora Karimzadea v Kábulu talibanští ozbrojenci. Lékaře zbili, zničili zařízení bytu, s obzvláštní zuřivostí roztráskali televizi a video. Co však bylo nejhorší: mudžahídi chtěli s sebou odvést Karimzadeovy čtyři syny, z nichž nejstaršímu bylo dvanáct a nejmladšímu teprve šest. Vojáci řekli, že z nich budou dobří bojovníci a že si pro ně přijdou druhý den. Nejstarší syn však s dvěma bratry ještě téže noci utekl z domova. Otec s matkou a s nejmladším chlapcem byt ráno opustili. Po svých třech synech marně pátrali několik měsíců. Pak se jim podařilo z Afghánistánu uprchnout. Po dvou a půl měsících úmorné jízdy různými dopravními prostředky a nesčíslných

ilegálních přechodech hranic se ocitli v České republice. Dostali se i se svým nejmladším synkem Samimem do uprchlického tábora u Bělé pod Bezdězem. Tady, v neútné návštěvní místnosti, nám s pomocí tlumočnicka z perštiny vyprávějí svůj příběh. Do tábora nemůžeme. Ministerstvo vnitra vstup lidí z venku po 11. září zakázalo. Sledovat televizní zprávy z Afghánistánu znamená pro Karimzadeovi dvojnásobné utrpení. Vidí, co se děje, ale komentáři příliš nerozumějí. Mají strach o své tři ztracené syny. O jejich osudu nemají už tři roky žádné informace. Věří však, že jsou naživu a přes humanitární organizace je jednou dostanou do České republiky. Prvních osm měsíců Hakim Karimzade a jeho žena Rahima pracovali v táborových dílnách na výrobu papíru, ale pak toho museli kvůli zdravotním problémům nechat. „Od té doby, co sem přijeli, hodně sešli,“ lituje je sociální pracovnice Tereza Polonyová. Letos devítiletý Samim Karimzade chodí do české školy v Jezové. Žádné kamarády z Afghánistánu tu nemá, protože Karimzadeovi byli v Bělé téměř dva roky jediní uprchlíci z této země. Na otázku, co se mu v Česku líbí, Samim smutně a trochu nepřesvědčivě odpovídá: „Všechno“.

Zdroj: Žít jako člověk, Lidové noviny, magazín Pátek, 26. 10. 2001, autor Vladimír Ševela.



Muslimové – uprchlíci v ČR

Text 5.4.1.B

Návrat znamená smrt na popravišti

Bývalý vládní úředník Najib Rakin s rodinou opustil uprchlický tábor už před rokem a půl, ale je stále bez práce. Dosud našel jen jednu krátkodobou brigádu při sběru jablek. On, jeho manželka a čtyři děti bydlí v levném hotelu na kraji České Lípy, čekají už čtvrtý rok na udělení azylu a občas propadají beznaději. Hameda Rakinová každý den spolyká několik prášků na uklidnění, na těle se jí objevila vyrážka. „Doktorka řekla, že to je z nervů. Čekáme už moc dlouho,“ naříká žena a utírá si zarudlé oči. To, co by je nejspíš potkalo při návratu do Afghánistánu, viděli nedávno v jednom televizním dokumentu, který ukazoval popravy na stadionu v Kábulu. Paní Rakinová pracovala před příchodem Talibanu jako učitelka v mateřské školce, její muž Najib měl funkci, která je možná

příčinou dlouhého čekání na azyl. V době vlády dosazené Sověty byl, jak to sám nazývá, „politickým pracovníkem ministerstva státní bezpečnosti“. Novodobé dějiny Afghánistánu jsou dějinami několika uprchlických vln. První přešla po svržení krále, další po sovětské invazi, následovaly nové po rozpuštění válek mezi frakcemi mudžahídů a nástupu Talibanu, zatím poslední probíhá nyní, po americkém útoku. Někdejší utlačovatelé a jejich pomahači se během pár let proměňovali v oběti. Nejvíce je však mezi uprchlíky nevinných lidí, kteří mají jedinou touhu: pro žít klidný život na nějakém klidném místě. To chtějí i děti Najiba Rakina. Třeba se jim to poštěstí v České republice.

Zdroj: Žít jako člověk, Lidové noviny, magazine Pátek, 26. 10. 2001, autor Vladimír Ševela.



Muslimové – uprchlíci v ČR

Text 5.4.1.C

Docent, který uprchl z vězení

Moqim Nahib, který žije se svou ženou a pěti dětmi v Jinočanech u Prahy, vypadá na víc než na svých jednačtyřicet let. Poděpsal se na něm bezpochyby jeden krutý rok, který prožil v talibanském vězení. Bývalý docent kábulské univerzity, pocházející z dobře situované rodiny, se už loučil se životem, když od jednoho z dozorců dostal nečekanou nabídku: Zaplatíte dvacet tisíc dolarů a dostanete se nejen z vězení, ale i z Afghánistánu. Pan Nahib nechal prodat svůj kábulský byt, dům na venkově a další peníze získal od rodičů. „Za dva týdny nás posadili do letadla. Řekli nám, že nás dostanou někam do Evropy. Mně bylo jedno kam, hlavně že budu z Afghánistánu,“ vypráví muž, který se mimo jiné nemohl smířit s tím, že jeho manželka s vysokoškolským diplomem nesměla podle zákonů Talibanu chodit do zaměstnání a dcery do školy. Po přeletu hranic cestovali dva měsíce po zemi, až se ocitli v Německu. Odtud je ale vrátili

do Česka, z jehož území byli uprchlíci do SRN propašováni. V Česku se mu po více než dvou letech čekání v uprchlických táborech podařilo získat azyl. Před rokem mu nabídl pronájem bytu obecní úřad v Jinočanech a pan Nahib začal učit angličtinu na jedné základní škole v Praze. Škola však za dva měsíce přijala na jeho místo jiného učitele a bývalý univerzitní pedagog je už téměř rok bez práce. „Je to hodně těžké, nejsem zvyklý sedět doma,“ říká Nahib, který chodí alespoň na jazykové a rekvalifikační kurzy, které mu platí různé nadace, a přežívá z podpory. „Pokud jde o mě a manželku, my můžeme žít bez peněz. Jsme šťastní, protože věříme, že naše děti budou šťastné.“ Nejspokojenější je zatím asi jeho čtyřměsíční syn Ali Asef. Protože se narodil tady, má už české občanství, a táta ho někdy oslovuje Josefe.

Zdroj: Žít jako člověk, Lidové noviny, magazín Pátek, 26. 10. 2001, autor Vladimír Ševela.



Muslimové – uprchlíci v ČR

Text 5.4.1.D

Ramadán s fernetem

Do mediálního obrazu Afghánce má skutečně daleko. Žádný turban ani plnovous. Dvačtyřicetiletý Hasib Saleh připomíná spíš amerického herce Yulla Brynera či zesnulého českého zpěváka Karla Hálu – jeho holá lebka se v poledním slunci natolik leskla, že ho kolega fotograf musel vzít z pohledu. Pan Saleh přišel do Prahy už před sedmnácti lety. Dnes už žije spíš jako Čech než Afghánec: má českou manželku, jejich syn se jmenuje hezky česky Filip a v jeho pražské restauraci Karolína nabízí typicky české jídlo: pizzu. Jen na konci jídelního lístku se schovává pár „orientálních“ specialit. Část jeho příbuzných bydlí v Americe, ale pan Saleh prý „za lepším“ odejít netouží. Žije si tu spokojeně svůj afghánský sen po česku. Jeho nejoblíbenějším jídlem je kebab ze skopového nebo jehněčí kotlety, ale pochutná si i na vepřovém, přestože tenhle druh masa by pravověrný muslim neměl vzít do úst. „Nedodržuju ani ramadán. Musím přece v naší kuchyni ochutnávat jídlo,“ přiznává bez okolků restaurátér a příležitostný kuchař v jedné osobě Hasib Saleh. Muž, který se občas napije rád i fernetu, se tedy příští měsíc,

kdy začíná třicetidenní muslimský půst zvaný ramadán, asi moc omezovat nebude. V Afghánistánu krátce pracoval jako novinář ve sportovní rubrice jedněch kábulských novin. Když se naskytla příležitost studovat žurnalistiku v tehdejší komunistickém Československu, neváhal, přestože mu prý prosovětská politika tehdejší afghánské vlády nebyla po chuti. „Věděl jsem, že Československo leží vedle Německa a je to země vzdělaných a kulturních lidí. Když jsem pak přijel, vnímal jsem hlavně, jak je tu klidno a bezpečno,“ říká muž, který už šestý rok čeká na to, jestli mu bude přiznáno české občanství. Většina jeho příbuzných z Afghánistánu utekla. Několik blízkých pana Saleha tam však zůstalo, a restaurátér se proto netají obavami o jejich osud v současném válečném konfliktu. „Doufám, že to dopadne dobře.“ Tvrdí, že je příznivcem afghánského krále žijícího v exilu, a zazlívá Západu, že v minulosti podporoval mudžahídy. „Bál jsem se, že se jim to jednou vrátí zpátky.“

Zdroj: Žít jako člověk, Lidové noviny, magazín Pátek, 26. 10. 2001, autor Vladimír Ševela.



Muslimové v České republice

Islám je pro 1/5 světové populace osobním náboženstvím. Více než 1 miliarda lidí je muslimů. Kdyby se vzal průměrný vzorek 1 000 obyvatel, bylo by z něj 320 křesťanů a 178 muslimů (vzhledem k mnohem silnějšímu populačnímu přírůstku v islámských zemích se však někdy kolem roku 2030 tento poměr vyrovná). Z toho pouze 18 % muslimů žije v arabském světě, 20% je v subsaharské Africe. Nejvíce muslimů je v Indonésii, ačkoli sem nikdy nepronikla muslimská armáda a islám se zde šířil jen prostřednictvím arabských obchodníků a přistěhovalců. V Evropě došlo k velice silné vlně imigrace především tureckých muslimů po 2. světové válce, kdy ve válkou zdevastovaných evropských zemích byly potřeba pracovní síly. Jako první přišli muži, které o několik let později následovaly i jejich manželky. V dnešní době žije v Evropě několik milionů muslimů, a to zejména ve Francii, Německu a Anglii.

V České republice žije několik desítek tisíc muslimů. Z nich je asi 400 Čechů, kteří k islámu konvertovali. Většinu z Čechů tvoří ženy, které se provdaly za muslimy. Muslimové tvoří zhruba pětinu všech žadatelů o azyl, odhadem polovina z nich pochází ze Afghánistánu.

Praktikovat islámské náboženství není nijak obtížné ani v evropských podmínkách, muslim totiž může splnit povinnost pěti denních modliteb kdekoli. Nejíst vepřové či nekouřit jsou také lehce splnitelné požadavky. Muslimové (podobně jako židé) nejedí vepřové, protože prasata jsou pro ně nečistá stvoření. Věří, že předmanželský sex není správný, v čemž se shodují například s křesťany. Ze strany Čechů někdy cítí nepřátelské postoje. Nepodstatné vnější věci (jako zahalování muslimských žen, svěcení pátku jako dne odpočinku) bohužel často vzbuzují negativní reakce ze strany české společnosti.

Muslimové, stejně jako všichni věřící, touží po důstojném, adekvátním místě ke shromažďování a výkonu náboženských rituálů. V ČR donedávna byla pouze jedna mešita v Brně na Vídeňské ulici. Dnes už je mešita i v Praze na Blatské, kde byl za tímto účelem zrekonstruován dům. Předtím se pražští muslimové museli tísnit v místnostech ubytovny pro dělníky na Kačerově. Prosadit zřízení mešity v Brně nebylo jednoduché. O schválení výstavby požádala muslimská obec v roce 1995. Radnice žádost zamítla na základě toho, že by mohl minaret (charakteristická kupole) poškodit architektonický reliéf města Brna a modlitby mohly rušit sousedy. Když muslimové přišli s architektonickým návrhem bez minaretu, nastaly tahanice o speciální povolení na každou běžnou maličkost nutnou ke schválení projektu. Nakonec po všech nepříjemnostech obyvatelé ulice Vídeňská (kde mešita stojí) shromáždili a prohlásili, že výstavba začne „jen přes jejich mrtvolu“.



Muslimové v České republice

Naštěstí radní neshledali posléze sepsanou petici obyvatelů ulice Vídeňská za dostatečně podloženou a povolili pokračování ve výstavbě. Dnes se v mešitě pořádají přednášky a její dveře jsou otevřeny nejen věřícím, ale lidem, kteří přijdou ze zvědavosti, novinářům a školním exkurzím. V Praze je od května 1999 v provozu Islámské centrum, které vykonává osvětovou a charitativní činnost a jehož součástí je i modlitebna pro zhruba 800 věřících.

Islám, ačkoliv je jedním ze tří největších náboženství na světě, nemá dosud v ČR registrováno žádné společenství. Ze zákona lze požádat o registraci církve či náboženského společenství, které žádost doloží sebráním 10 000 podpisů. Většina muslimů se ale bojí uvést veřejně svoje adresy a rodná čísla, aby jich nebylo zneužito. Po protiislámské kampani v tisku, která proběhla po útoku teroristů na světové obchodní centrum v New Yorku, se tato obava ukázala ne zcela neodůvodněnou. O vinících skandálního teroristického činu se mluvilo jako o „islámských“ teroristech, přestože nejvyšší představitelé islámských států a drtivá většina muslimů tento čin ostře odsoudila. Navíc nikdo nemluví například o teroristech v Irsku jako o „křesťanských“ teroristech.

Pro zlepšení mezikulturních vztahů a vytváření tolerantní atmosféry ve společnosti je nutné začít rozlišovat mezi muslimskými věřícími a lidmi zodpovědnými za násilí jakéhokoliv druhu, obecně pak soudit člověka na základě jeho konkrétního jednání, a nikoli podle jeho skupinové příslušnosti.

Úkol pro studenty

Vyřešte následující kontroverzní situace a své rozhodnutí odůvodněte:

1. Do vaší školy byla přijata skupinka muslimských dívek. Jsou tiché a snaživé, se všemi se snaží vycházet dobře. Jako výraz své víry nosí při vyučování šátky. Skupina učitelů se obrátila na ředitele s žádostí, aby nošení šátek zakázal – šátky rozptylují ostatní a dívky by se měly přizpůsobit zvyklostem země, v níž chtějí žít. Jiní učitelé však tvrdí, že šátky nijak nenarušují průběh vyučování a že každý má právo chodit tak upraven, jak vyžadují jeho náboženské zvyklosti. Jak má ředitel rozhodnout?
2. Ve vašem městě žije rozsáhlejší muslimská komunita. Muslimové nyní přišli na radnici s návrhem, že jeden ze starých chátrajících obecních domů odkoupí a zrekonstruuje ho



Muslimové v České republice

jako mešitu. Mešita se má stát i jakýmsi informačním centrem otevřeným pro všechny, kteří se o islámu chtějí něco dozvědět. Obyvatelé města však sepsali petici, že mešita „zásadně naruší tradiční kulturní ráz města“, navíc se obávají „koncentrace cizinců“ v regionu. Žádají radnici, aby stavbu nepovolila. Má radnice petici akceptovat anebo přistoupit na návrh muslimské obce?

3. Představte si, že patříte k vedení progresivní softwarové firmy. Přijali jste nedávno nového pracovníka, který pochází z Íránu a je muslim. Je to velmi schopný a pracovitý zaměstnanec. Potřebuje ale svítit pátek jako den odpočinku, navrhuje, že si zameškaný čas vždy odpracuje v sobotu. Íránec o práci ve vašem podniku velmi stojí a velice by ho mrzelo, kdyby kvůli svému náboženství přišel o práci. Vy se však obáváte, aby potom neměl každý nějaké požadavky na volné dny. V sobotu byste navíc museli chodit do práce také, protože novým zaměstnancům nesvěřujete klíče a bezpečnostní kódy. Jak se s muslimským zaměstnancem dohodnete? Umožníte mu nadále pracovat ve firmě a zároveň svítit pátek?

Literatura k tématu

Kropáček, Luboš: Duchovní cesty islámu. Praha 1998.

Mendel, Miloš: Svět Arabů. Praha 1989.

Barša, Pavel: Západ a islamismus. Brno 2001.

Küng, Hans: Křesťanství a Islám. Praha 1998.

Internetové odkazy

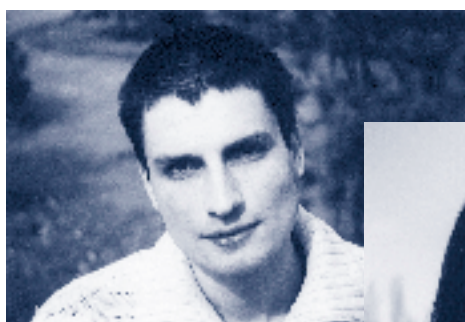
www.islamcz.cz – Nadace Islámského centra v Praze

www.muslim.cz – Islámská nadace v Brně

<http://exploze.wz.cz/vira/islam.htm> – stránky o islámu



5.5. Profily cizinců žijících v ČR



Obsah

- 469** ISLÁM DÁVÁ ŽENĚ PROSTOR PRO ŽENSKOST
AVIN TAHA, IRÁK
- 470** NAUČÍM SVÉ DĚTI UKRAJINSKY
BOHDAN RAJČINEC, UKRAJINA
- 472** ARABSKÁ RODINA DÁVÁ POCIT BEZPEČÍ A SOUNÁLEŽITOSTI
KATEŘINA KANTAROVÁ, SÝRIE
- 474** JSEM HRDÝ NA SVÉHO BRÁCHU
MAX ŠČUR, BĚLORUSKO
- 476** MÁM PŘÁNÍ ŽÍT JAKO ČEŠKA
MINJIA HRDLIČKOVÁ, ČÍNA
- 478** ČEŠI JSOU STÁLE TOLERANTNĚJŠÍ
NGUYEN QUOC VU, VIETNAM



Islám dává ženě prostor pro ženskost

Avin Taha (24), Irák

Občas nevím, zda se cítím být více Češkou nebo Iráčankou, tedy Kurdkou. Někdy mám pocit, že jsem tu cizí, že sem nepatřím. Na druhou stranu i v Iráku, kde jsem prožila svých prvních šest let, by mně dnes některé věci nevyhovovaly. Když se v Česku stýkám s lidmi z kurdské nebo arabské komunity, vidím mezi námi odlišnosti. Vždy si najdu něco, co mě z obou společností – české i muslimské – vyčleňuje. Mám pocit, že nejsem doma ani tady, ani tam. Potřebovala bych žít delší dobu v některé zemi s muslimskou kulturou, abych vnitřně poznala, kde vlastně chci prožít svůj život.

V mnoha ohledech je mně blízkovýchodní kultura bližší. Kupříkladu rodina tam dává člověku větší pocit bezpečí i štěstí. Snad i proto jsem měla přísnější výchovu než je v Čechách obvyklé. Maminka i tatínek jsou spíše konzervativní. Dříve jsem tomu nechtěla rozumět, dnes jsem ale naopak ráda.

I já jsem někdy příliš konzervativní, hlavně v partnerských vztazích. Mnozí mladí lidé tu často střídají partnery, začínají vztah jen kvůli tomu, aby s někým byli a aby jim bylo hezky. Nehledají v partnerovi člověka, se kterým by chtěli prožít zbytek života. Taková já být nechci.

Obecně ve vztazích mezi lidmi jsou velké rozdíly mezi Čechy a Irákem. Tady cítím, jak jsou lidé na ulici odměření, nevidím úsměvy, necítím lásku. Celková atmosféra je tu chladnější.

Neumím si představit, že bych chodila na ulici naprosto zahalená. Je mi bližší střední cesta. Zahalení je proto, aby byla žena chráněna. Aby po ní muži nepokukovali jen proto, že nosí krátkou sukni nebo tričko s výstřihem. Žena patří sama sobě a také svému muži. V tom je myšlenka zahalení přínosná a opodstatněná.

Mrzí mě zkreslené představy Čechů o islámských zemích. Mnozí si například myslí, že ženy nesmí vycházet na ulici samy. Není tomu tak. Moje maminka chodila v Iráku nezahalena a nebyl to nikdy problém.

Korán mimo jiné dává ženě také mnoho privilegií. Přesouvá odpovědnost na muže, jehož povinností je zabezpečit manželku i celou rodinu. Zdá se mi, že islám poskytuje ženě více prostoru pro ženskost.



Avin je stále na cestě mezi Teplicemi, kde žije, a Olomoucí a Brnem. Na Moravě studuje sociologii, anglistiku a personální management. A to už má bakalářský titul ze žurnalistiky.



Naučím své děti ukrajinsky

Bohdan Rajčinec, Ukrajina

Moje rodina patří ke generaci politických emigrantů z roku 1949 a 1968. Narodil jsem se v Praze, stejně jako moje maminka. Jsem třetí generace ukrajinské diaspory v Česku. Mám ukrajinskou výchovu a můj vztah k Ukrajině je zcela pozitivní – tak, jak mně ho zprostředkovali moji rodiče.

Přestože jsem se narodil v Česku, má povaha se příliš neliší od ukrajinské. Cítím se být Ukrajincem. Naprosto. Doma jsme vždy mluvili ukrajinsky.

Osobně mně můj původ situaci nekomplikuje. Naopak – otevírá mi možnost pro dvojitý život, do dvou směrů. Problémy jsem měl v dětství – asi do třinácti let. Tehdy o Ukrajině nikdo nic nevěděl. Lidé o nás mluvili buď jako o Sovětech, nebo „Rusácích“, nikdy jako o Ukrajincích. Teď se ale informovanost postupně zlepšuje. I když stále čelíme mínění, že Ukrajinci jsou méněcenní lidé. Každý rozumný člověk ví, že je to hloupost ve spojení s jakýmkoliv etnikem.



„Je velká škoda, že lidé rádi jezdí do ukrajinských Karpat, ale do Kyjeva už z hor nesejdou,“ lituje Bohdan, že krása obrovského srdce Ukrajiny zůstává nepoznána.



Naučím své děti ukrajinsky

Je to dáno především tím, že Ukrajinci dělají nejhorsí práce. Člověk uzavřený do sebe se dívá na lidi z různých společenských vrstev odlišně. Pohled svrchu na hierarchicky níže postavené proto nemá nic společného s národnostní odlišností.

Jestliže před padesáti lety přivedli Ukrajince do Česka politické důvody, dnes jsou to především ekonomické a sociální. Přichází sem široké spektrum lidí. Od obyčejných dělníků, přes kvalifikované a vzdělané dělníky, inteligenci, muzikanty, umělce, až po velmi bohaté lidi, kteří se v Česku chtějí realizovat, a také bohužel tzv. mafii, což je ovšem kapka v moři. Ale kapka je vždy zajímavější než moře.

Nevím, zda-li je možné porovnávat Česko a Ukrajinu. Malou a obrovskou zemi s různými tradicemi a folklórem, s různými přístupy k životu. A velmi různým přístupem k náboženství. Lidé na Ukrajině jsou silně věřící. Setkávání v kostele a u kostela má stále zásadní význam. Nedělní oběd a rozjímání po něm je také důležité.

Ukrajinci jsou někdy charakterizováni jako přímořský národ. To znamená, že jsou jako lidé vznětlivější než je obvyklé na západě. Tím nemyslím, že by byli cholericí, ale spíše jsou nadšení pro svoji věc. Asi jsou hlučnější, horkokrevnější.

Kdyby to bylo možné, snad bych se přestěhoval zpátky na Ukrajinu. Nemůžu to vyloučit do budoucna, protože bych byl rád, aby i mé děti byly Ukrajinci. Naučím své děti ukrajinsky, i když bude má manželka Češka.

Teď však ještě studuji ruštinu a ukrajinštinu na Filozofické fakultě UK v Praze. Spojil jsem studium s prací, doufám užitečnou. Pracuji v Ukrajinské iniciativě v ČR, která je základnou pro ukrajinskou diasporu. Snažíme se udržovat naše tradice a propojovat generace – starší emigranty s mladšími, což není vždy úplně snadné.

Hraji s ukrajinskou kapelou, ve které jsou ale i Češi, kteří mají rádi naši hudbu. Hrajeme především muziku, která má své kořeny v karpatské oblasti. Písničky z východu moc ne, ty jsou spíše založeny na chorálech a také na mírně odlišných nástrojích. I texty jsou jiné. Karpatské hudba je ovlivněna mnohými vlivy, například z jihu, z Rumunska. Navíc tradiční hudbě dáváme trochu jiný náboj.



Arabská rodina dává pocit bezpečí a sounáležitosti

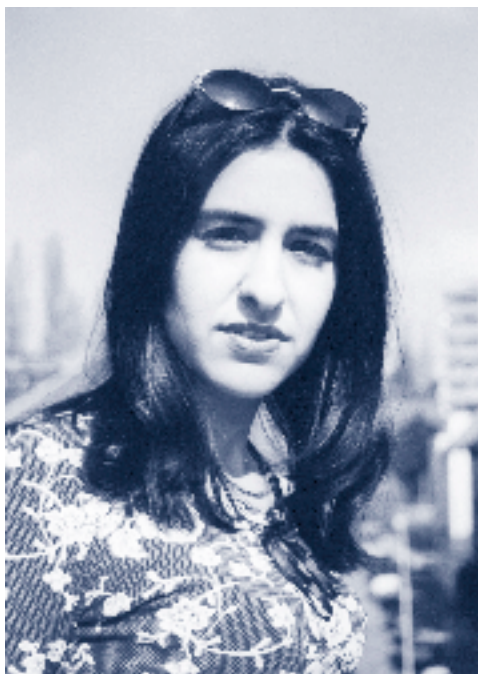
Katerina Kantarová (21), Sýrie

Maminka je Češka, táta pochází ze Sýrie. Narodila jsem se v Čechách, ale část dětství jsem prožila v Sýrii. Arabsky jsme se s bráchou naučili přes prázdniny a v září 1987 začali chodit do školy v jednom městě na jihu Sýrie. Mamka ale nikdy nepřestala počítat s variantou, že se jednou do Česka vrátíme. Učila se s námi pravidelně češtinu a ostatní důležité předměty. Díky tomu jsme po návratu mohli bez problémů pokračovat ve studiu na české škole. Když se k tomu dnes vracím, uvědomuji si, jak důležité bylo, co pro nás maminka tenkrát dělala – byla to těžká doba a přesto v mých vzpomínkách jedna z nekrásnějších.

Myslím, že jsem měla přísnější výchovu než většina českých holek. Tehdy se mi to samozřejmě nelíbilo, ale musím říct, že teď tomu všemu lépe rozumím a jsem ráda, že to tak bylo. Nejdůležitější na mém vztahu k rodičům je oboustranný respekt a důvěra. Díky tomu můžeme mluvit naprosto o všem, a to je myslím velké pozitivum. V arabských zemích dcery se svými otci příliš nemluví. I já jsem měla kdysi s tímhle problémem, ale moje

cesta k tátovi, k jeho myšlení a názorům, se pro mě otevřela poté, co jsem se v létě 1999 vrátila z měsíčního pobytu v Sýrii. Myslím, že teprve tenkrát jsem mu začala skutečně rozumět. Pochopila jsem, jak těžké pro něho bylo vychovávat děti v kultuře tak odlišné od té, ve které on sám vyrůstal. Ta cesta také hodně změnila mě, moje myšlení, názory, představy o životě. Vrátila jsem se k arabštině, začala navštěvovat univerzitní přednášky o islámu, arabské historii a literatuře. Od té doby jsem poznala mnoho lidí z muslimské komunity tady v Čechách a o některých mohu říct, že zůstanou mými nejlepšími přáteli na celý život.

Na arabské kultuře si velmi cením toho, jak moc je v ní důležitá role celé rodiny. Tím se nemyslí jen matka, otec a děti, ale i široké příbuzenstvo. Jsou v ní velmi pevné vztahy, dávají jedinci pocit sounáležitosti a bezpečí.



Katerina studuje bohemistiku na Filosofické fakultě UK v Praze, ale s rodiče a bratrem žije v Děčíně.



Arabská rodina dává pocit bezpečí a sounáležitosti

Všechny problémy se řeší dohromady, všichni se sejdou a každý vyjádří svůj názor. V neposlední řadě se mi líbí i výchova dětí, která zdůrazňuje obrovský respekt k rodičům, víru v Boha, vzájemnou pomoc, úctu k tradicím. Arabové se často navštěvují, zajímají se jeden o druhého, umí se bavit, a hodně času tak tráví se svými blízkými.

Vnímám samozřejmě i pozitiva evropské společnosti – profesní uplatnění, možnosti využití volného času, cestování. Mám ráda českou krajinu. Když jsem byla malá, jezdili jsme často na výlety a maminka pro nás vymýšlela dlouhé túry.

Já cítím obě kultury jako své vlastní. Například v hudbě – v Česku poslouchám většinou arabskou muziku. V Sýrii si zase hudbou připomínám Evropu, Čechy, Prahu. Mým snem do budoucna je žít částečně v Evropě, částečně na Blízkém východě – třeba půl roku tady, půl roku tam. Ovšem to je ideál, představa. Myslím, že realita bude jiná.



Jsem hrdý na svého brácha

Max Ščur (24), Bělorusko

Narodil jsem se v Brestu, což je nejzápadnější město celého bývalého SSSR. Mám o pět let mladšího bratra a o osm let mladší sestru. Ti zůstali s rodiči v Bělorusku.

V Brestu jsme měli rockovou kapelu, psal jsem a publikoval básničky. Vyrůstal jsem v době přestrojky, mnoho věcí se měnilo. Jako studenti jsme se hodně bouřili. Chtěli jsme volitelné předměty, zastali jsme se učitelky. Fandili jsme revoluci v Československu.

Odešel jsem studovat španělštinu na univerzitu do Minsku. Minsk byl větší a důležitější svět než Brest. Zajímalo mě především umění a divadlo. Chtěl jsem se vyvíjet. Kolo dějin se ale otočilo zpátky. V roce 1994 se k moci dostal Lukašenko a znovu zavedl totalitu. Jako studenti jsme cítili, že se tomu musíme postavit na odpor. Založili jsme spolek Červonyj žond. Byli jsme velmi mladí – nedychtili jsme po moci, ale toužili, aby běloruská společnost zůstala otevřená, demokratická. Chtěli jsme ovlivnit způsob myšlení mladých lidí. Aby přestali věřit oficiální propagandě a ideologickým šablonám.

Připravili jsme představení, kterého jsem byl autorem a režisérem. Bylo hodně politicky zaměřené a brzy se o něj začala zajímat i KGB. Trvalo rok, než na mě přišli. Dostal jsem na vybranou: buď vyhození ze školy a trestní stíhání, nebo spolupráce jako informátor KGB. Bylo mně 20 let a do tohoto okamžiku jsem politiku bral trochu jako hru. Najednou jsem pochopil, že to vlastně žádná hra není a dostal jsem strach a pocit, že se musím zachránit.

Utekl jsem během dvou dní. Rodičům jsem řekl všechno. Chvilku to trvalo, ale pochopili mě. Teď je to pro ně dvojnásob těžké, maminka musí dvakrát do roka na policii a žvanit, že nic neví. Jsem hrdý na svého brácha. Sice stále žije v Brestu, ale už je hodně politicky aktivní.



Max často vystupuje na setkání krajanů. Hraje a zpívá nejen běloruské národní písně, ale také vlastní hudbu a texty v běloruštině i češtině.



Jsem hrdý na svého brácha

Jsem šťastný, že jsem v Česku. Mám výhrady třeba k české byrokracii. Ale kultura je v Česku skvělá, mně velmi blízká. Na rozdíl od té neustále rusifikované, jednotvárné v Bělorusku.

Homogenní kultura má menší vývojový potenciál než kultura heterogenní. Česká kultura by nemohla být tak vyvinutá, kdyby se v minulosti Češi nemísili s Židy, Rakušany a jinými národy. Je dobré si uvědomit, že češství nic nehrozí. Češi by se měli změnit v jediném – měli by si uvědomit, že češství je nezníčitelné. Stejný problém řeší Bělorusové. Musí si uvědomit, že národní povaha nepochází z davu, ale z povahy, kvality každého jednotlivce.

Kdyby nebylo Lukašenka, zabýval bych se úplně jinými věcmi než politikou. I v Česku je moje činnost hodně politická – posílám domů články o politické situaci v zemi, píši román, který kriticky hodnotí situaci v Bělorusku. Vyjde v běloruštině – lidé u nás takovou knihu potřebují daleko víc než Češi. Překládám do běloruštiny knížky z češtiny i jiných jazyků – třeba Hrabala nebo Alenku v říši divů. Chystám internetovou stránku plnou reflexí na běloruskou situaci. A se svojí ženou Lowou chceme vydat knížku pro děti. Nevím, jestli se tím dá uživit. Prodávat ji v běloruských knihkupectvích nepůjde, protože stát má na distribuci monopol. Takže to bude trochu samizdat.

Díky azylu mám v Česku životní jistotu. Na Filosofické fakultě v Praze pokračuji ve studiích španělštiny a španělské literatury. Můj život tady je takový, jaký jsem vždy chtěl mít – normální, řádný. Těším se, až se dokáži realizovat. Být prospěšný běloruské i české společnosti ve věci, kterou umím, ve svém oboru.



Mám přání žít jako Češka

Minjia Hrdličková (24), Čína

Žiji se Zdeňkem v Česku už tři roky. Chtěla jsem tu studovat na Univerzitě Karlově češtinu pro cizince, ale neudělala jsem přijímací zkoušky. Tak alespoň učím v čínské škole angličtinu

Čeština je těžká, hlavně pro Číňany nebo Japonce. I proto byl pro mě první rok v Česku obtížný. Neuměla jsem jazyk, nikoho jsem tady neznala. Teď už mám kamarádky a zvykla jsem si.

Jako Číňanka tu těžko sháním práci. Chtěla bych pracovat ve styku s českou společností, být její součástí. Žít jako normální Čech. Nechci být brána jako cizinec.

Rodiče ze začátku nechtěli o Zdeňkovi ani slyšet. V Číně se o cizincích říká, že mají mnoho milenek, nejsou věrní, mají AIDS, a podobně. Ale my jsme chtěli být spolu. Ke Zdeňkovi jsem se přestěhovala, a také proto mě vyloučili ze školy. V Číně je zakázáno během studií bydlet s partnerem.

Rodiče se nakonec se vším smířili a souhlasili. Když jsme odešli do Česka, bylo to pro ně hodně bolestné. Jsem jejich jediné dítě, protože v Číně můžete mít podle nových zákonů pouze jedno dítě. Vídám se s nimi málo, rok a půl jsme se nesetkali.



V čínské škole v Praze se učí téměř stovka žáků různého věku – od prvňáčků po maturanty. Minjia je jednou z pěti učitelek.



Mám přání žít jako Češka

Mezi Čechy, které znám, není nikdo, kdo by se ke mně choval špatně. Ale na ulici se bojím, nevím, kdy potkám někoho zlého, netolerantního. Velmi tolerantní jsou hlavně mladí lidé. A často také ti velmi staří.

Nelíbí se mně, jak žije většina Číňanů v Česku. Drží se svých způsobů a zvyků, jedí jen svá jídla a nesnaží se proniknout do české společnosti. Často vnímají Českou republiku jen jako přestupní stanici, chtějí se dostat do Německa nebo Ameriky. Jak ale můžete mít rád někoho, kdo odjede za měsíc pryč? Ani jedna strana do vztahu nic neinvestuje, nepěstuje ho. Například v Holandsku dávají Číňané do života mnohem více své srdce. Učí se jazyk a snaží se do společnosti začlenit.

Začalo se mi tu líbit teprve asi před rokem. Předtím jsem také žila hodně čínským způsobem života. Stejně jako mnoho Číňanů jsem naříkala, jak jsou Češi zlí, jak se nám špatně žije, jak jsme opuštění. Rdousila jsem náš společný život se Zdeňkem a byla stále nešťastnější.

Pak jsem si uvědomila, že v Česku není problém dělat téměř cokoli. Naučila jsem se zbytečně nečekat a dělám věci, které mě napadnou, hned. Také zkusím pít pivo, jíst vaše zvláštní jídla, při problémech s manželem diskutovat, a ne se hádat. Chodíme se s kamarády bavit, jezdíme na výlety, na kole, na chatu. Jsem mnohem šťastnější, teprve teď se mi začal život líbit. Ráno se probudím a uvědomím si, že mohu dělat prakticky cokoli. Takže mám přání žít životem Češky.

Naproti tomu v Číně je velmi obtížné žít po svém. Existuje soubor pravidel, která musíte dodržovat. 99% obyvatel žije úplně stejným způsobem. Proto jsou v Číně nejen dobří lidé, ale také spousta těch, kteří nemají rádi, když je něco jiného, odlišného, než jsou oni sami. Jít u nás jinou, alternativní cestou, znamená mít strašně těžký život. Nikdo vám nedá příležitost, nikdo se s vámi nebude bavit.



Češi jsou stále tolerantnější

Nguyen Quoc Vu (38), Vietnam

Původně jsem neměl v úmyslu v Československu zůstat. Když jsem se pak rozhodl tu žít, začal jsem situaci vnímat odlišně. Poznal jsem zemi také z jiné stránky. Je jiné žít tu jako cizinec a mít možnost kdykoliv odjet a jiné žít jako přistěhovalec, mít tady rodinu, byt a zaměstnání.

Přesto myslím, že se česká společnost postupně stává tolerantnější. Ovšem cizinci tu stále mají těžší život. Osobně nemám žádné problémy ve škole nebo v práci. Na ulici mě ale občas někdo uráží. Ne snad často, ale stačí jeden incident a ten ve mně zůstane nadlouho.

Do Prahy jsem přijel v roce 1982 studovat ČVUT, jadernou fakultu. Později jsem začal pracovat v Akademii věd. Brzy na to přišla revoluce. Zúčastnil jsem se revolučních událostí, s Jáchymem Topolem jsme ve skupině vietnamských studentů založili samizdatový časopis na podporu demokracie. Dostali jsme se do rozporu s vietnamskou ambasadou a stali se „politicky nespolehlivými“. Požádali jsme o politický azyl a zůstali v Československu napořád.



Když Vu přijel před dvaceti lety do Československa na obvyklý studijní výměnný pobyt, neměl tušení, že už se zpátky do Vietnamu nikdy nepodívá.

Po revoluci začali útočit na Vietnamce skinheads. Vyzývali jsme česká média, vietnamskou ambasadu a pořádali konference a demonstrace a upozorňovali na toto nebezpečí. Tím se také politizoval náš časopis, otevřeně jsme vystupovali proti násilí a rasismu.

Snad i proto, že se situace poslední dobou mírně zlepšila, se naše studentská skupina orientuje více na humanitární akce. Pořádáme například sbírku pro postižené lidi ve Vietnamu.

Žiji v Čechách 20 let, ale nikdy jsem se tu necítil jako doma. Stále se cítím silně spjatý s Vietnamem. Ale moje děti jsou na tom daleko hůř. Nejsou ani Vietnamci, ani Češi. Čeká je obtížné hledání vlastní identity. Bojím se, že ani ony se tu nikdy nebudou cítit doma. Že ani ony se nebudou cítit jako plnoprávní občané České republiky.

Dcera chodí do školy, ve které je málo cizinců. A vůbec žádný další Vietnamec.



Češi jsou stále tolerantnější

Jednou, když byla ve družině, udělalo se jí špatně, onemocněla. Ležela a čekala, až pro ni přijde maminka. A nějaký kluk vykřikl: ta Číňanka stejně umře!

Samozřejmě jí říkám, že lidé jsou různí. Ale moje vysvětlení pro ni nikdy nebude tak přesvědčivé jako útok spolužáka. Česká společnost bude tehdy tolerantní k cizincům, až mým dětem nebude někdo denně připomínat, že jsou Vietnamci.

